

ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА

Брисел, 12.10.2022. године
СОМ(2022) 528 коначни

**САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ УПУЋЕНО ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ,
САВЕТУ, ЕВРОПСКОМ ЕКОНОМСКОМ И СОЦИЈАЛНОМ КОМИТЕТУ И
КОМИТЕТУ РЕГИОНА**

Саопштење о политици проширења ЕУ за 2022. годину

{SWD(2022) 332 коначни} - {SWD(2022) 333 коначни} - {SWD(2022) 334 коначни} –
{SWD(2022) 335 коначни} - {SWD(2022) 336 коначни} - {SWD(2022) 337 коначни} –
{SWD(2022) 338 коначни}

CP

CP

I. УВОД

Почетак 2022. године обележио је ничим изазван и неоправдани агресорски рат Русије против Украјине – грубо буђење у нову геополитичку реалност. Ово је поново ставило проширење ЕУ у први план европске агенде.

Након **апликација за чланство у ЕУ које су поднеле Украјина, Република Молдавија и Грузија у пролеће 2022.** године, Европска комисија је 17. јуна представила своја **мишљења**¹ на позив Савета. Комисија је препоручила да се Украјини, Молдавији и Грузији додели европска перспектива и да се Украјини и Молдавији додели статус кандидата, под условом да буду предузети кораци у бројним областима, а за Грузију када се реши низ приоритета. Европски савет је 23. јуна подржао препоруке Комисије, признајући европску перспективу три земље кандидате и дајући статус земље кандидата за чланство у ЕУ Украјини и Молдавији². Комисија ће извести о испуњавању корака/приоритета наведених у мишљењима Комисије о одговарајућим пријавама за чланство у оквиру свог редовног пакета проширења, у који ће Украјина, Молдавија и Грузија бити укључене од 2023. Поред тога, Комисија ће до краја 2022. године изнети своје оцене о способности ове три државе да преузму обавезе из чланства у ЕУ. Руска агресија је јасније него икада показала да је перспектива чланства у Европској унији **снажни темељ, не само за просперитет, већ и за мир и безбедност.**

У том контексту, лидери **ЕУ и Западног Балкана** састали су се 23. јуна, уочи Европског савета. Лидери су разговарали о напретку у интеграцији у ЕУ и изазовима који проистичу из агресије Русије на Украјину. Састанак је такође био прилика да се истакне значај усклађивања са вредностима ЕУ и заједничкој спољној и безбедносној политици (ЗСБП), што је питање које добија на значају у овом новом геополитичком контексту. Посебан фокус стављен је на интеграцију Западног Балкана у мере ЕУ за смањење негативног утицаја руске агресије на Украјину у погледу снабдевања храном и енергијом и независности, као и на мере подршке изградњи капацитета за сајбер безбедност и друштвену агенду, посебно укључивањем младих у привреду.

Пуну и недвосмислену посвећеност перспективи западног Балкана за чланство у ЕУ поново су потврдили лидери ЕУ 23-24. јуна. Европски савет је позвао на убрзање процеса приступања и даље унапређење постепене интеграције између Европске уније и Западног Балкана током процеса проширења заснован на заслугама на реверзибилан начин, на основу ревидиране методологије. Европски савет је поновио важност реформи, посебно у области владавине права, конкретно у независности и функционисању правосуђа и борби против корупције. Европски савет је поново потврдио хитност постизања опипљивог напретка у решавању отворених билатералних и регионалних спорова, посебно дијалога Београда и Приштине о нормализацији односа између Србије и Косова*. Европско веће је саопштило да је спремно да Босни и Херцеговини да статус земље кандидата, и у том циљу позвало је Комисију да без одлагања извести Веће о спровођењу 14 кључних приоритета наведених у мишљењу, са посебном пажњом на приоритете које представљају значајан скуп реформи, како би се Европски савет вратио да одлучује о овом питању.

¹ [COM\(2022\) 405 коначни](#), [COM\(2022\) 406 коначни](#), [COM\(2022\) 407 коначни](#)

² <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf>

* Ова ознака не доводи у питање ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244/1999 и мишљењем Међународног суда правде о проглашењу независности Косова.

Прве међувладине конференције о приступним преговорима са **Северном Македонијом и**

Албанијом одржане су 19. јула, чиме је отворена нова фаза у политици проширења ЕУ. Комисија је одмах покренула **аналитичко испитивање процеса транспоновања европских правних тековина** (скрининг).

Геополитички изазови, посебно руска агресија на Украјину, такође су приближили **ЕУ и Западни Балкан** и захтевали су **пуну узајамну солидарност**. ЕУ је интегрисала Западни Балкан у сопствене иницијативе за безбедност хране и енергије као одговор на рат. Овај регион је део европског механизма спремности и одговора на кризу безбедности хране и позван је да учествује у заједничкој куповини гаса, течног природног гаса и водоника ЕУ. Турска³ је играла кључну улогу у посредовању у директним преговорима између Русије и Украјине и јулском послу са житом. Као велики произвођач пољопривредних производа, она је стратешки партнер када је у питању глобална сигурност хране.

Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Црна Гора ускладиле су се са **рестриктивним мерама ЕУ** као одговор на агресорски рат Русије против Украјине. Србија, као ни Турска то до данас нису учиниле.

Турска је и даље кључни партнер Европске уније и земља кандидат. Преговори о приступању са Турском су у застоју од 2018. године. Турска је наставила да се удаљава од ЕУ, због даљег назадовања у областима основних права, независности правосуђа, економског управљања и недостатка реформи у неким секторским питањима. Што се тиче источног Медитерана, Европски савет је у јуну 2022. изразио дубоку забринутост због недавних поновљених акција и изјава Турске.

У јуну 2022, Европски савет је одржао стратешку дискусију о односима Европске уније са њеним партнерима у Европи. У Прагу је 6. октобра 2022. одржан први састанак ширег формата европских земаља, такозване Европске политичке заједнице. Више од четрдесет лидера европских земаља расправљало је о енергетици, безбедности, клими и економској ситуацији у Европи. Разматран је и будући правац платформе и одлучено је да се следећи састанак одржи у Молдавији. Овај неформални оквир **неће заменити постојеће политике и инструменте ЕУ, посебно проширење**, и у потпуности ће поштовати аутономију Европске уније у одлучивању.

Преглед кључних дешавања

Агресорски рат Русије против Украјине преокренуо је енергетска тржишта, изазвавши повећану променљивост цена и енергетску несигурност која утиче на ЕУ и њено непосредно суседство. Пораст цена енергије утиче и на друге секторе као што су транспорт (пораст цена горива) и индустрија (пораст цена сировина и ђубрива). Поред енергетике, криза је имала велики утицај на пољопривредно-прехранбени сектор и друга тржишта, посебно на доступност и приступачност хране, житарица, неких сировина и цене других роба. Постоји велики неискоришћени потенцијал за изградњу одрживих и одговорних стратешких партнерстава у области критичних сировина, док је важно да се Западни Балкан интегрисе

³ У складу са захтевом Републике Турске у вези са употребом новог званичног назива земље на енглеском, овај документ користи назив „Türkiye“ уместо „Turkey“ на енглеском. Ова административна промена је ограничена на номенклатуру која се користи у документима ЕУ, нема ретроактивно дејство и не повлачи правне последице. Овај приступ не доводи у питање номенклатуру коју користе државе чланице.

у ланце снабдевања ЕУ.

ЕУ је повезала Западни Балкан са својим напорима да ублажи утицај рата и пандемије COVID-19.

Много се ради на **убрзању интеграције држава Западног Балкана**, с обзиром на њихов статус као држава кандидата и потенцијалних кандидата. То се ради кроз учешће у програмима и агенцијама ЕУ, али и кроз спровођење Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП), Економског и инвестиционог плана⁴ (ЕИП), инклузивних оквира регионалне сарадње попут стратегије ЕУ за Јадранско-јонски регион. и стратегије ЕУ за Дунавски регион, а потенцијално кроз регионалну економску интеграцију. ЕУ стално појачава свој политички ангажман на Западном Балкану, фокусирајући се на области од заједничког интереса као што су правосуђе и унутрашњи послови, економија и јединствено тржиште, енергија, транспорт и дигитална политика, цивилна заштита, социјална политика, образовање и истраживање и иновације, као и спољни послови, безбедност и одбрана. Ангажовање у овим последњим областима укључује подршку јачању високо технолошких и одбрамбених капацитета. Процес стабилизације и придруживања већ предвиђа значајну интеграцију пре датума приступања. Осим могућности у оквиру ССП, други регионални споразуми, посебно о **Транспортној заједници** и **Енергетској заједници**, нуде значајан простор за интеграцију. ЕУ преко Енергетске заједнице Западном Балкану такође отвара своје **тржиште електричне енергије**, подложно регулаторним реформама. У овом контексту, од кључне је важности унапређење агенде интеграције тржишта електричне енергије у региону и са ЕУ, укључујући усвајање заједничке методологије за прорачун преносног капацитета. Зелена транзиција је најбоља шанса Европе да **постане енергетски независнија** и да допринесе **успоравању климатских промена** и побољшању живота људи. **План REPowerEU**⁵, подржан спољним енергетским ангажовањем ЕУ у свету који се мења⁶, који је Европска комисија покренула у мају 2022. помоћи ће да се смањи зависност ЕУ и Западног Балкана од руског гаса. Очекује се да ће се Западни Балкан у потпуности ускладити са законодавством ЕУ и политичким приоритетима у оквиру овог плана. Нова енергетска платформа ЕУ помоћи ће удруживању потражње, координацији коришћења инфраструктуре, преговарању са међународним партнерима и припреми за **заједничку куповину гаса, водоника и течног природног гаса**. План *REPowerEU* такође подстиче диверзификацију енергије као део повећања енергетске безбедности, укључујући диверзификацију снабдевања природним гасом. Иако краткорочне мере могу помоћи у ублажавању ефеката ове ситуације, криза јасно показује хитну потребу да се **прихвате зелена и дигитална транзиција** као покретачи одрживог раста и диверзификације.

Сарадња у овим областима је подржана кроз веће учешће Западног Балкана у **неформалним саветима** и редовним **контактима на високом нивоу**. **Лидери ЕУ** наставили су да сарађују са својим колегама на Западном Балкану, укључујући на **нивоу самита**, последњи пут током састанка лидера ЕУ и Западног Балкана у јуну 2022. године. Након Савета за спољне послове у мају 2022., министри спољних послова ЕУ су први пут одржали неформалну размену мишљења са свих шест колега са Западног Балкана. Од обавеза преузетих на самиту Брдо, партнери са Западног Балкана су позвани да у писаној форми дају свој допринос састанцима Савета за спољне послове и након тога су обављени

⁴ [COM\(2020\) 641 коначни](#)

⁵ [COM\(2022\) 230 коначни](#)

⁶ JOIN/2022/23 коначни

извештаји. Они такође учествују у пилот фази Европске дипломатске академије. У децембру 2021. године, на Брду код Крања, годишњи **Министарски форум ЕУ-Западни Балкан за правосуђе и унутрашње послове** био је прилика да ЕУ са регионом разговара о јачању управљања миграцијама, азилом и границом, сузбијању тероризма, екстремизма и радикализације, борби против организованог криминала, јачању владавине права и реформи правосуђа. **Министарски састанак** три платформе Западног Балкана за **културу, истраживање и иновације, образовање и обуку** одржан је у **Тириани јуна 2022. године** у контексту ближе сарадње коју је покренула агенда Западног Балкана у области иновација, истраживања, образовања, културе, омладине и спорта. **Министарски дијалог** о регулаторним аспектима дигиталне политике одржан је јуна 2022. године у Бриселу.

Економски и инвестициони план за западни Балкан (ЕИП) наставио је да повезује реформе и инвестиције потребне у различитим земљама, пружајући дугорочну визију, посебно политике инфраструктуре и повезивања. План је ушао у фазу имплементације и наставио да буде нацрт за помоћ ЕУ да се премости социо-економски јаз између региона и ЕУ и да се помогне његова зелена и дигитална транзиција. Економски и инвестициони план и **Зелена агенда**⁷, који се фокусирају на климатске акције, циркуларну економију, биодиверзитет, борбу против загађења и одрживе прехранбене системе, најбољи су алати за регион за постепену изградњу отпорности и енергетске независности. Кључни предводи плана имају за циљ **прелазак са угља**, диверсификацију путева снабдевања гасом, улагање у обновљиве изворе енергије и интензивирање уштеде енергије кроз **талас реновирања**. Детаљан преглед имплементације ЕИП-а може се наћи у анексу овог саопштења.

Инвестициони оквир за Западни Балкан одобрио је суфинансирање ЕУ и билатералних донатора за 24 водећа улагања у инфраструктуру у кључне енергетске и транспортне коридоре и за друштвену, дигиталну, обновљиву енергију, енергетску ефикасност и постројења за пречишћавање отпада и отпадних вода, укупне вредности веће од 3,3 милијарде евра. Регион такође напредује у спровођењу Зелене агенде уз подршку ЕУ. Потребни су даљи напори у реформама за подршку зеленој транзицији и регионалној економској интеграцији како би се ослободио пуни потенцијал инвестиција.

За бољу подршку економском опоравку након пандемије, као и за суочавање са последицама руског рата против Украјине, кључно је да наредни **Програми економских реформи** (ЕРП) предложе мере које промовишу инклузивни и одржив економски раст у складу са приоритетима ЕУ у области **зелене транзиције и дигитализације**. Да би се искористиле могућности и смањиле потенцијалне негативне импликације ових изазова, кључно је да партнери са Западног Балкана и Турска одрже макро-фискалну стабилност и спроведу структурне реформе како би се позабавиле идентификованим слабостима у њиховим привредама и како би се дугорочно повећала њихова отпорност. С обзиром на висок степен неизвесности, све лошије изгледе за раст, високе и упорне инфлаторне притиске, биће потребне циљане и привремене мере за ублажавање негативних утицаја на најугроженије делове становништва. Ову подршку треба пажљиво избалансирати са потребом за поновном изградњом фискалних резерви и смањењем рањивости у вези са јавним дугом кроз кредибилне средњорочне стратегије фискалне консолидације. Преокретање веома високе и још увек растуће инфлације, обуздавање макроекономских неравнотежа и враћање кредибилитета макроекономске политике су посебно важни у

⁷ [SWD\(2020\) 223 коначни](#)

Турској. Потпуна посвећеност спровођењу реформи наведених у програмима економских реформи и у смерницама политике које су заједно усвојене са државама чланицама ЕУ⁸ је стога од суштинског значаја не само за побољшање конкурентности, подстицање отварања радних места и олакшавање социјалне укључености, већ и за осигурање фискалне одрживости, испуњавање економске критеријуме у процесу приступања и максимизирају потенцијални утицај инвестиционог пакета ЕУ.

Усвајањем **Уредбе о ИПА III**⁹ у септембру 2021. године и програмског оквира ИПА III у децембру 2021. године, имплементација ИПА III је у току. Комисија је до краја 2021. године усвојила годишње и вишегодишње одлуке о финансирању у вредности од преко 4 милијарде евра. Ово је значајно омогућило имплементацију Економског и инвестиционог плана за западни Балкан. Програмирање ИПА III је наставило да се заснива на чврстом приступу вођеном политиком који у својој сржи укључује стратешко и динамично распоређивање помоћи са основним захтевима за чланство. У октобру 2021. и мају 2022. су одржана два геополитичка дијалога на високом нивоу, између Комисије и Европског парламента, како би се разговарало о општем приступу имплементацији ИПА III, њеним циљевима и програмирању ИПА фондова.

Западни Балкан треба да појача своје напоре и прикупи политичку вољу за решавање питања која ометају имплементацију **Заједничког регионалног тржишта**, што ће максимизирати предности ЕИП. На Самиту Берлинског процеса у Софији у новембру 2020. године, регион се сложио са амбициозним планом за успостављање заједничког регионалног тржишта. Одређени напредак је постигнут код нпр. проширења зелених трака до држава чланица ЕУ. Међутим, због несугласица које нису у вези са суштинским радом на Заједничком регионалном тржишту, до данас није било могуће постићи политичку сагласност за споразуме на техничком нивоу. Ови споразуми би у оквиру Заједничког регионалног тржишта донели значајну корист у смислу повећања атрактивности и конкурентности целог региона, убрзања опоравка након пандемије и ублажавања утицаја агресије Русије на Украјину. Они би такође привукли инвеститоре који траже диверсификацију снабдевања и краће ланце вредности, и помогли да се максимизирају користи од улагања у инфраструктуру повезивања. Стога је важно да све стране играју конструктивну улогу у изградњи заједничког регионалног тржишта и испуњавању заједничких обавеза за добробит људи и пословања у региону. Иницијатива Отворени Балкан, коју су покренуле Албанија, Северна Македонија и Србија, може да има позитивну улогу у том процесу, под условом да је заснована на правилима ЕУ и да остане инклузивна према свим партнерима са Западног Балкана. Упркос новим ограничењима у снабдевању, Западни Балкан би требало да се уздржи од увођења једностраних ограничења на трговину. Све постојеће мере које су у супротности са Споразумом о стабилизацији и придруживању и Централноевропском споразуму о слободној трговини (ЦЕФТА) и против духа заједничког регионалног тржишта требало би да буду приоритетно напуштене.

Руска агресија на Украјину снажно је одјекнула широм региона и додатно је нагласила важност **заједничког усклађивања спољне и безбедносне политике** у процесу проширења. Западни Балкан и Турска су усаглашени са великом већином међународне

⁸ [Заједнички закључци економског и финансијског дијалога између ЕУ и Западног Балкана и Турске.](#)

⁹ [Уредба \(ЕУ\) 2021/1529 Европског парламента и Савета од 15. септембра 2021. о успостављању Инструмента за претприступну помоћ \(ИПА III\)](#)

заједнице, укључујући ЕУ, гласајући о две резолуције Генералне скупштине УН о инвазији Русије на Украјину и њеном хуманитарном утицају, као и када су гласали о суспензији Русије из Савета за људска права. Као нестална чланица од јануара 2022. године, Албанија је активно ангажована у Савету безбедности УН, укључујући и као коаутор резолуција које осуђују агресију. Потпуно усклађивање са ЗСБП ЕУ од стране Албаније, Црне Горе и Северне Македоније је снажан сигнал њиховог стратешког избора приступања ЕУ. Значајно повећање стопе формалног усклађивања са ЗСБП од стране Босне и Херцеговине и једнострано усклађивање Косова су такође препознати и поздрављени. Стопа усклађивања са ЗСБП у Србији значајно се смањила током периода извештавања. Од Србије се очекује да, као приоритет, испуни своју обавезу и прогресивно се усклади са ЗСБП ЕУ, укључујући рестриктивне мере, у складу са својим преговарачким оквиром. Усклађеност Турске са ЗСБП додатно се погоршала током периода на који се извештај односи, укључујући неусаглашавање са рестриктивним мерама ЕУ против Русије.

Црна Гора и Србија наставиле су да примењују ревидирану методологију изнету у Саопштењу Комисије „*Унапређење приступног процеса – кредибилна перспектива ЕУ за западни Балкан*“¹⁰ и усвојену у јуну 2021. на политичким међувладиним конференцијама одржаним са овим државама. Црна Гора има сва преговарачка поглавља преговоре, од којих су три привремено затворена. Реформски напредак Србије омогућио је отварање преговора у оквиру кластера 4 о Зеленој агенди и одрживом повезивању, на међувладиној конференцији са Србијом одржаној у децембру 2021. Међувладина конференција је такође одредила пут ка отварању даљих кластера на основу очекиваног напретка земље, посебно у реформи владавине права и нормализацији односа са Косовом. Међувладина конференција са Црном Гором одржана у децембру 2021. године пружила је политичко усмеравање у убрзавању рада на испуњавању привремених мерила владавине права, што остаје следећа прекретница, неопходна за напредак у приступним преговорима.

У складу са ревидираном методологијом, у закључцима и препорукама овог саопштења, Комисија оцењује укупну равнотежу у приступним преговорима са Црном Гором и Србијом и предлаже даљи ток за сваку земљу. Следеће међувладине конференције требало би да се одрже након објављивања садашњег годишњег пакета извештаја и накнадних закључака Савета.

Одржане су Међувладине конференције о приступним преговорима са **Северном Македонијом** и **Албанијом** 19. јула. Ово је било признање трајне посвећености, реформских достигнућа и отпорности обе земље да напредују на свом путу ка ЕУ. По први пут, ревидирана методологија проширења се примењује у целини, чиме се у читав преговарачки процес уноси више предвидљивости, више динамике и снажнијег политичког управљања. Комисија је одмах покренула процес скрининга. Скрининг представља аналитичко испитивање корпуса права ЕУ, које заједно спроводе Комисија и свака од држава кандидата. Овај процес омогућава државама кандидатима да се упознају са правним тековинама ЕУ и да, након тога, укажу на свој ниво усклађености са законодавством ЕУ и наведу планове за даље усклађивање.

У Мишљењу Комисије о захтеву **Босне и Херцеговине** за чланство у Европској унији¹¹ идентификовано је 14 кључних приоритета које Босна и Херцеговина треба да испуни како

¹⁰ [COM\(2020\) 57 коначни](#)

¹¹ [COM\(2019\) 261 коначни](#)

би Комисија препоручила отварање преговора о приступању ЕУ. Савет је усвојио 14 кључних приоритета у 2019. године. У јуну 2022. године Европски Савет је изразио спремност да Босни и Херцеговини додели статус земље кандидата и позвало Комисију да извештава о имплементацији 14 кључних приоритета, са посебном пажњом на оне које чине значајан скуп реформи. Овај пакет одговара на овај захтев.

ЕУ је наставила да подржава примену Споразума о стабилизацији и придруживању са **Косовом** и да саветује владу о кључним реформама у вези са ЕУ. Предлог Комисије за укидање визног режима за грађане Косова још увек чека у Савету. Поново постоји осећај хитности да се ово питање реши као приоритетно. Комисија остаје при својој оцени из 2018. да су испуњени сви критеријуми које је Савет поставио за либерализацију визног режима са Косовом.

Турска је земља кандидат и кључни партнер за ЕУ у суштинским областима од заједничког интереса као што су трговина, миграције, борба против тероризма, јавно здравље, клима, енергија, транспорт и регионална питања. Што се тиче енергетике, Турска је и даље важна и поуздана транзитна земља за ЕУ. Преговори о приступању са Турском остају у застоју. Турска није преокренула негативни тренд даљег удаљавања од Европске Уније, уз озбиљно назадовање у областима демократије, владавине права, основних права и независности правосуђа. Дијалог о тим питањима остаје саставни део односа ЕУ и Турске.

Дијалог и сарадња са Турском интензивирани су у складу са смерницама Европског Савета 2021. Европска унија је спремна да се са Турском ангажује на постепен, пропорционалан и реверзибилан начин, како би унапредила сарадњу у низу области од заједничког интереса, под условом да се настави де-ескалација тензија и да се Турска конструктивно ангажује, а и подложно утврђеним условима наведеним у недавним закључцима Европског Савета. ЕУ има стратешки интерес за стабилно и сигурно окружење у источном Медитерану и за развој кооперативних и обострано корисних односа са Турском. Узимајући у обзир Заједничко саопштење¹², ЕУ је још једном потврдила своју одлучност да, у случају поновних провокација или једностраних акција које крше међународно право, користи инструменте и опције које јој стоје на располагању да одбрани своје интересе и интересе држава чланица, као и да одржи регионалну стабилност. Саопштење ЕУ и Турске из 2016. наставило је да даје резултате и остало је кључни оквир за сарадњу у области миграција. Турска је наставила са својим изузетним напорима да угости преко четири милиона избеглица из Сирије и других земаља. Међутим, настављени су проблеми око имплементације Саопштења, због једностране обуставе повратка нерегуларних миграната од стране Турске и одбијања тражилаца азила са грчких острва од марта 2020. године. Број нерегуларних граничних прелаза између Турске и ЕУ остао је знатно мањи него пре усвајања Саопштења ЕУ-Турска. Алтернативни кријумчарски путеви ка областима које контролишу владе Кипра и Италије, чинили су највећи део улазака у ЕУ 2021. Нерегуларни миграциони токови кроз ове руте су значајно порасли у 2022. години.

ЕУ је остала при својој посвећености пружању значајне финансијске подршке избеглицама и заједницама домаћинима у Турској. Фонд за избеглице у Турској мобилисао је 6 милијарди евра. Његов пун оперативни буџет је уговорен крајем 2020. године, са преко 4,7 милијарде евра исплаћених до јуна 2022. Његова достигнућа су укључивала помоћ 1,9 милиона избеглица да задовоље своје основне потребе, помоћ 740.000 деце избеглица да

¹² JOIN(2021) 8 коначна верзија/2

иду у школу, текућа градња 405 школа, и пружање преко 22,8 милиона прегледа примарне здравствене заштите. Комисија је издвојила додатни пакет од 3,5 милијарде евра који покрива период 2020-2023. године. Ово ће укључивати финансирање управљања миграцијама и контроле граница, посебно на источној граници Турске.

И ЕУ и Турска настављају да имају користи од Царинске уније, а економска интеграција Турске са ЕУ и даље је висока. Комисија је наставила да интензивира сарадњу са Турском у вези са трговинским иритантима који ометају несметано функционисање Царинске уније. Међутим, постигнут је слаб напредак и велика већина трговинских баријера није решена.

Једнострана спољна политика Турске и даље је у супротности са приоритетима ЕУ у оквиру ЗСБП и ширим интересима ЕУ, посебно због њених интервенција и подршке војним акцијама у неким регионалним сукобима. Међутим, Турска је остала отворена за политички дијалог о регионалним питањима. Стопа усклађености Турске са ЗСБП даље опада. Европски савет је изразио очекивање да ће Турска и све укључене стране позитивно допринети решавању регионалних криза. Турска је активно дипломатски ангажована на решавању различитих изазова руске агресије у Украјини, настојећи да деескалира сукоб, на пример, постизањем примирја. Такође је предузела дипломатску иницијативу да олакша извоз украјинског жита. Договор који су Украјина и Русија договориле у јулу у Истанбулу, уз посредовање УН и Турске, не би био могућ без конструктивне улоге Турске, која је такође укључена у олакшавање његове имплементације. Ипак, несврставање Турске са рестриктивним мерама ЕУ против Русије посебно забрињава због слободног промета производа, укључујући робу двоструке намене, унутар царинске уније ЕУ и Турске. Ово ствара ризик од подривања рестриктивних мера ЕУ. Да би Царинска унија наставила да функционише, стране морају у потпуности да поштују постојећа правила и да избегавају подривање међусобног поверења. Турска је потписала Меморандум о разумевању за развој економских и трговинских односа са Русијом.

Вођење дијалога у доброј намери и уздржавање од једностраних акција које су у супротности са интересима ЕУ и које крше међународно право и суверена права држава чланица ЕУ је суштински услов за обезбеђивање стабилног и безбедног окружења у источном Медитерану и за развој сарадње и узајамног користан однос између ЕУ и Турске. Све разлике морају бити решене мирним дијалогом и у складу са међународним правом.

Акције у Вароши које су у супротности са релевантним резолуцијама Савета безбедности УН наставиле су да поткопавају изгледе за наставак преговора и постизање свеобухватног решења кипарског проблема. Очекује се да Турска неодложно поништи све акције и кораке предузете у Вароши од октобра 2020. године.

II. ОСНОВЕ ПРИСТУПНОГ ПРОЦЕСА

Од земаља у процесу проширења ЕУ се очекује да стабилно напредују у својим реформским агендама у „основним“ областима, спроводећи реформе и демонстрирајући конкретан напредак у владавини права, економији, функционисању демократских институција и реформи јавне управе. Обезбеђивање чврстих и неповратних достигнућа у свим овим областима остаје одлучујуће за испуњавање услова за чланство у ЕУ. Напредак је постигнут у неким случајевима у реформи правосуђа, у прецизирању правног оквира за људска права и реформи јавне управе. Упркос постигнутом напретку, тек треба да покажу снажну политичку вољу за успостављање резултата у спровођењу реформи. Напредак ка испуњавању економских критеријума за приступање био је сувише спор да би се значајно

смањило економски јаз у односу на ЕУ. Политички и институционални отпор променама се наставља, а у неким земљама примећени су негативни развоји. То се, на пример, односи на све непријатељскије окружење за цивилно друштво, слободу изражавања и слободу медија, као и покушаје вршења непримереног утицаја и политичког мешања у правосудје. Добро спровођење антикорупцијских оквира требало би да остане приоритет у свим земљама проширења, укључујући увођење антикорупцијских мера у секторе који су најосетљивији на корупцију. Потребан је напредак у усклађивању јавних набавки са европским стандардима и добрим праксама, јачању превенције сукоба интереса и консолидовању интегритета у јавној управи. Неопходни су кохерентни и доследни напори да се обуздају и ефикасно реше елементи заузимања државе. Успостављање солидних доказа проактивних истрага, кривичног гоњења и правоснажних пресуда у борби против корупције на свим нивоима и у тешком и организованом криминалу остаје дугорочни циљ који и даље захтева даље појачане и доследне напоре, укључујући кроз даље јачање стратешких и оперативних капацитета.

Функционисање демократских институција

Увођење мера релевантних за консолидацију функционисања демократских институција је кључно за процес проширења, али у многим случајевима тек треба да се покаже истинска политичка воља за спровођење релевантних реформи. Снажна политичка поларизација и недостатак међустраничног дијалога и даље утичу на функционисање парламената, посебно широм Западног Балкана, иако су у извештајном периоду забележени неки позитивни кораци.

У Србији су 3. априла 2022. у генерално мирној атмосфери одржани председнички, ванредни парламентарни и градски избори у Београду. Учествовале су све релевантне политичке снаге, што је довело до плуралнијег и инклузивнијег парламента у односу на изборе 2020. године. Такође, пре избора, широк спектар политичких актера је учествовао у конструктивном међустраничном дијалогу који је водио Европски парламент. Међутим, међународни посматрачи предвођени Канцеларијом за демократске институције и људска права Организације за европску безбедност и сарадњу учили су низ недостатака на парламентарним изборима. Значајна кашњења у финализацији изборних исхода, а самим тим и у формирању нове Владе, довела су до успоравања одлучивања. Нови Кодекс понашања је измењен у септембру 2021. године, а у октобру 2021. године је основана етичка комисија. И даље се против политичких противника и грађанских активиста у скупштинским расправама користи увредљиви језик.

У Црној Гори, поларизација, одсуство конструктивног ангажмана између политичких партија и неуспех у стварању консензуса о кључним питањима од националног интереса настављени су и довели су до тога да две фракционе владе падну на гласању о неповерењу. На правилно функционисање црногорских институција озбиљно су утицали политичка нестабилност, одлагање у доношењу одлука и спровођење реформи. Функционисање главних правосудних органа било је ослабљено њиховим непотпуним саставом узрокованим немогућношћу парламента да изабере нове чланове. Средином септембра, Уставни суд није могао да испуни своју улогу због непостојања кворума, што је појачало политичку неизвесност.

На Косову је влада изабрана 2021. године уживала политичку и институционалну стабилност, захваљујући солидној већини. Ово је требало да пружи Косову прилику да

убрза своје напоре на јачању демократије и владавине права, борби против корупције и интензивирању законодавних активности, укључујући реформе у вези са ЕУ. Међутим, чест недостатак кворума у Скупштини и бојкоти опозиционих партија довели су до кашњења у усвајању кључних закона. Неопходни су напори да се ојача улога Скупштине као форума за конструктиван политички дијалог и изградњу консензуса, посебно у погледу реформске агенде ЕУ. У јесен 2021. године, локални избори су одржани на генерално добро вођен, транспарентан и конкурентан начин, са изузетком општина косовских Срба у којима је политичка конкуренција била ограничена. Тек треба отклонити дуготрајне недостатке.

У Албанији, након општих избора 2021. године, изабрани чланови највећих опозиционих партија заузели су своја места у парламенту. Што се тиче реформи у вези са ЕУ, Скупштина је постигла међустранички консензус о уставним амандманима за продужење мандата правосудних органа за проверу. Унутрашњи сукоб унутар највеће опозиционе странке је ипак утицао на парламентарни живот. На нивоу владе, Албанија је наставила да одржава општи фокус на реформској агенди ЕУ.

У Северној Македонији, парламент је остао главни форум за политички дијалог. Након интензивних дебата, Парламент је усвојио закључке о предлогу који су отворили пут за отварање приступних преговора. Међутим, на њен рад утицала је политичка поларизација и „активна блокада“ главне опозиционе странке, што је утицало на усвајање неких закона. Парламент и Влада су се обавезали да ће покренути и приоритетно остварити релевантне уставне промене, са циљем да се у Устав укључе грађани који живе у границама државе.

У Босни и Херцеговини политичка поларизација и опструкције довеле су до застоја у раду демократских институција и реформама на путу ка ЕУ. Председништво, Савет министара и Парламент остали су блокирани до пролећа 2022. Састанци о политичким дијалогу са ЕУ у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању нису могли да буду одржани до јуна 2022. Ентитет Република Српска је наставио са иницијативама да једнострано преузме државне надлежности. Ове иницијативе су сада или суспендоване или су под оценом уставности. Високи представник је четири пута користио своја извршна овлашћења током извештајног периода како би превазишао опструкцију, укључујући обезбеђивање средстава за организацију избора у октобру 2022. године. Државни буџет је усвојен тек крајем јуна. Државне институције почеле су да се враћају у функцију у пролеће 2022. и предузети су почетни кораци за решавање заосталих реформи. Политички актери су показали јединствен приступ у омогућавању Босни и Херцеговини да усвоји закон о јавним набавкама, као и да постане држава учесница Механизма цивилне заштите Уније. Општи избори одржани су 2. октобра; према прелиминарним налазима ОЕБС/КДИЉП, они су били свеукупно конкурентни и добро организовани, али су обележени неповерењем у јавне институције и реториком етничких подела. Истог дана, високи представник је наметнуо амандмане на Устав ентитета Федерације и на изборни закон, с циљем решавања низа функционалних питања и правовременог формирања власти.

У Турској се демократско назадовање наставило током периода на који се овај извештај односи. Упркос укидању ванредног стања 2018. године, неколико законских одредби којима се дају ванредна овлашћења државним органима и задржавају неколико рестриктивних елемената правила о ванредном стању остало је интегрисано у правни систем, што је утицало на демократију и основна права. И даље постоје структурални недостаци председничког система. Парламенту и даље недостају неопходна средства да владу позове на одговорност.

Правосуђе и основна права

Независан, непристрасан, одговоран и професионалан правосудни систем, који ефикасно функционише и чије се одлуке делотворно извршавају, представља окосницу владавине права. Одређени напредак је постигнут у одређеним случајевима реформе правосуђа. Међутим, широм Западног Балкана и Турске, правосудне институције су и даље изложене многим изазовима. Конкретно, настављени су непримерени спољни притисци на правосуђе, који су нарушавали независност судија и тужилаца, угрожавајући укупну институционалну равнотежу и на крају утичући на поделу државних власти. Као резултат тога, принцип једнакости пред законом и даље слаби. Одлучан напредак у спровођењу реформи правосуђа, заснован на снажној политичкој вољи, и даље је од суштинског значаја. Консолидација правосудних функција, која резултира солидним дугорочним искуством, од суштинског је значаја за даљи напредак у процесу приступања.

Албанија је наставила да остварује добар напредак у спровођењу свеобухватне реформе правосуђа, укључујући и даљим обезбеђивањем опипљивих резултата у процесу вета. Уставни суд је и даље у потпуности функционалан. Именовања у Вишем суду су резултирала првим смањењем заосталих предмета. Напредак у систему управљања предметима и систему правног образовања и даље је изузетан.

Северна Македонија је постигла одређени напредак кроз стабилну имплементацију своје правосудне стратегије. Правосуђе је показало посвећеност заштити свог интегритета и независности. Правосудне институције доследно примењују нова правила за именовање, напредовање, дисциплину и разрешење судија и тужилаца. Потребно је издвојити неопходне ресурсе како би се осигурало да аутоматизовани информациони систем за управљање предметима буде у потпуности функционалан.

Србија је постигла изванредан напредак у јачању независности и одговорности правосуђа, и предузела је важан корак усвајањем релевантних амандмана на Устав у фебруару 2022. Као следећи корак биће важно да имплементациони закони, који ће дати пуни ефекат реформи, буду измењен у складу са уставним роковима. Србија је основала две стручне радне групе задужене за израду нацрта имплементационих закона.

Косово је постигло одређени напредак у унапређењу правосудних реформи. Предузети су кораци за почетак имплементације стратегије и акционог плана владавине права, а усвојен је и нови законски оквир који регулише тужилачки систем. Међутим, потребни су даљи кораци како би се повећала ефикасност и независност правосуђа.

Црна Гора је остварила ограничен напредак у кључним реформама правосуђа. И даље постоји забринутост у вези са функционисањем институција и консолидацијом независних судских и тужилачких савета, а резултати у погледу судске одговорности су у раној фази. Истраге Специјалног тужилаштва у неколико предмета на високом нивоу довеле су до хапшења бивше председнице Врховног суда и председника Привредног суда под оптужбом за корупцију и организовани криминал. Случајеви који се истражују још нису дошли до суда.

Босна и Херцеговина заостаје у реформи правосуђа, без напретка у јачању сектора. Законске измене у циљу успостављања система провере имовинских пријава носилаца правосудних функција одбачене су у парламенту у мају 2022. године. Због недостатка истинске политичке посвећености владавини права и путу ка ЕУ, укупни интегритет

правосудног сектора наставио да се погоршава.

У Турској се наставља назадовање уочено последњих година. Системска зависност правосуђа није решена. Настављен је политички притисак на правосуђе, који нарушава независност и укупан квалитет правосуђа. Одбијање Турске да спроведе релевантне пресуде Европског суда за људска права (ЕСЉП) додатно је повећало забринутост због поштовања међународних и европских стандарда од стране Турске. Неизвршење пресуде Европског суда за људска права у предмету Кавала, што је довело до покретања поступка за прекршај против Турске од стране Савета Европе, изазвало је озбиљне сумње у посвећеност земље својим обавезама као чланица Савета Европе. Суспензије и разрешења судија и тужилаца наставили су да слабе независност, ефикасност и професионализам правосудног система. Турске власти морају хитно да реше низ озбиљних недостатака у систему, укључујући право на правично суђење и ригорозно поштовање принципа претпоставке невиности.

Корупција је и даље распрострањена на Западном Балкану и у Турској. Напредак у ефикасној борби против корупције је неуједначен. У појединим земљама је постигнут одређени напредак, првенствено у областима које се односе на превенцију корупције. И даље су потребни истинска политичка воља и јасна посвећеност одржавању реформских напора да би се побољшала транспарентност и интегритет и да би се остварили опишљиви резултати са убедљивим резултатима у истрагама, кривичном гоњењу и коначним пресудама. Постоји потреба за даљим увођењем антикорупцијских мера у кључне секторе како би се у целости на смисленији и ефикаснији начин подстакле реформе и борба против корупције. Сектори који су најрањивији на корупцију захтевају циљане процене ризика да би се идентификовали ризици од корупције, осетљивости и да би се најзад покренуло осмишљавање снажних антикорупцијских мера. Стратегије и акциони планови за борбу против корупције треба да се имплементирају на систематичан и структуриран начин, укључујући кључне секторе као што су јавне набавке, управљање јавним финансијама, енергетика, транспорт, здравство, вода, инфраструктура, природни ресурси и образовање. Корупцију на високом и политичком нивоу потребно је решавати одлучније, будући да и даље постоје знаци снажног преплитања јавних и приватних интереса. Јавне набавке су и даље посебно подложне раширеној корупцији. Контролни механизми током читавог процеса набавке треба да буду ојачани и транспарентност треба да буде значајно повећана кроз снажне и амбициозније мере.

Северна Македонија је наставила са својим напорима у борби против организованог криминала и корупције, обезбеђујући даљи напредак. Државна комисија за спречавање корупције је проактивно извршила свој мандат. Држава је наставила да сарађује са међународним партнерима и да са њима координира домаће активности против организованог криминала. У Албанији, Специјализована структура за борбу против корупције и организованог криминала (СПАК) водила је кривичне поступке и финансијске истраге, што је посебно резултирало правоснажним пресудама у неколико предмета на високом нивоу; провера правосуђа наставља да даје резултате у борби против корупције у правосуђу. Србија је постигла одређени напредак у даљем спровођењу препорука Групе држава Савета Европе за борбу против корупције (ГРЕКО). Израда нове стратегије за борбу против корупције, праћена акционим планом, одавно касни. Црна Гора је побољшала своје резултате у превенцији корупције, али остаје неопходно да покаже кредибилан одговор кривичног правосуђа у борби против корупције, укључујући корупцију на високом нивоу.

На Косову је постигнут одређени напредак усвајањем значајног антикорупцијског законског пакета, који укључује нови закон о Закону о кривичном поступку, Закон о Агенцији за спречавање корупције, Закон о пријављивању имовине и законе који регулишу финансирање политичких партија. Парламент Босне и Херцеговине одбацио је Закон о сукобу интереса, док је судско поступање у случајевима корупције од јавног значаја било селективно и нетранспарентно. Број правоснажних пресуда у предметима на високом нивоу остао је веома низак.

У Турској није било напретка током извештајног периода. Треба побољшати правни оквир и институционалну архитектуру, како би се ограничио политички и неприкладан утицај у кривичном гоњењу и доношењу пресуда у случајевима корупције. Већина препорука ГРЕКО није спроведена.

Широм западног Балкана, упорни недостатак људских и финансијских ресурса у правосудним институцијама, као и недостатак посвећених капацитета и стручности за финансијске истраге, и даље ометају ефикасну истрагу и доношење пресуда у случајевима организованог криминала и корупције. Иако су доступне активности изградње капацитета за сектор правде, недовољне структуре подстицаја, неефикасни системи управљања учинком и осетљивост сектора правде на политички притисак доприносе лошем управљању предметима, дугим процедурама и ниским стопама мера заплене и конфискације.

Основна права су у великој мери садржана у законодавству на Западном Балкану, али остају изазови у обезбеђивању њихове ефикасне примене. Политички оквир се постепено довршава, посебно у области борбе против дискриминације и родно заснованог насиља, али системски недостаци остају у финансирању мера које промовишу и штите људска права и многи сектори остају зависни од донатора. Институције Заштитника грађана настављају да играју кључну улогу у промовисању и заштити људских права на Западном Балкану и њиховим препорукама, као и препорукама других независних тела. Владе у региону морају доследно да се баве свим препорукама међународних и регионалних тела за праћење људских права, укључујући услове у затворима и спречавање злостављања. Цивилно друштво наставља да допуњује или чак замењује акцију владе у пружању услуга угроженим групама. Забринутости и препоруке из претходних извештаја о државама и даље углавном важе и треба их хитно решити. У Турској је ситуација са људским правима наставила да се погоршава и остаје повод за озбиљну забринутост.

Слобода изражавања, слобода медија и плурализам су кључни стубови демократског друштва и морају да се подрже. Широм региона Западног Балкана остварен је ограничен напредак у овом погледу, а у неким земљама није било напретка. Препоруке из прошлих извештаја и даље су углавном остале нерешене. Плурализам је и даље карактеристика у већем делу региона, али независност медија и развој квалитетног професионалног новинарства и даље ометају међусобно повезани пословни и политички интереси, као и лоши услови на тржишту рада који доводе до аутоцензуре. Случајеви претњи, застрашивања и насиља над новинарима и погрдних опаски јавних званичника и даље изазивају озбиљну забринутост. Ово може имати застрашујући ефекат на остваривање слободе медија и потребно је појачати динамику истрага и кривичног гоњења таквих инцидената. Независност медијских регулатора и јавних емитера треба да буде загарантована, укључујући и адекватна финансирања и именована у управљачким структурама заснована на заслугама. Ефикасно функционисање независних саморегулаторних тела такође треба додатно подржати. Све земље у региону морају да

повећају транспарентност финансирања медија.

Озбиљно назадовање је настављено у Турској, где је остваривање слободе изражавања и ширење опозиционих гласова и даље остало знатно ограничено. Настављени су кривични предмети и осуде новинара, бранитеља људских права, адвоката, писаца, опозиционих политичара, студената и корисника друштвених мрежа. У већем делу западног Балкана, власти су унапредиле своје стратешке оквире за спровођење обавеза у области родне равноправности и борбе против родно заснованог насиља, али то треба да буде преведено у практична побољшања: потребно је издвојити неопходна средства и појачати помоћ жртвама свих облика насиља, јер родно засновано насиље, укључујући насиље у породици, остаје озбиљан проблем. У Турској је настављено назадовање у области родне равноправности и назадовање права жена и девојчица, а дошло је и до пораста говора мржње усмереног на независне женске организације.

Закони и политике о **недискриминисању** су генерално на снази, али органима за заштиту равноправности и субјектима који су задужени за заштиту од дискриминације треба обезбедити довољна средства да испуне свој мандат. У региону постоји тренд повећања говора мржње и недовољно праћења случајева дискриминације, злочина из мржње и говора мржње. Законодавни и политички оквир за права **лезбејки, хомосексуалаца, бисексуалних, трансродних, интерсексуалних и квир (LGBTIQ) особа** се развија, али прихватање свих делова друштва остаје изазов и неколико закона остаје у застоју. Закони морају да се поштују у пракси, јер су дискриминација и говор мржње и даље чести. У Турској, заштита основних права **LGBTIQ особа** није заштићена, а говор мржње и кампање клеветања **LGBTIQ** заједнице и даље представљају повод за озбиљну забринутост.

И даље су потребни напори да се ојачају **права детета** и да се побољша међуинституционална координација за ефикасну заштиту деце и системи бриге о деци у складу са најбољим интересима детета. Потребно је даље развијати правосудне системе прилагођене деци, а учинити доступним и систематичније користити алтернативе притвору, при чему се притвор користи само као последње средство. Насиље над децом, као и рани бракови, и даље су повод за озбиљну забринутост.

Права особа са инвалидитетом треба боље заштитити и посветити им дужну пажњу. Питања која треба да се размотре укључују прелазак на негу у заједници и самосталан живот, у складу са захтевима Конвенције УН о правима особа са инвалидитетом, и генерално више прихватања, приступачности и инклузије.

Заштита мањина захтева бољу координацију и мора се обезбедити поштовање права на самоопредељење. **Роми** су и даље најсиромашнија заједница у региону. Међутим, ове године је већина влада (са изузетком Турске) доказала своју политичку посвећеност инклузији Рома усвајањем нових ромских стратегија и акционих планова који имају за циљ усклађивање са оквиром ЕУ. Приоритет сада треба дати њиховој имплементацији, укључујући и доделу неопходних финансијских средстава.

Правда, слобода и безбедност

Организовани криминал остаје важна безбедносна претња Западном Балкану и Турској. Моћне криминалне мреже настављају да делују у региону и ван њега, играјући важну улогу у глобалној трговини недозвољеном робом и кријумчарењу људи у и унутар Европске уније. Ове криминалне мреже су се показале као веома веште у искоришћавању пандемије

COVID-19 и постоји ризик да искористе предност руске инвазије у Украјини, укључујући доступност великих залиха оружја у Украјини. Шеме инвеститорског држављанства и шеме инвеститорског боравка, које су доступне у неким земљама, могу се користити за заобилажење процедуре за добијање визе за краткорочни боравак у ЕУ и дубинску процену индивидуалних миграционих и безбедносних ризика које овај поступак подразумева, укључујући могуће избегавање мера за спречавање прања новца и финансирање тероризма, као и заобилажење међународних санкција. Такве шеме треба прекинути без одлагања. У случају да се сматра да давање држављанства према шемама инвеститорског држављанства представља повећан ризик за унутрашњу безбедност и јавну политику држава чланица, безвизни режим може бити суспендован¹³.

Сарадња у области спровођења закона између ЕУ и земаља Западног Балкана – укључујући и агенције ЕУ за правосуђе и унутрашње послове – наставила је да се интензивира. Након усвајања закључака Савета у марту 2021. године, сарадња органа полиције са трећим земљама је укључена у све оперативне акционе планове Европске мултидисциплинарне платформе против претњи криминалом (*EMPACT*), што је резултирало повећањем учешћа Западног Балкана у *EMPACT*. У 2022. години пријављено је 300 случајева (у поређењу са 159 у 2021.), када су се партнери са Западног Балкана обавезали да ће учествовати у оперативним акцијама. Албанија је наставила да води једну оперативну акцију, Црна Гора и Албанија су водиле четири, односно две оперативне акције, док су Србија и Северна Македонија заједно водиле једну оперативну акцију. Босна и Херцеговина је једини партнер који је смањео своје учешће у *EMPACT*.

У контексту *EMPACT*, партнери из региона су такође учествовали у неколико заједничких акционих дана, циљајући између осталог на омогућавање нерегуларне имиграције, трговине дрогом и ватреним оружјем, што је довело до тренутних резултата у погледу хапшења и заплена криминалних средстава. Уз помоћ Европола и Удружења шефова полиција југоисточне Европе, постигнут је добар напредак у јачању капацитета региона за спровођење стратешке и оперативне криминалистичке анализе на начин усаглашен са ЕУ. Од почетка агресорског рата Русије против Украјине, Србија се уздржала од учешћа у низу регионалних догађаја у области безбедности.

Националне стратегије о дрогама су застареле и захтевају ревизију у Србији и Црној Гори. На Косову и у Северној Македонији постоји стратегија и одговарајући акциони план. Босна и Херцеговина има стратегију, али још увек није решено усвајање одговарајућег акционог плана. У Албанији, ово питање је обухваћено националном стратегијом за борбу против организованог криминала, са наменским акционим планом. Јасно је да су потребни напори широм региона, како би се ојачао стратешки оквир, такође заснован на правилној евалуацији, и напретку у имплементацији. Упркос дугогодишњој подршци Европског центра за праћење дрога и зависности од дрога (*EMCDDA*) по овом питању, национални системи за рано упозоравање и националне опсерваторије за дроге – суштински доприносе смањењу понуде, потражње и штете – или тек треба да буду успостављени или нема довољно средстава и стога нису оперативни, са изузетком Србије. У том погледу је потребна брза акција. Национално прикупљање података остаје делимично усклађено са протоколима *EMCDDA*, а национални скупови података које доставља већина партнера са

¹³ Видети, с тим у вези, Одлуку Савета (ЕУ) 2022/366 од 3. марта 2022. године о делимичној суспензији примене Споразума између Европске уније и Републике Вануату о укидању виза за краткорочни боравак (СЛ.Л. 69, 4.3.2022, стр. 105).

Западног Балкана су или непотпуни или касне. Лоша институционална координација између националних тела понекад се претвара у фрагментиране и непотпуне скупове података. Стога се препоручује даље подизање свести и проналажење алтернативних и ефикаснијих начина да се мотивишу партнери са Западног Балкана да се више и боље посвете овој области информисања на политичком, институционалном и техничком нивоу. Уз подршку Центра за контролу малокалибарског и лаког наоружања за Југоисточну и Источну Европу, сви партнери су наставили да се активно ангажују у спровођењу акционог плана ЕУ за 2020-2025 о трговини ватреним оружјем, који је усагласио циљеве и кључне показатељи учинка регионалне мапе пута за 2018. годину за одрживо решење за илегално поседовање, злоупотребу и трговину малокалибарским и лаким оружјем и муницијом за њих на Западном Балкану. Партнери су наставили да остварују даљи напредак у правном усклађивању са релевантним правним тековинама ЕУ.

Превенција, кривично гоњење и прекогранична сарадња у случајевима трговине људима и даље захтевају холистички приступ, укључујући посебну пажњу на истраге вођене обавештајним подацима и проактивне истраге. Неопходна су даља побољшања у раној идентификацији и упућивању жртава, посебно оних које припадају рањивим заједницама, на адекватне услуге заштите, подршке и помоћи, у складу са приступом који је осетљив на жртве, родну припадност и децу.

Међутим, не може се пријавити никаква промена у процени генерално слабе евиденције о правоснажним пресудама у погледу тешког и организованог криминала. Потребна је снажна домаћа подршка да би се појачали стратешки и оперативни капацитети органа за спровођење закона и правосуђа да успешно истраже, кривично гоне и доведу пред суђење тешке и организоване злочине, и на тај начин одврате потенцијалне починиоце. Преговарање о признању кривице се редовно користи у сложеним случајевима тешког организованог криминала и корупције на високом нивоу, што врло често доводи до несразмерно ниских казни. Финансијске истраге још увек не прате систематски кривични поступак од самог почетка, а њихова ефикасност је и даље ограничена широм региона. Као последица тога, евиденција заплете и конфисковане имовине која је извршена кривичним делом такође треба да се значајно побољша. У протеклој години, неколико случајева је још једном илустровало осетљивост органа за спровођење закона и правосуђа на инфилтрацију криминалних група. Стога је неопходна чврста и хитна акција за спречавање и кажњавање корупције, како на Западном Балкану, тако и у Турској. Општи недостатак значајних резултата у борби против криминала и искорењивању корупције подстиче осећај некажњивости и неједнакости.

Албанија је остварила даљи напредак у заплени и конфискацији имовине стечене криминалом, али треба да појача своје капацитете за решавање високотехнолошког криминала и (онлајн) сексуалног злостављања деце. Босна и Херцеговина није постигла напредак у борби против организованог криминала и криминалних организација које делују у земљи. Континуирано одсуство напретка на свим нивоима повећава ризик од назадовања. Упркос неким недавним успесима у борби против организованог криминала, Косово треба да унапреди своје искуство и обезбеди конкретније резултате како у разбијању криминалне мреже, тако и у решавању случајева на високом нивоу и да постигне проактивније истраге, коначне судске одлуке и коначну конфискацију имовине. Северна Македонија је постигла одређени напредак у оперативној сарадњи са међународним партнерима, али треба да појача напоре на повраћају имовине и решавању високотехнолошког криминала. У Црној

Гори је постигнут напредак у враћању пуне употребе специјалних истражних мера и постигнути су значајни оперативни резултати у борби против шверца дроге и цигарета. Међутим, потребно је значајно побољшање правосудног одговора на корупцију, корупцију на високом нивоу и организовани криминал, као и побољшање резултата у области корупције и корупције на високом нивоу, кријумчарења дувана, прања новца, финансијских истрага и конфискације имовине. Црна Гора такође треба да појача мере за ублажавање ризика од инфилтрације организованог криминала у полицију и правосуђе и да предузме мере за уништавање заплењених цигарета. Србија је консолидовала добар ниво сарадње са Евроцастом, Интерполом и Европолом, али треба боље да циља на криминалне мреже и појача конфискацију њихове имовине. Турска је остварила ограничен напредак и тек треба да измени своје законодавство о високотехнолошком криминалу и заштити сведока и да успостави канцеларију за повраћај имовине.

Сарадња са Западним Балканом у борби против тероризма и превенцији радикализације и даље је од кључног значаја. Док тероризам и насилни екстремизам у свим њиховим облицима и без обзира на њихово порекло и даље представљају изазов, током извештајног периода није се десио ниједан инцидент екстремне или насилне природе. На Министарском форуму за правосуђе и унутрашње послове ЕУ-Западни Балкан, одржаном у децембру 2021. године, потврђена је валидност заједничког акционог плана за борбу против тероризма за Западни Балкан и разговарано о напретку и празнинама у његовој имплементацији. У закључцима Савета из јуна 2022. о „Решавању спољне димензије терористичке и насилне екстремистичке претње у сталном развоју“¹⁴ подвучена је потреба за даљим јачањем сарадње са Западним Балканом, укључујући континуирану имплементацију заједничког акционог плана. Четврти сет извештаја о спровођењу заједничког акционог плана поднели су партнери са Западног Балкана у пролеће 2022. године и потврдили су ангажовање и спремност региона да испуни преузете обавезе.

Уопштено говорећи, потребно је више напора да се спрече сви облици радикализације, укључујући верске, етно-националистичке или политичке природе, као и да се спрече и супротставе ризици од радикализације на интернету. Структурирана подршка се обезбеђује од јануара 2021. кроз пројекат „РАН на Западном Балкану“, а биће даље проширена у наредних 30 месеци кроз подршку политике РАН. За Албанију и Северну Македонију, пошто је већина акција већ спроведена, почеле су расправе на техничком нивоу како би се ажурирали одговарајући аранжмани за имплементацију. Ово има за циљ јачање сарадње и капацитета за борбу против тероризма и екстремизма уз додатне акције које треба спровести.

Албанија је остварила значајан напредак и пет имплементационих аранжмана је скоро у потпуности постигнуто. Акције које тек треба да буду спроведене укључују за Албанију нову стратегију за борбу против насилног екстремизма која је у припреми и која ће укључивати стратешку комуникацију и мере за сузбијање терористичког садржаја на интернету. Постигнут је напредак у **борби против финансирања тероризма и прања новца**, али Албанија остаје на листи Радне групе за финансијску акцију и треба да примени преостале елементе акционог плана Радне групе за финансијску акцију. Усвајање пореске и кривичне амнестије упркос савету ЕУ и Манивала могло би да угрози напредак у овој области. Црна Гора је у децембру 2021. године усвојила Стратегију за превенцију и

¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/media/57229/st10179-en22.pdf>

сузбијање тероризма, прања новца и финансирања тероризма за 2022-2025. годину, са акционим планом за 2022-2023. годину, који је потребно спровести. Северна Македонија наставља да остварује значајан напредак у законодавном и институционалном оквиру и у спречавању/супротстављању насилном екстремизму. Босна и Херцеговина треба да настави напоре у борби против тероризма и превенцији насилног екстремизма, те да хитно усвоји нови закон о борби против прања новца и финансирања тероризма у складу са правним тековинама ЕУ. Контактна тачка за Европол треба да постане потпуно оперативна, како би се олакшала размена информација. У Србији је у току израда нове стратегије за борбу против тероризма и превенцију/борбу против насилног екстремизма. Србија мора да појача напоре да се супротстави и спречи све облике радикализације и насилног екстремизма, укључујући насилни десничарски екстремизам и етно-национализам. Косово је постигло изванредан напредак у борби против тероризма и спречавању насилног екстремизма, у складу са циљевима постављеним у споразуму ЕУ-Косово за спровођење заједничког акционог плана за борбу против тероризма за западни Балкан. Косово треба да се ефикасније бори против прања новца. Потребно је више напора у имплементацији заштите критичне инфраструктуре на регионалном нивоу, а подршку ће обезбедити нови регионални ИПА пројекат. ЕУ подржава ревизију националне борбе против тероризма и стратегије за спречавање и сузбијање насилног екстремизма у региону.

Партнери са Западног Балкана настављају да враћају **стране терористичке борце** и чланове породица из североисточне Сирије. Они су посвећени кривичном гоњењу страних терористичких бораца и промовисању њихове системске реинтеграције и ресоцијализације, посебно жена и деце. Треба побољшати праћење мера реинтеграције и ресоцијализације, посебно у затворима. Ово укључује сарадњу између институција на националном и локалном нивоу. Размена информација преко апликације Европолове Мреже за безбедну размену информација значајно је побољшана. Партнери са Западног Балкана треба да наставе да проактивно саопштавају информације о повратку страних терористичких бораца и њихових породица кроз одговарајуће канале.

У целом региону постоје законске одредбе за кривично гоњење страних терористичких бораца по њиховом повратку. На Косову, рано условно пуштање насилних екстремистичких преступника из затвора и даље изазива забринутост и требало би уложити више напора на рехабилитацију и реинтеграцију. У Босни и Херцеговини је доступна врло ограничена помоћ, у затвору или након пуштања на слободу, за ослобађање од насилног екстремизма. Потребни су значајни даљи напори да се затвореници припреме за пуштање, укључујући бивше стране терористичке борце. Црна Гора је процесуирала држављане који су се вратили из сукоба у Украјини 2014. и из североисточне Сирије, где су њени држављани и даље присутни.

Турска је наставила да се суочава са претњама различитих терористичких група. Наставила је са напорима у борби против тероризма, што је довело до континуираног смањења терористичких активности и побољшања безбедносне ситуације. Турска је дала приоритет борби против ПКК и разбијању Гуленовог покрета. ПКК остаје на ЕУ листи људи, група и субјеката умешаних у терористичка дела. Турска има легитимно право да се бори против тероризма. Међутим, напори у борби против тероризма треба да буду у складу са владавином права и основним правима и слободама. Промена турског антитерористичког законодавства и праксе у складу са стандардима ЕУ остаје суштинска нерешена реформа. Турска је у октобру 2021. године укључена на листу јурисдикција под појачаним надзором

(на 'сивој листи') од стране Радне групе за финансијску акцију (*FATF*). Након ове одлуке, Турска није додата на ЕУ листу високоризичних трећих земаља због свог статуса кандидата, њене политичке посвећености ЕУ на високом нивоу у решавању нерешених недостатака које је идентификовао *FATF* и њеног циља потпуног усклађивања са правним тековинама ЕУ. Турска треба да настави да се бави нерешеним препорукама, како би била скинута са сиве листе *FATF*.

Хибридне претње постале су још озбиљније и претеће питање у земљама проширења од руске инвазије на Украјину. У региону Западног Балкана, државни и недржавни оператери, укључујући и оне изван региона, наставили су да се баве активностима манипулације информацијама, укључујући **дезинформације** у циљу довођења у питање кредибилитета ЕУ, подривања поверења јавности у демократске институције и продубљивања поларизације и етничких подела. Активности манипулације информацијама, укључујући кампање дезинформација, биле су посебно интензивне од 24. фебруара 2022. године, а наративи против ЕУ се шире на Западном Балкану. Србија треба да предузме хитне мере да заштити своје грађане од страних манипулација информацијама и мешања и од наратива против ЕУ, укључујући и у контексту руске агресије на Украјину, која има очигледне ефекте преливања широм региона. Неколико руских државних медија који се налазе на листи санкција ЕУ емитују радио и мултимедијалне програме, укључујући Кремљову кућу за дезинформације, *Russia Today*, која је отворила канцеларију у Београду у лето 2022. године. Међутим, највећи део манипулације информацијама, укључујући дезинформације у региону, производе и шире домаћи играчи у домаће сврхе, и/или делујући као заступници трећих држава, с циљем да утичу на јавни дискурс, користећи манипулацију информацијама како би антагонизирали јавност против ЕУ и западних демократија уопште.

Имајући у виду тренутну геополитичку ситуацију и у складу са приоритетима ЕУ у оквиру заједничког оквира за сузбијање хибридних претњи, стратегије Западног Балкана и Загребачке декларације, Комисија и високи представник повећали су свој политички дијалог и помоћ партнерима из проширења у борби против хибридних претњи, посебно о сајбер отпорности и сајбер безбедности, укључујући заштиту критичне инфраструктуре и сигурност хране и енергије. У другој половини 2022. године Албанија, Косово и Црна Гора били су изложени сајбер нападима. Императив је да регион усвоји оквир ЕУ о сајбер безбедности. Такође је од кључног значаја за Западни Балкан да испуни своју посвећеност спровођењу меморандума о разумевању о 5Г који је потписан на Дигиталном самиту Западног Балкана 2020. године у Тирани. У вези са стратешким комуникацијама и сузбијањем манипулације информацијама и дезинформацијама, успостављена је снажнија и циљано оријентисана акција изградње отпорности, фокусирана на подизање свести, рад на медијској писмености и ангажовање са локалним институцијама, актерима цивилног друштва и медијима да се баве овом својеврсном хибридном претњом друштвима Западног Балкана и њиховом путу ка ЕУ.

Северна Македонија је усвојила националну стратегију о изградњи отпорности и супротстављању хибридних претњама (2021-2025) заједно са акционим планом у октобру 2021. Препоруке из истраживања хибридног ризика¹⁵ се примењују уз помоћ ЕУ. У

¹⁵ У оквиру активности 18 Заједничког оквира за сузбијање хибридних претњи, покренута су истраживања хибридних ризика са седам партнера, укључујући четири партнера на Западном Балкану (Албанија, Косово, Северна Македонија и Црна Гора).

одабраним земљама се очекује наставак истраживања о ризицима.

Нерегуларне **миграције** су и даље биле кључни изазов за западни Балкан и Турску. Сарадња је даље развијена дуж миграторних рута источног Медитерана/западног Балкана. Кријумчарење миграната, малолетника без пратње, трговина људима и недовољни капацитети националних система азила и даље изазивају забринутост. Рат у Украјини и криза у Авганистану довели су до повећања броја украјинских и авганистанских избеглица и захтевају наставак блиске сарадње између ЕУ и земаља партнера. У том контексту, избеглице су прихватили сви партнери у региону, посебно Црна Гора, Косово, Албанија и Северна Македонија.

У 2022. укупан број ирегуларних долазака са Западног Балкана у ЕУ расте у поређењу са 2021., са 70.770 ирегуларних граничних прелаза откривених на спољним границама ЕУ у првих 7 месеци 2022. године, што је скоро три пута више него у истом периоду. период прошле године. Укупан број нерегуларних долазака на спољне границе ЕУ са Западног Балкана био је око 62.000 2021. године, у поређењу са 27.000 у 2020. Крајем јула 2022. године у прихватним центрима је било око 9.800 миграната и избеглица у прихватним центрима у региону и око 2.900 ван прихватних центара. Укупни прихватни капацитети су око 14.500. Фактори који утичу на велики број токова су кретања миграната који су већ присутни у региону, као и људи који стижу ваздушним путем у Србију због безвизног режима. С обзиром на нагли пораст долазака, Комисија са повећаном будношћу прати ситуацију и интензивирала је ангажман са партнерима са Западног Балкана. Напредак је постигнут, али су потребни даљи напори на Западном Балкану за стварање снажнијих институција, закона и процедура у области азила, повратка, легалних миграција и управљања границама, такође у погледу транспоновања сложених и захтевних правних тековина ЕУ. Партнери са Западног Балкана треба да преузму одговорност и власништво за све аспекте миграције. Постоји потреба за јачањем система азила, јачањем добровољног и недобровољног повратка и сарадње на рeадмисији са земљама порекла, у складу са међународним стандардима и стандардима ЕУ. Потребна је појачана регионална и међународна сарадња у борби против организованих криминалних група које се баве кријумчарењем миграната и трговином људима. Регионална сарадња и координација са ЕУ остају кључни.

Споразуми о статусу који омогућавају Европској агенцији за граничну и обалску стражу (*Frontex*) да распореди тимове Европске граничне и обалске страже са извршним овлашћењима у зонама које се граниче са спољним границама ЕУ, као подршка државним граничним властима, закључени су и операционализовани са Албанијом, Црном Гором и Србијом. Слични споразуми о статусу преговарани су између ЕУ и Босне и Херцеговине и између ЕУ и Северне Македоније, али још нису потписани. О њима ће морати поново да се преговара, како би се узеле у обзир промене у законодавном окружењу од претходних преговора. Да би узела у обзир промене у законодавном окружењу, посебно усвајање Уредбе о европској граничној и обалској стражи 2019. године, Комисија је преговарала о новом тексту споразума о статусу са Северном Македонијом 2022. године, за који се очекује да ће бити потписан пре краја године.

Као што је потврђено извештајем за 2021. у оквиру механизма суспензије визног режима¹⁶, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Северна Македонија и Србија треба да

¹⁶ [COM/2021/602 коначни](#)

обезбеде даље усклађивање визне политике са листама ЕУ трећих земаља које захтевају визу, посебно у погледу оних трећих земаља које представљају нерегуларне миграције или безбедносне ризике за ЕУ. Усклађивање визне политике са ЕУ је кључно за добро функционисање безвизног режима ових партнера са ЕУ. Турска наставља да угошћује једну од највећих избегличких популација, са око 4 милиона избеглица из Сирије и других земаља присутних на њеној територији. У првих 7 месеци 2022. године, укупан број долазака из Турске у ЕУ био је 13.163 у поређењу са 7.481 у истом периоду 2021. (повећање од 76%). Од тих миграната, у Италију је стигло 6.225 миграната, што представља значајан пораст у односу на претходну годину, 6.257 у Грчку, 601 у Бугарску и 80 у Румунију. Током истог периода 2022. године, пријављено је 11.137 долазака у области под контролом владе на Кипру (10.771 преко зелене линије, 366 чамцима), у поређењу са 5.118 долазака преко зелене линије и чамцима у истом периоду прошле године. године (повећање од 115%). Турска такође треба да додатно усклади своју визну политику са визном политиком ЕУ, укључујући посебно даље усклађивање својих визних услова са ЕУ листама земаља без виза и земаља које захтевају визу.

С обзиром на талибанско преузимање власти у Авганистану и перцепцију миграната међу турским становништвом, турске власти повећавају број повратака у Авганистан и јачају своју граничну инфраструктуру дуж границе са Ираном. Турске власти такође повећавају ресурсе за спречавање и борбу против кријумчарења миграната, али постоји потреба за већом међународном сарадњом органа за спровођење закона на целој мигрантској рути од земаља порекла до Турске, укључујући Иран, Западни Балкан и ЕУ, како би се сузбиле мреже кријумчарења. Наставак блиске сарадње у области управљања границом и борбе против кријумчарења миграната остаје кључни приоритет.

Реформа јавне управе

Извештај о стратешком предвиђању Европске комисије¹⁷ укључује „јачање отпорности институција“ као један од кључних изазова за будућност Европе. Јавне институције и администрације треба да реагују на друштвене бриге и да буду ефикасне у спровођењу политика. Модернизација јавне управе остаје кључна брига у свим земљама проширења. Политизација наставља да нарушава капацитете и привлачност јавне управе као послодавца. Иако постоји свест о кључним реформским потребама за стварање професионалније администрације засноване на заслугама уопште, биће потребно више лидерства и напора за побољшање планирања политике, јавних финансија, управљања људима и одговорности. Постоје примери позитивних реформи, на пример у пружању дигиталних услуга. Унапређење административних капацитета биће од суштинског значаја за испуњавање функција државе, планирање и извршење основних инвестиција у стратешку инфраструктуру и јачање усклађености са правним тековинама ЕУ.

Квалитет креирања политике је од највеће важности за усмеравање економског и друштвеног развоја земље и помоћ у навигацији кроз континуиране кризе. Креирање политике треба да буде предвидљиво колико год је то могуће. Требало би да се планира средњорочно и да се повеже са перспективом буџета, мора да буде заснован на доказима и консултован са релевантним заинтересованим странама. Међу партнерима са Западног Балкана, међутим, велики део закона које је предложила влада није део програма рада владе. Доследно планирање политике и координација између владе и парламената могли би

¹⁷ [Европска комисија, Извештај о стратешком предвиђању за 2021. Капацитет и слобода ЕУ да делује](#)

додатно да се побољшају. Прекомерна употреба скраћених поступака отежава квалитет законодавства и демократску одговорност. Побољшање праћења политике додатно би побољшало ефикасност администрације широм региона.

Одговорне јавне управе су рационално организоване, делотворне, ефикасне и транспарентне и делују са интегритетом. Тиме се гради друштвено поверење које је од суштинског значаја за сарадњу и развој. На Западном Балкану, структуре власти не следе увек ове принципе. Владине агенције нису увек створене и организоване рационално или ефикасно (на пример у Албанији и на Косову). На неколико места су побољшани регулаторни и институционални оквири за одговорност, али не и стварна пракса одговорности (Албанија, Северна Македонија и Србија). Северна Македонија тек треба да усвоји нови закон о државном уређењу, док Босна и Херцеговина није почела да развија правни оквир који би осигурао већу одговорност. Црна Гора треба да побољша одговорност и приступ јавним информацијама. У Турској је настављена политизација администрације, са ограниченом одговорношћу према јавности и сталним недостатком политичке воље за реформама.

Стратешки и професионални **људски ресурси и управљање државном службом** су од кључне важности за јавни сектор како би могао да привуче, развије и задржи таленте. Ово укључује фер и конкурентну накнаду и запошљавање, унапређење и отпуштање засновано на заслугама. Недостатак добро квалификованог особља један је од главних разлога за ниске административне капацитете и слаб учинак јавних власти у целом региону. Све земље се и даље боре да контролишу политичко покровитељство у циљу изградње професионалније и стабилније јавне управе.

Побољшање **јавних услуга предузећима и широј јавности** је високо на дневном реду у целом региону и област је у којој је забележено највише побољшања. Међутим, потребно је побољшати правну сигурност за предузећа и грађане широм региона промовисањем делотворне хармонизације секторског законодавства са стандардима закона о општим управним поступцима. Србија, Албанија, Црна Гора и Северна Македонија покренуле су иницијативе и услуге е-управе. Албанија је увела свеобухватну платформу за дигиталне услуге – међутим, мора да обезбеди једнак приступ грађанима са ограниченим дигиталним вештинама. Босна и Херцеговина и Косово треба да убрзају напоре да развију свеобухватну политику е-управе и разјасне институционалне одговорности.

Унапређење **система јавних набавки и управљања јавним финансијама** остају важни приоритети за обезбеђивање делотворности и интегритета државе у целом региону. Косово, Црна Гора и Северна Македонија оствариле су напредак у дигитализацији својих система набавки. Албанија је покренула електронски систем за жалбе и притужбе. У Србији су изузећа од примене закона о јавним набавкама значајно порасла и изазивају веома озбиљну забринутост као тренд који треба преокренути и за транспарентност уопште. Турска и даље има велике недостатке у свом усклађивању са правним тековинама ЕУ, пошто је обим правила јавних набавки значајно смањен.

Реформа националног система за **добро финансијско управљање**, менаџерску одговорност и екстерну ревизију је кључна да би се осигурала одрживост државних финансија. Постигнут је одређени напредак пошто су Србија, Црна Гора и Северна Македонија израдиле/усвојиле нове програме управљања јавним финансијама. Албанија је предузела кораке да припреми нову средњорочну стратегију прихода. Сада треба да уследи добра

примена ових програма. У Босни и Херцеговини, прва свеобухватна стратегија управљања јавним финансијама чека на усвајање од стране Већа министара. Није било великих помака у области управљања јавним финансијама у Турској.

Јачање система и капацитета **управљања јавним инвестицијама** треба да буде јасан приоритет за све земље у процесу проширења, посебно у контексту **Економског и инвестиционог плана за Западни Балкан**. Међутим, у протеклој години остварен је мали напредак. Црна Гора је извршила процену управљања јавним улагањима. Сада је неопходно да се изграде повећани капацитети. У Северној Македонији, имплементација акционог плана за управљање јавним улагањима касни, а још увек није основана јединица за управљање јавним улагањима. Србија треба да примени пуну методологију Уредбе о управљању капиталним пројектима на све капиталне инвестиције. Потребно је да сви успоставе јединствен, свеобухватан, делотворан и транспарентан систем за планирање и управљање капиталним инвестицијама.

Напредак у погледу **јавних интерних контрола** и управљачке одговорности генерално је био спор, али су три земље постигле одређени напредак: Албанија је усвојила смернице за ревизију заосталих обавеза и одобрила ревидирану методологију за ревизију учинка. У Босни и Херцеговини, секундарни прописи и методологије су ажурирани на свим нивоима и уграђени у ИТ апликацију за јавну интерну финансијску контролу, која генерише консолидоване годишње извештаје на свим нивоима. Србија је спровела две пилот ревизије аранжмана интерне ревизије и недавно је побољшала смернице о управљачкој одговорности.

Све земље у процесу проширења морају да ојачају своје капацитете да производе квалитетне **статистичке податке**, у складу са принципима утврђеним у праву ЕУ и даље разрађеним у Кодексу европске статистике, засноване на професионалној независности, непристрасности, поузданости, као и транспарентности и поверљивости. Такође је од кључног значаја да достављање података Евростату порасте. Северна Македонија и Турска спровеле су попис становништва и становања 2021. године. Остатак Западног Балкана би такође требало да спроведе попис и додели довољно средстава својим установама надлежним за статистику. Сектор у којем сви треба да постигну напредак је макроекономска статистика, укључујући статистику државних финансија. Неопходно је ојачати координацију статистичког система у свакој земљи.

Регионалне и локалне власти имају кључну улогу у процесу усклађивања са ЕУ и будућој примени правила ЕУ. Регионалне и локалне самоуправе најближе су грађанима и играју кључну улогу у пружању јавних услуга, као и у изградњи поверења грађана у државне институције. Владе треба да обезбеде равнотежу између централне, регионалне и локалне власти и кохерентну примену правила, процедура, стандарда и управљања људским ресурсима у јавној управи на свим нивоима. Ово има директан утицај на квалитет секторских политика, јавних услуга и на крају конкурентност и раст и стога би требало посветити више пажње у земљама проширења.

Цивилно друштво

На Западном Балкану и даље постоји углавном активно и живо цивилно друштво које прати владине активности и доприноси креирању политике. Усвајање законских мера довело је до побољшања у неким земљама Западног Балкана; међутим, правни оквир треба даље побољшати и досљедно имплементирати како би се осигурало окружење које омогућава

цивилно друштво, укључујући и процесе регистрације, повећање доступности и транспарентности јавног финансирања (Босна и Херцеговина, Северна Македонија, Србија) и услове за волонтирање (Албанија, Косово). Од суштинског је значаја да се мере безбедности не злоупотребљавају, нпр. кроз антитерористичко законодавство или законодавство о спречавању финансирања пролиферације оружја за масовно уништење (Турска), спречавање прања новца и финансирања тероризма (Косово) или ограничење слободног приступа информацијама (Црна Гора) или слободе окупљања (Босна и Херцеговина).

Постоје континуиране слабости у институционализованим механизмима сарадње између цивилног друштва и владе. Од суштинског је значаја да владе обезбеде услове за смислено и инклузивно учешће организација цивилног друштва у процесима креирања политика.

Цивилно друштво је под притиском у Србији и у ентитету Република Српска у Босни и Херцеговини. У Србији су настављени вербални напади и кампање клевете на организације цивилног друштва и њихово финансирање, док је остваривање слободе окупљања и даље ограничено у ентитету Република Српска, Босна и Херцеговина. У Турској је и даље било озбиљног назадовања. Цивилно друштво се суочавало са сталним притиском и простор за његово слободно деловање је наставио да се смањује, уз ограничења активности бранилаца људских права и цивилног друштва. Организације цивилног друштва у региону проширења такође настављају да пружају услуге угроженим групама, допуњујући или замењујући рад јавних органа.

Привреда

Након снажног негативног утицаја пандемије COVID-19 2020. године, привреде Западног Балкана и Турске су се брзо опоравиле 2021. Снага опоравка је увелико варијала међу економијама, са двоцифреним реалним растом БДП у Црној Гори (12,4%), Турској (11%) и Косову (10,5%), нешто спорији, али и даље снажан темпо експанзије у Албанији (8,3%), Србији (7,4%) и Босни и Херцеговини (7,1%), и умеренији раст производње у Северној Македонији (4%). Постепено укидање мера сузбијања вируса COVID-19 и основни ефекат од снажног пада у 2020. (посебно због секторског удела туризма) одиграли су значајну улогу у опоравку у неким земљама, посебно због веома снажне експанзије у Црној Гори. Кључни покретачи солидног опоравка били су: жива приватна потрошња, подстакнута заосталом потражњом и континуираним мерама подршке за ублажавање кризе у неким земљама; повећање инвестиција, посебно јавне капиталне потрошње у Србији и Северној Македонији; и снажан раст извоза, посебно у случају Турске.

Економски изгледи су окружени веома великом неизвесношћу првенствено због економских последица руске инвазије на Украјину, за коју се очекује да ће имати негативан утицај на привреде, мада у различитом степену, одражавајући разлике у: директним и индиректним трговинским везама сваке земље; енергетском интензитету сваке земље; значај инфлацији цена хране; и улози туризма.

У свим земљама, фискалне мере које су усвојене да би се ублажио утицај растућих цена енергије и хране, у комбинацији са контрактивним економским резултатом руског рата против Украјине, могле би да поремете или успоре фискалну консолидацију. Инфлација се значајно убрзала на Западном Балкану, док је у Турској ефекат глобалних притисака на цене био погоршан неортодоксним одлукама монетарне политике, што је изазвало велику депресијацију лире и довело инфлацију до највишег нивоа у две деценије (преко 80% у јулу

2022.).

Потреба за убрзањем структурних реформи постала је још важнија за подстицање одрживог опоравка у средњем року и даљи напредак ка испуњавању два економска критеријума за чланство у ЕУ: обезбеђивање функционалне тржишне економије и демонстрацију капацитета да се носи са притиском конкуренције и снагама тржишта унутар ЕУ.

Већина земаља Западног Балкана је постигла одређени или добар напредак у подстицању функционалних тржишних економија, осим у Босни и Херцеговини, у којој је дошло до одређеног назадовања. Турска није постигла напредак у овом погледу. Тренутно се ниједан од партнера са Западног Балкана не може сматрати потпуно функционалном тржишном економијом, а ниво усклађености варира. Док су Босна и Херцеговина и Косово још увек у раној фази, Северна Македонија је већ достигла добар ниво припрема. Албанија и Црна Гора се сматрају умерено припремљеним, док је Србија између умереног и доброг нивоа припремљености. Тржишна привреда Турске је добро напредовала, али је порасла озбиљна забринутост због њеног функционисања јер је дошло до назадовања важних елемената, као што су вођење монетарне политике, институционално и регулаторно окружење, интервенција у одређивању цена и нетранспарентна државна помоћ. У погледу својих капацитета да се изборе са притиском конкуренције и тржишним снагама, само је Турска добро напредовала, при чему су Србија, Црна Гора и Северна Македонија на умереном нивоу припремљености, а Албанија има неки ниво припремљености, док су Босна и Херцеговина и Косово још увек у раној фази.

Економски и финансијски дијалог између ЕУ и Западног Балкана и Турске годинама је постао важна платформа за дискусију и договор о средњорочним фискалним плановима и стратегијама и приоритетима економске политике на основу Програма економских реформи које су партнери поднели на годишњем нивоу. Процес кулминира у заједнички усаглашеним закључцима министара који садрже смернице политике специфичне за државу које имају за циљ усмеравање фискалних и структурних политика на Западном Балкану и Турској.

Ниво имплементације заједнички договорених смерница политике погоршао се широм Западног Балкана и Турске, пао је са 50,8% у 2020. на 42,9% у 2021. Ово погоршање је делимично повезано са повратком на смернице политике о изазовнијим реформама у 2021. години, након фокуса на краткорочне мере везане за кризу COVID-19 у 2020. Требало би наставити напоре у циљу побољшања фискалне стабилности и померања буџета ка структури која је више оријентисана на раст, такође промовисањем дигиталне и зелене транзиције и развоја људског капитала. Смањење рањивости на спољне шокове и повећање сигурности хране и енергије постало је од кључног значаја. Побољшање пословног окружења и продубљивање регионалне економске интеграције засноване на правилима и стандардима ЕУ би такође значајно повећало атрактивност региона Западног Балкана као инвестиционе дестинације и додатно допринело његовом економском расту. Обнављање функционалне независности економских и финансијских регулаторних органа представља кључни изазов у Турској.

Тржишта рада на Западном Балкану и Турској и даље карактерише свеукупно ниска активност (посебно међу женама и младима) и запосленост, као и висока неформалност и незапосленост. Родни јаз у запослености у 2020. години у земљама проширења кретао се од око 13-15 ппс у Црној Гори, Србији и Албанији до око 33 ппс на Косову и 38 ппс у

Турској, што је знатно изнад просека ЕУ-27 од 11 ппс. Постоји јасна потреба да се побољшају лоше циљане активне политике тржишта рада, како би се помогло људима да нађу посао или обуку. У том контексту, партнери са Западног Балкана су се у јулу 2021. обавезали на постепено успостављање, имплементацију и унапређење шема гаранција за младе по моделу ЕУ, а већина њих је успоставила међуминистарске експертске групе за израду планова имплементације Гаранције за младе.

И даље постоје структурне неусклађености у вештинама, због слабих образовних система и недовољног улагања у људски капитал. Реформе и улагања у образовне системе и усавршавање и преквалификација су кључни за побољшање ситуације на тржишту рада и решавање насталог недостатка квалификоване радне снаге. Дигитализација привреде и развој дигиталних вештина свих сегмената друштва такође су од суштинског значаја за повећање запошљивости и унапређење дигиталне економије. Висок ниво сиромаштва остаје проблем у свим партнерским привредама, погоршан пандемијом вируса COVID-19 и високим приватним трошковима за здравствену заштиту, а очекује се да ће ниво сиромаштва бити додатно погоршан недавним порастом цена хране и енергије. Стога је побољшање ефикасности система социјалне заштите и усмеравање социјалне потрошње на најсиромашније сегменте становништва постало још критичније.

III. СПОСОБНОСТ ПРЕУЗИМАЊА ОБАВЕЗА КОЈЕ ПРОИСТИЧУ ИЗ ЧЛАНСТВА

Усклађивање у области **унутрашњег тржишта**¹⁸ омогућиће земљама да у потпуности извуку користи од Споразума о стабилизацији и придруживању и да даље повећају своју трговинску интеграцију са ЕУ – која остаје неупоредиво водећи трговински партнер у региону. Такође ће улагања ЕУ учинити привлачнијима и олакшати синергију ланца снабдевања, отварање радних места и приступ капиталу.

Западни Балкан је генерално умерено припремљен у многим областима унутрашњег тржишта. Што се тиче слободног кретања роба, Косово, Црна Гора и Србија су оствариле одређени напредак, Албанија је остварила ограничен напредак, а Босна и Херцеговина и Северна Македонија нису оствариле напредак. Албанија и Косово су оствариле одређени напредак у слободном кретању услуга, док су Северна Македонија, Црна Гора и Србија оствариле само ограничен напредак. Северна Македонија је постигла добар напредак у слободном кретању капитала, док су Албанија, Косово и Црна Гора оствариле одређени напредак. У области политике конкуренције, Косово и Црна Гора су оствариле одређени напредак, Албанија и Србија су оствариле ограничен напредак, док Босна и Херцеговина и Северна Македонија нису оствариле напредак. Албанија је постигла добар напредак у закону о интелектуалној својини, где су Косово, Црна Гора и Србија оствариле одређени напредак. Албанија је даље постигла добар напредак у области финансијских услуга, у чему су напредак остварили и Косово, Северна Македонија и Црна Гора. Регионална сарадња и инклузивни оквири регионалне сарадње попут стратегије ЕУ за Јадранско-јонски регион или стратегије ЕУ за Дунавски регион наставили су да олакшавају припреме за евентуално учешће на унутрашњем тржишту ЕУ. Такви оквири подстичу административне капацитете за различите политике ЕУ, укључујући кохезиону политику, и нуде платформу за сарадњу

¹⁸ Кластер унутрашњег тржишта обухвата: слободно кретање роба (Поглавље 1); слободно кретање радника (Поглавље 2); право на оснивање и слободу пружања услуга (Поглавље 3); слободно кретање капитала (Поглавље 4); право привредних друштава (Поглавље 6); право интелектуалне својине (Поглавље 7); политику конкуренције (Поглавље 8); финансијске услуге (Поглавље 9); и заштиту потрошача и здравља (Поглавље 28).

за различите нивое управљања. Заједничко регионално тржиште Западног Балкана, које се заснива на правилима и стандардима ЕУ, представља одскочну даску у ближој интеграцији региона са јединственим тржиштем ЕУ пре приступања. Турска је остварила одређени напредак у области финансијских услуга и ограничен напредак у областима слободног кретања робе, права интелектуалне својине и заштите потрошача и здравља. Добро је напредовала у области компанијског права и има добар ниво припремљености у областима слободног кретања роба, финансијских услуга, заштите потрошача и здравља и права интелектуалне својине. Међутим, количина фалсификата остаје забрињавајућа и потребна је боља примена. Остаје у раној фази припреме у областима слободног кретања услуга и слободног кретања радника, где није постигнут напредак.

Реформе у области **конкурентности и инклузивног раста**¹⁹ су изузетно релевантне за програме економских реформи Западног Балкана и добијају подршку кроз Економски и инвестициони план, јер ће помоћи да се повећа конкурентност и привлачност региона за предузећа и помогне у смањењу постојећег јаза у односу на економију ЕУ. Да би се подржала конкурентност приватног сектора, у фебруару 2022. покренут је први позив за спајање приватног сектора у оквиру Инвестиционог оквира за Западни Балкан (*WBIF*). Током састанка Оперативног одбора у Риму у јуну 2022. године, прве две операције спајања и два пројекта техничке помоћи од 47 милиона евра за приватни сектор добили су позитивно мишљење одбора. Комисија је такође представила три предлога гаранција у вредности од 125 милиона евра током првог Оперативног одбора EFSD+ у априлу 2022. Шеме гаранција за подршку микро, малим и средњим предузећима, предузетницима у пољопривреди и мере за енергетску ефикасност и дигиталну транзицију почеће да се примењују почетком 2023. године.

Већина партнера са Западног Балкана има умерен ниво припремљености у областима које су повезане са овим кластером. Међутим, Босна и Херцеговина је и даље у раној фази у неколико области. У области опорезивања, Црна Гора и Северна Македонија су постигле одређени напредак, док су Албанија, Косово и Србија оствариле ограничен напредак, а у Босни и Херцеговини није евидентан напредак. У области царинске уније, Босна и Херцеговина и Северна Македонија су оствариле одређени напредак, док су Албанија, Косово, Црна Гора и Србија оствариле ограничен напредак. У области образовања и културе, Албанија, Косово, Црна Гора и Србија оствариле су одређени напредак. У области науке и истраживања Црна Гора и Србија су оствариле одређени напредак. Косово је постигло одређени напредак у области дигиталне трансформације и медија. Одређени напредак је остварен и у области економске и монетарне политике Косова и Северне Македоније, и у области социјалне политике и запошљавања Албаније, Косова, Северне Македоније и Црне Горе. У области предузетничке и индустријске политике Албанија, Косово, Северна Македонија и Црна Гора оствариле су одређени напредак. Генерално, регион мора да предузме социо-економске реформе како би се позабавио структурним слабостима, ниском конкурентношћу, високом незапосленосту и утицајем пандемије COVID-19. Напредак у усклађивању са правилима ЕУ у области ПДВ, акциза и директног опорезивања помогао би подстицању унутаррегионалне и међународне трговине. Регион

¹⁹ Кластер конкурентности и инклузивног раста обухвата: дигиталну трансформацију и медије (Поглавље 10); опорезивање (Поглавље 16); економску и монетарну политика (Поглавље 17); социјалну политику и запошљавање (Поглавље 19); индустријску политику (Поглавље 20); науку и истраживања (Поглавље 25); образовање и културу (Поглавље 26); и царине (Поглавље 29).

такође треба да значајно ојача свој истраживачки и иновативни екосистем како би омогућио економијама да сустигну развој, укључујући дигиталне и зелене технологије. Турска је наставила да се усклађује са правним тековинама ЕУ само у ограниченом степену и дошло је до назадовања у областима дигиталне трансформације и медија, економске и монетарне политике, социјалне политике и запошљавања и индустријске политике. Турска је постигла добар напредак у области науке и истраживања и одређени напредак у образовању и култури, где земља треба да настави да чини образовање инклузивнијим, посебно за девојчице. Припреме Турске у области науке и истраживања су унапредовале. Трговинска интеграција Турске са ЕУ је висока и постоји добар ниво припрема за царинску унију, али је постигнут ограничен напредак, укључујући и њену имплементацију. Одступања Турске од њених обавеза у оквиру царинске уније ЕУ и Турске се настављају, што доприноси великом броју трговинских иритација.

Зелена агенда и одржива повезаност²⁰ су кључни за одрживи опоравак који је сигуран у будућности, као што су економске интеграције у региону и са ЕУ, од чега ће имати користи и предузећа и шира јавност. Ови циљеви су такође укореењени у Економском и инвестиционом плану.

Албанија, Северна Македонија и Србија су умерено припремљене у области енергетике, док је Црна Гора на добром нивоу. У области трансевропских мрежа, Албанија, Босна и Херцеговина и Косово имају одређени ниво припремљености, Србија је умерено припремљена, Црна Гора је умерено припремљена /има добар ниво припремљености и Северна Македонија има добар ниво припремљености. Албанија, Северна Македонија, Црна Гора и Србија имају одређени ниво припремљености у погледу животне средине и климатских промена. Босна и Херцеговина је значајно унапредила свој систем цивилне заштите и показала јасну опредељеност у области управљања катастрофама; у септембру 2022. земља се придружила Механизму цивилне заштите Уније као пуноправна чланица. Албанија је такође предузела неопходне кораке да би могла да се придружи Механизму. Косово и Црна Гора су оствариле одређени напредак у области транспортне политике, док су Албанија, Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Србија забележиле ограничен напредак. Што се тиче енергетике, Косово и Црна Гора су остварили одређени напредак, а остали партнери са Западног Балкана остварили су ограничен напредак. На трансевропским мрежама, Албанија, Косово и Србија су оствариле одређени напредак, док је само ограничен напредак забележен у Босни и Херцеговини, Северној Македонији и Црној Гори. Што се тиче животне средине и климатских промена, другу годину заредом постигнут је само ограничен напредак у целини на Западном Балкану. Стога је потребна хитна акција широм региона како би се убрзало усклађивање са правним тековинама ЕУ и ојачали имплементација, спровођење закона и улагања. Потребно је значајно ојачати административне капацитете у сектору и спровести структурне реформе.

Енергетска криза је различито утицала на земље Западног Балкана и Турску у зависности од степена њихове зависности од руских фосилних горива. Земље које не увозе нафту или гас из Русије индиректно су погођене енергетском кризом и руском агресијом. Земље су се носиле са енергетском кризом повећавајући енергетску ефикасност, производећи више енергије из локалних ресурса, радећи на диверсификацији својих извора снабдевања, повећавајући складиштење или убрзавајући примену обновљивих извора енергије. На

²⁰ Зелена агенда и кластер одрживе повезаности обухватају: транспортну политику (Поглавље 14); енергија (Поглавље 15); трансевропске мреже (Поглавље 21); и животне средине и климатских промена (Поглавље 27).

пример, радови на изградњи гасног интерконектора Србија-Бугарска почели су у јануару 2022. Овај пројекат који у великој мери финансира ЕУ омогућиће Србији да диверсификује своје снабдевање гасом до следеће године. Економски и инвестициони план за Западни Балкан донео је снажну подршку водећим компанијама широм региона као што су Трансјадрански гасовод, развој плутајуће фотонапонске производње на акумулацијама хидроелектрана или енергетски ефикасна санација вртића, школа и других зграда. Турска је убрзала увоз гаса из Азербејџана и других земаља, иако је и даље зависна од руског гаса. Такође се и даље ослања на Русију за изградњу и каснији рад своје прве нуклеарне електране. Уопштено говорећи, биће потребно више напора да се додатно диверсификује снабдевање енергијом, посебно природног гаса и обновљивих извора, и да се побољша енергетска сигурност, укључујући и већу енергетску ефикасност. Биће потребна ближа координација акција и сарадња између земаља и са ЕУ за решавање енергетске кризе.

Зелену агенду за Западни Балкан подржали су лидери Западног Балкана на самиту у Софији у новембру 2020. године, са конкретнијим акционим планом одобреним на Брду у Словенији у октобру 2021. У складу са европским зеленим договором²¹, агенда је покретач транзиције ка модерним економијама које су неутралне на угљеник, отпорне на климу и ефикасне ресурсе, и за ослобађање потенцијала циркуларне економије, одрживих система исхране, борбе против загађења и побољшања управљања отпадом, ка чистијој, сигурнијој и здравијој будућности.

Турска је умерено припремљена у погледу своје транспортне и енергетске политике. Треба даље да ради на либерализацији тржишта гаса и да развија сарадњу у области нуклеарне сигурности и безбедности. Постигла је одређени напредак у енергетским и транспортним мрежама, при чему је изградња железничке линије Халкали-Капикуле која повезује бугарску границу са Истанбулом још увек у току. Турска има одређени ниво припреме у области животне средине и климатских промена, али се суочава са критичним еколошким и климатским изазовима, у погледу ублажавања и прилагођавања. Турска је ратификовала Париски споразум о климатским променама (до подношења инструмента за ратификацију УН). Турска је такође изразила спремност да сарађује са ЕУ на циљевима Европског зеленог договора. Ово су добродошли развоји. Међутим, предузето је врло мало конкретних акција да би се ови циљеви преточили у домаће законодавство, а укључивање климатских акција у друге политике и даље остаје ограничено.

Стагнирају припреме у областима **ресурса, пољопривреде и кохезије**²². Северна Македонија, Црна Гора и Србија су умерено припремљене у већини поглавља овог кластера. Албанија и Косово углавном имају одређени ниво припремљености, док је Босна и Херцеговина још увек у раној фази у већини поглавља. У области пољопривреде и руралног развоја, Албанија, Северна Македонија, Црна Гора и Србија оствариле су одређени напредак, а Косово је остварило ограничен напредак. У области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, Косово и Северна Македонија су оствариле одређени напредак, а Албанија и Србија су забележиле ограничен напредак. Што се тиче рибарства, само је Албанија постигла добар напредак. Што се тиче регионалне политике и

²¹ [COM\(2019\) 640 коначни](#)

²² Кластер ресурса, пољопривреде и кохезије обухвата: пољопривреду и рурални развој (Поглавље 11); безбедност хране, ветеринарску и фитосанитарну политику (Поглавље 12); рибарство (Поглавље 13); регионалну политику и координацију структурних инструмената (Поглавље 22); и финансијске и буџетске одредбе (Поглавље 33).

координације структурних инструмената, Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Србија нису оствариле напредак, док су остале земље Западног Балкана оствариле ограничен напредак.

Политика подршке пољопривреди Турске се удаљила од принципа заједничке пољопривредне политике ЕУ. Земља је постигла добар напредак у рибарству и одређени напредак у регионалној политици и координацији структурних инструмената. Постигла је ограничен напредак у области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, где постоји забринутост због нивоа резидуа пестицида у извозу прехранбених производа у ЕУ.

Кластер **спољних односа** обухвата спољне односе (поглавље 30) и спољну, безбедносну и одбрамбену политику (поглавље 31). Сви Западнобалкански партнери имају или добар ниво припремљености или су умерено припремљени у области спољних односа, осим Босне и Херцеговине која има одређени ниво припремљености. У области спољне, безбедносне и одбрамбене политике, Албанија, Црна Гора и Северна Македонија имају добар ниво припремљености, Србија је умерено припремљена, а Босна и Херцеговина има изврстан степен припремљености. У области спољних односа, Црна Гора је добро напредовала, Албанија је направила одређени напредак, Косово и Северна Македонија су оствариле ограничен напредак, Србија и Босна и Херцеговина нису направили никакав напредак. Што се тиче спољне, безбедносне и одбрамбене политике, Северна Македонија је веома добро напредовала, Албанија и Црна Гора су добро напредовале, Босна и Херцеговина је остварила одређени напредак, а Србија је назадовала. Настављена је блиска сарадња између ЕУ и Западног Балкана на заједничкој спољној и безбедносној политици/заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици (ЗСБП /ЗБОП), укључујући важне доприносе партнера мисијама и операцијама ЗБОП ЕУ. Важност усклађивања са ЗСБП ЕУ као дела процеса европских интеграција додатно се повећала након ничим изазване и неоправдане агресије Русије на Украјину. Албанија и Црна Гора су задржале своју потврду потпуног усклађивања, а придружила им се Северна Македонија, која је ретроактивно у потпуности ускладила све декларације високог представника у име ЕУ и рестриктивних мера ЕУ и наставила да одржава стопу од 100% након агресије Русије. Босна и Херцеговина је побољшала своју стопу усклађивања формалним придруживањем декларацијама високог представника и рестриктивним мерама након агресије Русије, иако и даље остају значајни изазови у имплементацији. Косово се такође једнострано ускладило са тим мерама. Србија је до сада одбијала да се усклади са свим рестриктивним мерама ЕУ у вези са Русијом и са већином декларација високог представника у име ЕУ о Руској Федерацији. Штавише, Србија је наставила да одржава блиске односе са Русијом. Партнери са Западног Балкана и Турска придружили су се великој већини међународне заједнице, укључујући ЕУ, гласајући за две резолуције Генералне скупштине УН након агресије Русије на Украјину и за суспензију Русије из Савета за људска права.

Турска је умерено припремљена у области спољних односа и има одређени ниво припремљености у области спољне, безбедносне и одбрамбене политике. Турска је остварила ограничен напредак у спољним односима. Стопа усклађености Турске са ЗСБП додатно се погоршала на 7% од августа 2022. (11% у 2021. и 2020. и 21% у 2019.). Све у свему, све снажнија спољна политика Турске и даље је у супротности са приоритетима ЗСБП ЕУ. Док су Турска и ЕУ поново покренуле дијалог о спољној и безбедносној политици и регионалним питањима, Турска би и даље требало да предузме одлучне кораке

да значајно побољша усклађеност са декларацијама ЕУ и одлукама Савета.

IV. РЕГИОНАЛНА САРАДЊА И ДОБРОСУСЕДСКИ ОДНОСИ

На Западном Балкану, добросуседски односи и регионална сарадња су суштински елементи процеса стабилизације и придруживања и процеса проширења.

Након успешног увођења „роминга као код куће“ у шест економија Западног Балкана од 1. јула 2021, предузети су даљи припремни кораци ка **снижавању цена роминга између Западног Балкана и ЕУ**. Мапа пута за смањење трошкова роминга између ЕУ и Западног Балкана је направљена на основу комбинације комерцијалних добровољних споразума и даљих реформи у дигиталној области на Западном Балкану. Крајњи циљ процеса је снижавање цена роминга са ЕУ на ниво близу домаћих цена до 2027. Постоје два паралелна тока у овом процесу: спровођење низа реформи политике од стране влада Западног Балкана у циљу побољшања пословног окружења у региону и припремне активности са мобилним оператерима Западног Балкана и ЕУ како би се олакшала имплементација предложене клизне стазе почевши од јануара 2023.

У октобру 2021., шест држава је договорило „Регионални оквир за слободан проток података у региону Западног Балкана“ и радиће заједно на хармонизацији законодавства, посебно на усклађивању са Општом уредбом о заштити података (*GDPR*), одлукама о адекватности *GDPR* међу државама, слободном протоку неличних података и отворених података и поновној употреби информација јавног сектора. Западни Балкан треба да обезбеди усклађивање домаћег законодавства са Уредбом ЕУ о електронској идентификацији и услугама од поверења за електронске трансакције на унутрашњем тржишту. Свих шест држава је 13. октобра 2021. потписало заједничку изјаву о интероперабилном Западном Балкану.

Било је значајног техничког рада у читавом низу области које покрива иницијатива за **заједничко регионално тржиште**. Овај рад под покровитељством **Савета за регионалну сарадњу, CEFTA и Коморског инвестиционог форума** Западног Балкана има за циљ да омогући слободу кретања за људе, професионалце и пружање електронских услуга, као и да олакша трговину и олакша царинске процедуре у региону. На пример, успостављене су зелене траке и на друмским и на железничким граничним прелазима у региону како би се олакшао транзит приоритетне робе, док је у јулу ове године почео пилот између Грчке и Северне Македоније за проширење иницијативе зелених трака између Западног Балкана и ЕУ. Међутим, неслагања око статусних питања између Београда и Приштине и даље су спречавала формално усвајање споразума²³. Регион треба да покаже политичко вођство како би завршио овај рад и усвојио правно обавезујуће споразуме или одлуке међу свим партнерима са Западног Балкана у корист њихових грађана и предузећа. Ово захтева заједнички фокус на успостављању заједничког регионалног тржишта, надограђујући се на правила и стандарде ЕУ и избегавајући једностране кораке који би угрозили овај рад. Недостатак напретка у имплементацији Заједничког регионалног тржишта довео је до иницијативе Отворени Балкан, која је направила почетне кораке за спровођење четири слободе између Албаније, Северне Македоније и Србије. Све док је иницијатива Отворени

²³ Четири водећа споразума која тек треба да буду усвојена су (1) Западнобалкански споразум о слободи кретања и боравка (ID Travel); (2) Западнобалкански споразум о слободи кретања држављана трећих земаља; (3) Западнобалкански споразум о признавању академских квалификација; (4) Западнобалкански споразум о признавању више стручних квалификација.

Балкан у складу са оквиром Заједничког регионалног тржишта, у складу са стандардима ЕУ и потпуно отворена и инклузивна, то је користан корак ка развоју заједничког тржишта између шест економија региона.

Имплементација агенде **Западног Балкана о иновацијама, истраживању, образовању, култури, омладини и спорту** наставила је да подржава одрживи социо-економски развој региона и ствара нове могућности за студенте, истраживаче, иноваторе и предузетнике да унапреде своје вештине и приступе новим тржиштима. Завршено је повезивање партнера Западног Балкана са програмима Хоризонт Европа и Креативна Европа и настављен је рад на развоју стратегија паметне специјализације. И Србија и Северна Македонија су повезане са Еразмус+, док је Северна Македонија такође повезана са Европском иницијативом за солидарност. Албанија, Босна и Херцеговина, Косово и Црна Гора до сада нису повезане, али имају користи од међународне димензије програма Еразмус+ који се финансира кроз Инструмент за претприступну помоћ III (ИПА III), са наменским износом од 374 милиона евра за период 2021- 2027. године.

Поред тога, створено је ново унапређено партнерство са образовним организацијама и институцијама на Западном Балкану које нису повезане са програмом Еразмус+. Ово партнерство им даје прилику да учествују у важним стратешким акцијама, почевши од иницијативе Европски универзитети. Проширење и приступ таквим водећим акцијама свим партнерима са Западног Балкана додатно јача сарадњу са регионом.

Регионална канцеларија за сарадњу младих наставила је да игра важну улогу у даљем развоју регионалне сарадње и добросуседских односа кроз пружање могућности сарадње и размене за младе са Западног Балкана.

Састанак лидера ЕУ и Западног Балкана 23. јуна био је прилика да се реafirмише ЕУ перспектива партнера у региону и интензивира програм сарадње и интеграције. Посебан фокус стављен је на интеграцију Западног Балкана у мере ЕУ за смањење негативног утицаја руске агресије на Украјину у погледу снабдевања храном и енергијом и независности, као и подршку изградњи капацитета за сајбер безбедност и социјалној агенди, посебно укључивање младих у привреду. Састанак је био и прилика да се разговара о ближој политичкој сарадњи, усклађивању Западног Балкана са ставовима и мерама ЕУ, као и могућем обликовању и функционисању европске геополитичке заједнице.

Свеобухватна **нормализација односа између Србије и Косова** кроз дијалог уз посредовање ЕУ остаје кључна за њихову европску будућност и за стабилност целог региона. Процес се наставио током периода извештавања редовним месечним састанцима на нивоу главних преговарача и састанком на високом нивоу 18. августа 2022. Иако је постигнут одређени напредак у областима енергетике, интегрисаног управљања границом и слободе кретања, односи између Косова а Србија остаје напета. Обе стране треба да се конструктивније ангажују на циљу закључивања правно обавезујућег свеобухватног споразума о нормализацији који се бави свим кључним нерешеним питањима између њих и у потпуности спроводи све претходне споразуме из дијалога.

Постојеће билатералне споразуме, укључујући Преспански споразум између Северне Македоније и Грчке и Уговор о пријатељству, добросуседству и сарадњи са Бугарском, све стране морају да спроводе у доброј вери.

Превазилажење наслеђа прошлости и решавање спорова који су проистекли из сукоба из

1990-их и даље су кључни. Важна нерешена билатерална питања тек треба да буду решена, укључујући питања граница и пружање правде жртвама ратних злочина, идентификацију преосталих несталих особа и успостављање тачне евиденције о злочинима из прошлости на регионалном нивоу. У ЕУ нема места запаљивој реторици, ни слављењу ратних злочинаца, ма која год страна била у питању.

Територијална сарадња омогућава земљама Западног Балкана да раде заједно и са суседним државама чланицама у кључним друштвеним и економским секторима. Тачније, **програми прекограничне сарадње** стварају могућности за дијалог и сарадњу на нивоу локалне управе, уз укључивање заједница, приватног сектора и организација цивилног друштва. Као такви, они представљају кључне инструменте за добросуседске односе и помирење у пограничним областима. С обзиром на њихов фокус на локални развој, програми прекограничне сарадње такође доводе Економски и инвестициони план и Зелену агенду на основни ниво и помажу у економском опоравку удаљених подручја.

Ситуација у источном Медитерану поново се заоштрила. У извештајном периоду није било неовлаштених активности бушења од стране **Турске**. Међутим, пријављени су инциденти у вези са активностима истраживања у ексклузивној економској зони (ЕЕЗ) Кипра и нарушавањем националног ваздушног простора Републике Кипар. Турске војне вежбе у морским зонама Кипра су настављене. Односи са Грчком су се погоршали у априлу 2022, након поновљених повреда грчког ваздушног простора од стране турских борбених авиона и беспилотне летелице у Егејском мору, укључујући велики број летова изнад насељених подручја, као и претећим турским изјавама о суверенитету грчких острва. Треба одржати деескалацију у источном Медитерану. ЕУ је, последњи пут на Европском савету у јуну 2022, више пута позивала Турску да избегава било какву претњу, стварање извора трвења или предузимање радњи које штете добросуседским односима и мирном решавању спорова.

ЕУ остаје посвећена одбрани својих интереса и интереса својих држава чланица, као и одржавању регионалне стабилности. У новембру 2021. године, након другог прегледа оквира за рестриктивне мере, Савет је продужио режим за још једну годину. Тренутно су два лица под санкцијама.

Суверена права држава чланица ЕУ укључују, између осталог, право да склапају билатералне споразуме и да истражују и експлоатишу природне ресурсе у складу са правним тековинама ЕУ и међународним правом, укључујући Конвенцију УН о праву мора. Суверенитет и суверена права над ваздушним простором и морским зонама свих суседних обалних држава, укључујући и она на која њихова острва имају право, треба да се поштују, а разграничење искључивих економских зона и епиконтиненталног појаса треба да се решава у складу са међународним правом, кроз дијалог у доброј вери и тежњи за добросуседским односима. Вођење дијалога у доброј вери и уздржавање од једностраних акција које су у супротности са интересима ЕУ и крше међународно право и суверена права држава чланица ЕУ је апсолутни услов за обезбеђивање стабилног и безбедног окружења у источном Медитерану и развој сарадње и узајамно користан однос између ЕУ и Турске. Турска треба да се недвосмислено посвети добросуседским односима, међународним споразумима и мирном решавању спорова у складу са Повељом Уједињених нација, обраћајући се, ако је потребно, Међународном суду правде.

Континуирана посвећеност и допринос Турске у конкретном смислу преговорима за праведно, свеобухватно и одрживо **решење кипарског питања** у оквиру УН и у складу са

релевантним резолуцијама Савета безбедности Уједињених нација, као и у складу са правним тековинама ЕУ и принципа на којима се заснива ЕУ, од највеће је важности. Важно је да Турска реafirмише своју посвећеност и конструктивно ангажовање у преговорима о решењу Кипарског питања предвођеним Уједињеним нацијама у складу са релевантним резолуцијама Савета безбедности УН, укључујући њихове спољне аспекте. Не би требало да предузима никакве једностране акције које би могле да подигну тензије на острву и да подрију повратак на преговоре. Што се тиче Вароше, Турска мора одмах да поништи све радње и кораке предузете у вези са Варошом од октобра 2020. године, а који су у супротности са релевантним резолуцијама и саопштењима Савета безбедности УН. Турска треба хитно да испуни своју обавезу пуне имплементације Додатног протокола уз Споразум о придруживању између ЕУ и Турске и оствари напредак ка нормализацији односа са Републиком Кипар.

Добросуседски односи и помирење су суштински повезани са владавином права, економским управљањем и регионалном сарадњом. Специфични циљ **ИПА III** у овој области је да допринесе друштвеној кохезији и отпорности бавећи се наслеђем сукоба из прошлости и доносећи правду свим жртвама сукоба. Исто тако, унапређење добросуседских односа подстиче поверење грађана и помаже у отклањању препрека политичкој, економској и социјалној размени и сарадњи. Комисија је већ усвојила прве одлуке о финансирању ИПА III за (а) подршку процесуирању ратних злочина на домаћем нивоу кроз пружање стручности за правосудне органе и (б) подизање јавне свести о прошлим злочинима, укључујући детаљни дијалог и размену између и међу широким спектром заинтересованих страна.

V. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

На основу горе наведене анализе и процена у резимеима из појединачних земаља у анексу, Комисија износи следеће закључке и препоруке:

I

1. Брутална инвазија Русије на Украјину у фебруару 2022. године из темеља је променила геополитички пејзаж и ставља на тест поредак заснован на правилима. У том контексту, **политика проширења ЕУ** је више него икада геостратешка инвестиција у дугорочни мир, стабилност и безбедност целог нашег континента и зато се налази високо на политичкој агенди ЕУ. Изграђена на строгом, али праведном условљавању и принципу сопствених заслуга, наставља да покреће трансформацију и модернизацију у партнерским земљама и да их још више приближава ЕУ. **Западни Балкан** је део европске породице. У стратешком интересу ЕУ и од суштинског значаја за сопствену стабилност и просперитет је да сви партнери Западног Балкана наставе да напредују на путу ка пуноправном чланству у ЕУ потпуним прихватањем и **одбраном демократије, владавине права и основних права**, који су у срцу вредности ЕУ. **Будућност ових земаља и њихових грађана лежи у Европској унији.**

2. У протеклој години дошло је до значајних помака у агенди проширења ЕУ. Прва међувладина конференција са **Албанијом** и политичка међувладина конференција са **Северном Македонијом**, на којој ће бити представљени следећи кораци процеса проширења након усвајања Преговарачког оквира, одржана је 19. јула 2022. године. Тиме је отворено ново поглавље у политици проширења ЕУ.

Европски савет је препознао европску перспективу **Украјине, Републике Молдавије и Грузије**. Лидери ЕУ одлучили су да Украјини и Републици Молдавији доделе статус земље кандидата, а Грузији статус земље кандидата када буду размотрени приоритети наведени у мишљењу Комисије о захтеву Грузије за чланство.

3. **Турска** је и даље кључни партнер за Европску унију у суштинским областима од заједничког интереса, као што су миграције, борба против тероризма, економија, трговина, енергетика, безбедност хране и транспорт. Настављени су дијалози на високом нивоу и интензивирају ангажман у овим областима. У јуну 2019. године, Савет је поновио да се Турска и даље удаљава од Европске уније, као и да су преговори о приступању Турске ефективно стали и да се не могу разматрати даља поглавља за отварање или затварање. Чињенице које су довеле до ове процене и даље су присутне. Билатералне тензије са неким државама чланицама су се повећале. Турска је омогућила дијалог између Русије и Украјине и одиграла кључну улогу у споразуму о извозу житарица. Међутим, такође је одлучила да повећа трговинске и финансијске односе са Русијом и није се ускладила са рестриктивним мерама ЕУ. То је разлог за све већу забринутост која захтева пажљиво праћење од стране ЕУ.

4. Руски рат против Украјине додатно је нагласио значај усклађивања са **ЗСБП-ом** као кључног аспекта процеса интеграције у ЕУ. Стопостотно усклађивање Албаније, Црне Горе и Северне Македоније са ЗСБП-ом ЕУ и даље је снажан сигнал њихове посвећености и стратешког избора интеграције у ЕУ, док су значајан напредак Босне и Херцеговине у усклађивању са ЗСБП-ом и једнострано усклађивање Косова за похвалу

и морају да се признају. Србија и Турска су наставиле са својом политиком неусклађивања са рестриктивним мерама против Русије. И једна и друга треба да предузму одлучне кораке за унапређивање усклађености са ЗСБП-ом ЕУ, укључујући рестриктивне мере ЕУ, и избегавају акције које су у супротности са наведеним циљем обе земље да се придруже ЕУ.

5. Тренутна енергетска криза са којом се Европа суочава представља изазов за Западни Балкан и Турску, као и за ЕУ. ЕУ је позвала Западни Балкан да се придружи заједничкој платформи ЕУ за куповину енергије. Србија и Северна Македонија придружиле су се првом састанку регионалне радне групе за југоисточну Европу. Регионална радна група већ је постигла договор о акционом плану, укључујући боље прекограничне токове енергије. ЕУ подржава Западни Балкан у погледу усмеравања финансијске подршке за инвестиције у обновљиву енергију и енергетску ефикасност, како би се смањила потрошња енергије и трошкови. Истовремено, ЕУ очекује од свих партнера у региону да се у потпуности ускладе са законодавством ЕУ и приоритетима политике у области енергетике, укључујући и оне у плану *REPowerEU* и да што пре смање своју зависност од руских фосилних горива. У складу са регулаторним реформама, ЕУ такође отвара своје тржиште електричне енергије за Западни Балкан преко Енергетске заједнице.
6. Декарбонизација је један од главних стубова Зелене агенде за Западни Балкан, уграђен у Економски и инвестициони план. Након усвајања акционог плана у Брду, у октобру 2021. године, за спровођење Зелене агенде, очекује се даљи напредак. ЕУ подржава регион у спровођењу Зелене агенде, на пример, промовисањем развоја регионалних приступа; регионална сарадња је кључни предуслов за суочавање са климатским променама и еколошким изазовима и могућностима.
7. Година 2021. је била прва пуна година спровођења **Економског и инвестиционог плана** за Западни Балкан (ЕИП), у циљу ближе интеграције и премошћавања социоекономског јаза између региона и ЕУ, помоћи њеном опоравку у периоду након пандемије COVID и приближавања Западног Балкана јединственом тржишту ЕУ. **Подржан је пакетом од 9 милијарди евра бесповратних средстава ЕУ и гарантним фондом за Западни Балкан за привлачење инвестиција у износу до 20 милијарди евра.** Откако је покренут, укупно 1,3 милијарде евра инвестиционих бесповратних средстава везаних за ЕИП одобрено је у оквиру Инвестиционог оквира за Западни Балкан, за финансирање 24 водећа пројекта укупне вредности инвестиције 3,3 милијарде евра. ЕИП је кључан за пружање помоћи региону да одговори на утицај руског рата у Украјини, посебно кроз убрзавање преласка на обновљиве изворе енергије, диверсификацију снабдевања и унапређење енергетске ефикасности јавних и приватних зграда. Уз 500 милиона евра усвојених у 2021. години за спровођење мера у пољопривредном сектору у оквиру инструмента претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД), партнери у региону су боље припремљени за суочавање са могућим утицајем криза у области безбедности хране и снабдевања храном.
8. Након усвајања правног оквира за **ИПА III** 2021. године, програмирање ИПА помоћи је спроведено у складу са чврстим приступом вођеним политиком, са посебним фокусом на основне захтеве за чланство.
9. Лидери са Западног Балкана настављају да потврђују своју посвећеност **Берлинском процесу**. Предстојећи самит Берлинског процеса у новембру требало би да буде прилика

да се уклоне нерешене препреке у инклузивној регионалној економској интеграцији и обезбеди да циљеви постављени на претходним самитима буду у потпуности остварени.

10. Немогућност страна у **Заједничком регионалном тржишту** да договоре и спроведу технички финализоване одлуке и споразуме који ће имати опипљив утицај на произвођаче и потрошаче широм региона тренутно представља препреку за потенцијалне користи које тржиште може донети. Биће важно да сви конструктивно раде на деблокади процеса доношења одлука и омогуће да мере ступе на снагу. Иницијатива Отворени Балкан коју су покренуле Албанија, Северна Македонија и Србија може да игра позитивну улогу у том процесу, под условом да је у складу са оквиром заједничког регионалног тржишта, заснованог на правилима ЕУ и да обухвата све партнере Западног Балкана.
11. Тренутни геополитички изазови позивају на јачање наше сарадње са регионом, чија је безбедност ипак повезана са безбедношћу саме ЕУ. ЕУ је дуго времена најважнији економски партнер Западног Балкана. Усвајањем Стратешког компаса ЕУ постављени су темељи да ЕУ и њене државе чланице додатно учврсте своју улогу као најважнијих безбедносних и одбрамбених партнера у региону, такође у блиској сарадњи са сличним међународним безбедносним актерима. Јачање капацитета против хибридних претњи, као што је безбедност у погледу високотехнолошког криминала, јачање отпорности критичне инфраструктуре и сузбијање дезинформација су кључни приоритети.

II.

12. У **Црној Гори**, политичка посвећеност власти процесу приступања земље ЕУ се редовно и доследно наводи као кључни приоритет земље и генерално се огледа у релевантним политичким одлукама. То је укључивало сталну стопу усклађености од 100% са заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ. Међутим, политичка нестабилност, нестабилност владе и тензије зауставили су процесе доношења одлука и спровођење реформи, што је довело до успоравања преговора.

Процена Комисије је да је, у складу са преговарачким оквиром, тренутно обезбеђена укупна равнотежа између напретка у оквиру поглавља о владавини права, с једне стране, и напретка у приступним преговорима у свим поглављима, с друге стране.

Приоритет за даљи свеукупни напредак у преговорима о приступању, и пре него што се крене ка привременом затварању других поглавља или кластера, и даље је **задовољавање привремених мерила за владавину права утврђених у поглављима 23 и 24**. Да би се достигла ова кључна тачка, Црна Гора треба да интензивира своје напоре на решавању отворених питања, укључујући у критичним областима слободе изражавања и слободе медија и борбе против корупције и организованог криминала и обезбеђивање функционалности и кредибилитета правосуђа.

То изискује политичку стабилност и конструктивно ангажовање свих заинтересованих страна, што ће довести до успостављања стабилне владе, чврсто посвећене стратешком правцу ЕУ, и широког политичког консензуса у Скупштини о кључним реформама, одржавању институционалне функционалности и јачању фокуса на основне резултате како би се унапредио програм интеграције у ЕУ у пракси.

13. Иако су српске власти наставиле да се изјашњавају да је европска интеграција њихов стратешки циљ, одржавале су и блиске односе са Русијом.

Србија је остварила значајан напредак на свом путу придруживања ЕУ, отварањем преговора у оквиру кластера 4 (Зелена агенда и одржива повезаност) у децембру 2021. године, након напретка реформи, укључујући и уставну реформу у области правосуђа. Србија је направила важан корак на пољу независности и одговорности правосуђа уз одобравање релевантних измена Устава. Распуштање скупштине у фебруару 2022. године и одржавање превремених парламентарних избора довело је до плуралистичнијег законодавног процеса.

Међутим, изборни резултати су знатно каснили, формирање нове владе још увек није завршено, а темпо реформи везаних за придруживање ЕУ је успорен, укључујући и изостанак напретка у погледу слободе изражавања. Србија би приоритетно требало да успостави владу, чврсто посвећену стратешком правцу ЕУ и реформском путу.

Усаглашавање Србије са заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ је опало у значајној мери. Србија је до сада одбила да се усклади са рестриктивним мерама ЕУ против Руске Федерације. Неке изјаве и акције високих српских званичника биле су директно против ставова ЕУ о спољној политици, укључујући у септембру 2022. године потписивањем заједничких спољнополитичких приоритета између Србије и Русије за 2023-2024. годину. ЕУ очекује од Србије да се заузме за заједничке принципе, вредности и безбедност, појачавајући своје напоре за постепено усклађивање са ставовима ЕУ о спољној политици, укључујући декларације и рестриктивне мере, у складу са преговарачким оквиром.

У погледу нормализације односа са Косовом, свеукупно гледано, Србија и даље учествује у дијалогу. Међутим, Влада Србије треба да испуни своје претходне обавезе и да се посвети пуном спровођењу свих претходних споразума из дијалога. Србија такође треба да предузме додатне значајне напоре како би избегла акције које подривају стабилност и реторику која није повољна за дијалог. Србија би требало да допринесе погодном окружењу за закључивање правно обавезујућег споразума о нормализацији са Косовом, укључујући и међународне односе. Од Србије се у наредном периоду очекује конструктивнији ангажман у преговорима о правно обавезујућем споразуму о нормализацији и да покаже спремност на компромис како би се остварио брз и конкретан напредак.

На пољу владавине права, неопходан је даљи рад и политичка посвећеност како би се наставиле и продубиле реформе и решили недостаци, посебно у кључним областима правосуђа, борби против корупције и организованог криминала, слободи медија, слободи окупљања и домаћим поступцима у случају ратних злочина. Конкретно, Србија би требало да усвоји законодавство потребно за примену уставних промена у пракси у предвиђеним роковима, за ефикасно јачање независности правосуђа и независности тужилаштва и за решавање проблема недозвољеног утицаја.

Поред реформи, српске власти треба да преузму одговорност за проактивно и објективно обавештавање о ЕУ, која је главни политички и економски партнер Србије, у складу са њиховим декларисаним стратешким циљем европске интеграције. Србија такође треба свеобухватно да се позабави свим облицима дезинформација и манипулација страним информацијама.

Напредак Србије на пољу владавине права и нормализације односа са Косовом наставиће да одређују укупан темпо преговора о придруживању. Процена Комисије је да је, у складу са преговарачким оквиром, тренутно обезбеђена укупна равнотежа између напретка у оквиру поглавља о владавини права и нормализације односа са Косовом, с једне стране, и напретка у приступним преговорима у свим поглављима, с друге стране.

И даље важи процена Комисије да је Србија технички задовољила мерила за отварање кластера 3 (Конкурентност и инклузивни раст). Од суштинског је значаја да Србија покаже посвећеност свом стратешком циљу европских интеграција, као што је утврђено у преговарачком оквиру.

14. Покретање процеса преговора са **Северном Македонијом** о придруживању ЕУ ове године био је велики помак и означио је почетак нове фазе у односима ЕУ и Северне Македоније. Прва политичка међувладина конференција са Северном Македонијом одржана је 19. јула, након што је Савет одобрио преговарачки оквир. То је било јасно признање напретка који је Северна Македонија постигла у унапређивању реформског програма ЕУ и остваривању опипљивих и одрживих резултата, укључујући у оквиру кластерских основа. После инвазије Русије на Украјину, Северна Македонија је потврдила своју снажну и јасну стратешку оријентацију ка ЕУ потпуно се ускладивши са свим одлукама и декларацијама заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ и од тада је задржала 100% стопу усклађености. Тиме је Северна Македонија показала своју решеност да напредује на свом путу ка ЕУ као поуздан партнер.

Да би унапредила темпо процеса преговора о придруживању Северне Македоније, у складу са преговарачким оквиром, **Комисија је одмах започела скрининг, што је први корак у преговарачком процесу.** Северна Македонија показала је висок ниво посвећености процес скрининга се одвија несметано. Током целог процеса важно је обезбедити координацију међу свим институцијама, као и инклузиван приступ кроз рад са свим заинтересованим странама, цивилним друштвом и редовну комуникацију са широм јавношћу.

Као земља која преговара, Северна Македонија има и нове одговорности и нове могућности. Ова нова и захтевна фаза захтева конструктивно ангажовање и владе и опозиције, као и других делова друштва, уз подстицање широког консензуса о реформама у вези са ЕУ. Земља треба да настави да остварује своје реформске приоритете, укључујући кључне области владавине права, борбу против корупције и организованог криминала. Земља пружа добар пример мултиетничког друштва. Изменом Устава, у складу са обавезама Северне Македоније, додатно ће се унапредити основна права.

15. Покретање процеса преговора са **Албанијом** о придруживању ЕУ ове године био је велики помак и означио је почетак нове фазе у односима ЕУ и Албаније. Прва међувладина конференција о преговорима са Албанијом о придруживању одржана 19. јула била је јасно признање напретка који је Албанија постигла у унапређивању реформског програма ЕУ и остваривању опипљивих и одрживих резултата.

Албанија је наставила да напредује у реформама у оквиру кластера основа. Настављено је спровођење свеобухватне реформе правосуђа. Посвећеност земље јачању владавине права, борби против корупције и организованог криминала је за похвалу. Као чланица

која нема стално чланство, Албанија је активно ангажована у Савету безбедности УН, укључујући и као супотписник резолуција којима се осуђује руска агресија на Украјину. Потпуно усклађивање Албаније са заједничком и спољном безбедносном политиком ЕУ је снажан сигнал стратешког избора придруживања ЕУ и њене улоге као поузданог партнера.

Да би унапредила процес приступних преговора са Албанијом, у складу са Преговарачким оквиром, **Комисија је одмах започела скрининг, што је први корак у преговарачком процесу.** Албанија је показала висок ниво посвећености и процес скрининга се одвија несметано.

Као земља која преговара, Албанија има и нове одговорности и нове могућности. Иако су већ предузети свеобухватни припремни радови, ова нова и захтевна фаза изискује трајну посвећеност Албаније и ефикасну координацију међу свим њеним институцијама, као и континуирано ангажовање и владе и опозиције, као и других делова друштва. Земља треба да избегава кораке који су у супротности са владавином права. Албанија би требало додатно да појача своје напоре у кључним областима као што су реформа правосуђа, борба против корупције и борба против организованог криминала, као и у погледу слободе изражавања, имовинских права и питања мањина.

16. У јуну 2022. године Европски савет је изразио спремност да **Босни и Херцеговини** додели статус земље кандидата и у том циљу је позвао Комисију да без одлагања извести о спровођењу 14 кључних приоритета утврђених у његовом Мишљењу са посебном пажњом на оне који представљају значајан скуп реформи за Европски савет да се врати одлучивању о том питању.

Упркос политичким превирањима и предстојећим општим изборима, лидери политичких странака заступљених у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине у јуну 2022. године обавезали су се на принципе за обезбеђивање функционалне Босне и Херцеговине која напредује на европском путу. Странке су се сложиле да хитно спроведу те обавезе, а најкасније шест месеци од формирања свих власти, након избора одржаних 2. октобра.

Након тога, у складу са 14 кључних приоритета, Босна и Херцеговина је у августу усвојила измене закона о јавним набавкама и измене свеобухватне стратегије управљања јавним финансијама на свим нивоима власти у јуну и јулу. Политички дијалог са ЕУ, у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању, такође је настављен након више месеци застоја, због блокаде законодавних и извршних институција на државном нивоу од стране политичких странака у ентитету *Република Српска*. Председништво је ратификовало неколико међународних споразума, укључујући Хоризонт и Креативну Европу, и Механизам Уније за цивилну заштиту. Предузети су значајни кораци за унапређење управљања миграцијама. Босна и Херцеговина је направила важан корак напред за унапређивање усклађивања са спољном и безбедносном политиком ЕУ, до 81% до краја августа 2022. године. Међутим, потпуно усклађивање тек предстоји.

У вези са борбом против корупције и организованог криминала, Босна и Херцеговина је остварила значајне резултате. Операционализација контакт тачке Европола је скоро завршена, а такође су напредовале и припреме за формализацију сарадње Босне и Херцеговине и Евројуста.

Ентитетска влада Федерације остала је на функцији у пуном мандату од 2018-2022. године у својству привремене владе. Политичке странке нису могле да се договоре око уставних и изборних реформи, а високи представник је на сопствену иницијативу четири пута користио бонска овлашћења, укључујући за изборне стандарде, финансирање избора и измене устава ентитета Федерације. Усвајање реформи у области владавине права је одложено и касни. Европски савет је у јуну 2022. године позвао лидере Босне и Херцеговине да хитно заврше текуће уставне и изборне реформе. Те реформе треба приоритетно да буду унапређене.

Комисија стога препоручује да Савет додели Босни и Херцеговини статус кандидата, уз сагласност да предузме следеће кораке:

- да приоритетно усвоји интегралне измене постојећег Закона о Високом савету судства и тужилаштва;
- да донесе нови Закон о Високом савету судства и тужилаштва и донесе закон о судовима Босне и Херцеговине;
- да донесе закон о спречавању сукоба интереса;
- да предузме одлучне кораке у циљу јачања превенције и борбе против корупције и организованог криминала;
- да одлучно унапреди рад на обезбеђивању ефикасне координације, на свим нивоима, капацитета за управљање границама и миграцијама, као и на обезбеђивању функционисања система азила;
- да обезбеди забрану мучења, посебно успостављањем националног превентивног механизма против мучења и злостављања;
- да гарантује слободу изражавања и медија и заштиту новинара, посебно обезбеђивањем одговарајућег судског праћења случајева претњи и насиља над новинарима и медијским радницима;
- да обезбеди праћење функционисања механизма координације у питањима ЕУ на свим нивоима, укључујући изразу и усвајање националног програма за усвајање правних тековина ЕУ.

Комисија је спремна да настави да подржава напоре Босне и Херцеговине на њеном европском путу даљим укључивањем у политички дијалог и успостављањем политичког форума на високом нивоу за праћење спровођења горе поменутих корака и извештавање о даљем напретку на терену. Испуњавање 14 кључних приоритета омогућиће Комисији да препоручи отварање преговора са Босном и Херцеговином о придруживању ЕУ.

17. **Косово** је уживало политичку стабилност, а власти су наставиле да видно показују своју посвећеност европском путу Косова. Такво политичко окружење погодно је Косову да појача свој рад на спровођењу реформи везаних за ЕУ и ССП-а. Општински избори одржани у октобру и новембру 2021. године су свеукупно гледано били добро организовани, транспарентни и компетитивни. Косово треба да појача своје напоре на јачању демократије, јавне управе, владавине права и борби против корупције. Косово би такође требало да настави са спровођењем своје нове енергетске стратегије како би се изградила енергетска резилентност.

У погледу нормализације односа са Србијом, свеукупно гледано, Косово и даље учествује у дијалогу. Међутим, Влада Косова треба да испуни своје претходне обавезе и да се посвети пуном спровођењу свих претходних споразума из дијалога. Косово такође треба да предузме додатне значајне напоре како би избегло акције које подривају стабилност и реторику која није повољна за дијалог. Косови би требало да допринесе погодном окружењу за закључивање правно обавезујућег споразума о нормализацији са Србијом, укључујући и међународне односе. Од Косова се у наредном периоду очекује конструктивнији ангажман у преговорима о правно обавезујућем споразуму о нормализацији и да покаже спремност на компромис како би се остварио брз и конкретан напредак.

Предлог Комисије за либерализацију визног режима се још увек чека у Савету и требало би га хитно сагледати. Комисија остаје при својој процени из јула 2018. године да Косово испуњава сва мерила за либерализацију визног режима и поздравља да се разговори у Савету наставе.

18. Европски савет је више пута потврдио свој стратешки интерес за стабилно и безбедно окружење у источном Медитерану и за развој кооперативног и обострано корисног односа са **Турском**. У јуну 2022. године, Европски савет је изразио дубоку забринутост због недавних поновљених акција и изјава Турске. Турска мора да поштује суверенитет и територијални интегритет свих држава чланица ЕУ. Подсећајући на своје претходне закључке и изјаву од 25. марта 2021. године, Европски савет је нагласио очекивање од Турске да у потпуности поштује међународно право, да деескалира тензије у интересу регионалне стабилности на источном Медитерану и да промовише добросуседске односе на одржив начин. Настављено је интензивирање ангажовање у кључним областима од заједничког интереса.

Када је реч о руској агресији на Украјину, циљ Турске је био да олакша директне разговоре, ради на деескалацији и прекиду ватре. Такође је предузела важну дипломатску иницијативу да, заједно са Уједињеним нацијама, олакша извоз украјинског жита. Споразум постигнут у јулу 2022. године у Истанбулу отворио је пут комерцијалном извозу хране из кључних украјинских лука и требало би да помогне у спречавању несташице хране за милионе широм света.

Неусклађивање Турске са рестриктивним мерама ЕУ против Русије забрињава због слободног промета производа, укључујући робу двоструке намене, у оквиру царинске уније ЕУ и Турске. То је разлог за све већу забринутост која захтева пажљиво праћење од стране ЕУ. Поред тога, Турска је потписала Меморандум о разумевању за даљи развој својих економских и трговинских односа са Русијом. ЕУ је решена да заштити ефективност рестриктивних мера усвојених као одговор на руску агресију на Украјину.

Очекује се да ће Турска активно подржати преговоре о праведном, свеобухватном и одрживом решавању кипарског питања у оквиру УН, у складу са релевантним резолуцијама Савета безбедности УН и принципима на којима се заснива ЕУ. Када је реч о Вароши, Турска мора одмах да поништи најављене једностране акције и све кораке предузете од октобра 2020. године који су у супротности са релевантним резолуцијама Савета безбедности УН. Поред тога, врло је важно да Турска одмах испуни своју обавезу да обезбеди потпуну и недискриминаторну примену Додатног протокола уз Споразум о придруживању између ЕУ и Турске и уклони све препреке слободном

кретању робе, укључујући ограничења директних транспортних веза са Републиком Кипар.

Постоје озбиљни недостаци у функционисању демократских институција Турске. У ЕУ постоји озбиљна забринутост у погледу даљег погоршања демократије, владавине права, основних права и независности правосуђа које земља није сагледала. Турска треба приоритетно да преокрене овај негативни тренд при решавању проблема слабљења ефективних провера и равнотеже у политичком систему. Дијалог о владавини права и основним правима је и даље саставни део односа ЕУ и Турске.

Изјава ЕУ и Турске из марта 2016. године наставила је да даје резултате и Турска је наставила да игра кључну улогу у решавању миграција дуж источног Медитерана. Међутим, повратак са грчких острва још увек није настављен и ирегуларна миграција на Кипар и Италију се знатно повећала. Турска је наставила са својим огромним напорима да смести веома велику избегличку популацију и ЕУ је наставила да показује солидарност, посебно кроз додатни финансијски допринос избеглицама и заједницама домаћинима у Турској (скоро 10 милијарди евра од 2016. године).

Када је у питању економија, повећана је забринутост због стварања макроекономских неравнотежа, правилног функционисања тржишне економије Турске и непостојања независности регулаторних органа. ЕУ и Турска и даље остварују користи од царинске уније ЕУ и Турске. Упркос ограниченим позитивним трендовима, Турска би требало да настави интензивирање сарадње са Комисијом у циљу решавања проблема иританаса у трговини који ометају несметано функционисање царинске уније.

АНЕКСИ

уз

**САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ УПУЋЕНО ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, САВЕТУ,
ЕВРОПСКОМ ЕКОНОМСКОМ И СОЦИЈАЛНОМ КОМИТЕТУ И КОМИТЕТУ
РЕГИОНА**

Саопштење о политици проширења ЕУ за 2022. годину

Анекс 1 - Резиме налаза из појединачних извештаја

Црна Гора

Када су у питању политички критеријуми, наставиле су се политичке тензије, поларизација, одсуство конструктивног ангажовања између политичких странака и неуспех да се изгради консензус о кључним питањима од националног интереса, што је довело до тога да две крхке владе падну изгласавањем неповерења. На правилно функционисање црногорских институција утицали су политичка нестабилност, нестабилност владе и тензије унутар владајућих већина, одуговлачење процеса доношења одлука и спровођење реформи. Главни правосудни органи, укључујући Уставни суд, функционишу у непотпуном саставу због немогућности скупштине да изабере нове чланове, чиме се подрива њихово правилно функционисање. Средином септембра Уставни суд није могао да испуни своју улогу због одсуства кворума, што је повећало политичку неизвесност.

Закључивање Темелног уговора са Српском православном црквом имало је утицај на политичку атмосферу и подигло даље тензије. Све у свему, владе и скупштина нису успеле да у пракси покажу своје ангажовање у погледу реформског програма ЕУ.

Није било напретка у погледу свеобухватне реформе изборног правног и институционалног оквира, укључујући препоруке Канцеларије за демократске институције и људска права (ОДИХР) Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), након посматрачке мисије парламентарних избора у 2020. години. Скупштински одбор за свеобухватну изборну реформу није био оперативан од јуна до новембра 2021. године и састао се само два пута 2022. године, пре него што је његов мандат истекао у јулу 2022. године. Локални избори одржани су у пет општина. Скупштина је у мају 2022. године усвојила измене и допуне Закона о локалној самоуправи којима се омогућава одржавање свих преосталих локалних избора 2022. године у току истог дана. Уставни суд је у јулу ове измене и допуне оценио као неуставне. Потребно је обезбедити веродостојан, независан и ефикасан институционални одговор на тзв. аферу „коврат“.

Рад скупштине обележили су бојкоти владајуће већине и опозиције, промене влада и промена два узастопна председника у том процесу. Процес доношења закона је значајно погођен. Није било веродостојног политичког дијалога и конструктивног ангажовања политичких странака у циљу повећања парламентарне одговорности и надзора владе. Требало би додатно регулисати сарадњу владе и скупштине како би се повећало учешће скупштине у процесу придруживања и надзор над њим.

Скупштина је наставила да јача своју транспарентност успостављањем неколико услуга оријентисаних на грађане. Потребно је повећати капацитете скупштине за интеграцију и надзор над питањима родне равноправности.

Улога цивилног друштва се препознаје и промовише, мада је потребно додатно побољшати постојећи правни и институционални оквир како би се ојачали механизми консултација и сарадње између државних институција и цивилног друштва у контексту процеса приступања ЕУ.

Црна Гора је умерено спремна када је у питању **реформа јавне управе**. Укупно посматрано, остварен је ограничен напредак, укључујући усвајање нове стратегије за реформу јавне управе за период 2022-2026. Насупрот томе, и даље се осећају ефекти

реорганизације јавне управе и измена и допуна Закона о државним службеницима и намештеницима усвојених у 2021. години, уз промену особља, губитак познавања питања у вези са процесом придруживања ЕУ и свеукупно успоравање темпа реформи. Умањени захтеви уведени овим изменама представљају извор сталне забринутости у погледу запошљавања на основу квалитета, компетенција и независности државних службеника. Поред тога, нацртом измена и допуна Закона о локалној самоуправи на сличан начин би се смањили такви захтеви на локалном нивоу. Скупштина тек треба да усвоји измене и допуне Закона о приступу информацијама. Ефективне линије одговорности унутар управе тек треба да се успоставе. Потребна је снажна политичка воља за ефикасно решавање питања везаних за запошљавање на основу квалитета кандидата, оптимизацију државне управе и спровођење руководствене одговорности.

Црна Гора је и даље умерено припремљена када је у питању њен **правосудни систем**. Током извештајног периода свеукупно је остварен ограничен напредак. Спровођење кључних правосудних реформи је и даље у застоју. Дошло је до одређених дуготрајних правосудних именована на високом нивоу, док је неколико других, укључујући Уставни суд (за који је потребна квалификована већина у скупштини), још увек на чекању. И даље постоји забринутост због институционалног учинка и консолидације независних савета судства и тужилаштва. Евиденција досадашњих резултата у погледу судске одговорности и даље је ограничена. Потребно је додатно ојачати ефикасну независност, интегритет, одговорност и професионалност правосуђа, укључујући применом релевантног уставног и правног оквира и усвајањем законских измена у складу са европским стандардима. Ефикасност правосуђа такође треба да се ојача. Још увек се чека усвајање нове стратегије за рационализацију правосудне мреже, као и спровођење ИКТ стратегије за правосуђе. Црна Гора наставља да остварује напредак на пољу домаћег решавања ратних злочина. Црна Гора наставља да остварује напредак на пољу домаћег решавања ратних злочина.

Црна Гора је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против корупције**. Током извештајног периода остварен је ограничен напредак, а прошлогодишње препоруке су само делимично испуњене. Евиденција постигнутих резултата у области спречавања корупције додатно се побољшала, посебно због позитивног тренда у раду Агенције за борбу против корупције. Међутим, потребно је учинити више да би се обезбедили интегритет, непристрасност и одговорност Агенције, као и да би се побољшали њени опипљиви резултати и поверење јавности, у складу са препорукама мисије стручне рецензије спроведене 2021. године. Да би демонстрирала веродостојну реакцију кривичног правосуђа, Црна Гора још увек мора да побољша своје резултате у истрагама, кривичним гоњењима и правоснажним пресудама у борби против корупције, укључујући корупцију на високом нивоу. Поред тога, правни и институционални оквир морају да се побољшају у складу са правним тековинама ЕУ и европским стандардима, укључујући ефикасну употребу финансијских истрага и заплене и одузимања имовине у таквим случајевима. Сектори који су најрањивији на корупцију захтевају циљане процене ризика и наменске мере.

У **борби против организованог криминала**, Црна Гора је остварила изванредан ниво припремљености, односно умерено је припремљена. Постигнут је одређени напредак у решавању прошлогодишњих препорука, посебно у погледу ефикасности кривичних истрага. Враћена је потпуна употреба посебних истражних мера. Законским изменама уведене су заштитне мере против политичког утицаја на именовање или смену директора

полиције. Направљен је регистар стварног власништва. Побољшан је административни оквир за ватрено оружје и усвојена нова стратегија о спречавању тероризма, прању новца и финансирању тероризма. Ухапшене су неке кључне личности организованих криминалних група и постигнут је још један резултат у заплени наркотика. Покренут је први заједнички истражни тим са трећом земљом. Број правоснажних пресуда у случајевима организованог криминала је у порасту. Међутим, потребно је ојачати евиденцију судских одлука о кријумчарењу дувана и прању новца, коришћењу финансијских истрага и способности за заплелу имовинске користи стечене кривичним делом. Црна Гора тек треба да се ухвати у коштац са неким системским недостацима који постоје у њеном кривично-правном систему, укључујући начин на који се поступа у случајевима организованог криминала пред судовима. То ће захтевати одвраћајућу политику кажњавања и ревизију коришћења споразума о признању кривице у случајевима организованог и тешког криминала.

Црна Гора је умерено припремљена у области **основних права**. Црна Гора је умерено припремљена у области основних права. Законодавни и институционални оквир је у великој мери успостављен и Црна Гора наставља да испуњава своје међународне обавезе у погледу људских права. Међутим, и даље су потребни додатни напори да их у потпуности спроведе. На пољу **слободе изражавања**, Црна Гора има користи од плуралистичког медијског окружења и постигла је одређени ниво припремљености. Постигнут је **ограничен напредак** у испуњавању прошлогодишњих препорука. Правни оквир о заштити новинара и других медијских радника побољшан је усвајањем измена и допуна Кривичног законика којима су утврђене строже казне против напада на новинаре и претњи новинарима и ометања или спречавања њиховог рада. Међутим, недостатак ефикасног судског праћења важних старих предмета и даље је ствар која изазива озбиљну забринутост. Ревизија правног оквира и израда нове медијске стратегије су и даље на чекању, како би се осигурала њихова међусобна усклађеност и потпуна усклађеност са правним тековинама ЕУ и релевантним европским стандардима. Потребни су стални напори да се сузбију дезинформације и ограниче ефекти узнемиравања на интернету и говора мржње, без несразмерног ограничавања слободе изражавања. Јавни емитер РТЦГ наставио је да производи политички уравнотежене и разноврсне садржаје. Дубока политичка поларизација медијске сцене и даље је присутна, док растућа конкуренција великих регионалних медија додатно оптерећује тржиште локалних медија.

У погледу економских критеријума Црна Гора је остварила **добар напредак** и **умерено је припремљена** за развој функционалне тржишне економије. Након што је 2020. године доживела оштру рецесију, економија је забележила снажан опоравак у 2021. години и наставила је да расте стабилним темпом у првој половини 2022. године, јер је уклањање ограничења у вези са пандемијом COVID-19 подстакло и домаћу и спољну тражњу. Опоравак је довео до повећања прихода и веома великог побољшања буџетског биланса. Последице руског рата против Украјине до сада су биле ограничене, упркос веома значајном доприносу ове две земље туризму Црне Горе у прошлости. Подстакнута скоком глобалних цена сировина, инфлација је значајно порасла. Влада је усвојила амбициозан програм фискалних реформи (под називом „Европа сада“) како би подржала опоравак након пандемије и обезбедила фискалне стимулативне мере за ублажавање оптерећења домаћинства услед раста цена енергије и хране. Спољне неравнотеже су се значајно смањиле захваљујући опоравку туризма, док је стање на тржишту рада почело да се побољшава, чак и ако и даље постоје структурни проблеми. Банкарски систем је и даље стабилан и проблематични кредити нису значајно порасли 2022. године након што су 2021.

године истекли мораторијуми на кредите усвојени у контексту COVID-19 кризе.

Црна Гора је остварила **известан напредак и умерено је припремљена** да се носи са притиском конкуренције и тржишним снагама унутар ЕУ. Последње две владе радиле су на унапређивању иновационих капацитета и постављању основа за зелену и дигиталну транзицију у настојању да се диверсификује уска производња Црне Горе. Посебно се користе модерне телекомуникације и амбициозни зелени пројекти у области енергетике. Међутим, инфраструктурни недостаци и даље постоје, с обзиром да су административни и финансијски капацитети земље за спровођење великих јавних инвестиција и даље ограничени. Образовни систем се још увек суочава са бројним изазовима због хроничног недостатка дипломираних студената из области науке, технологије, инжењерства и математике (области СТЕМ). Поред тога, ниска додата вредност домаћих производа, мала величина локалних привредних друштава и низак ниво учешћа у извозу представљају препреке за повећање продуктивности и конкурентности локалних привредних друштава.

Када је реч о **добросуседским односима и регионалној сарадњи**, Црна Гора генерално одржава добре билатералне односе са другим земљама у региону и са суседним државама чланицама ЕУ, који су обележени континуираном сарадњом и неколико посета на високом нивоу. Односи са Србијом су и даље изазовни, али обе стране сигнализирају већу спремност за нормализацију односа и рад на решавању отворених питања. У глобалу, Црна Гора активно учествује у регионалној сарадњи.

Када је у питању **способност Црне Горе да преузме обавезе чланства у ЕУ**, земља је наставила рад на усклађивању са правним тековинама ЕУ у многим областима, међутим укупан напредак је био ограничен.

Кластер **унутрашњег тржишта** је кључан за припреме Црне Горе за захтеве ЕУ у овој области и од великог је значаја за рану интеграцију и развој заједничког регионалног тржишта. Свих девет поглавља су отворена, са мерилима за затварање поглавља која остају да се испуне у сваком поглављу. Напредак је постигнут у неколико области унутар кластера, посебно у погледу: (i) надзора тржишта, акредитације и стандардизације; (ii) јачања капацитета Завода за запошљавање у европској мрежи служби за запошљавање; (iii) наставка усклађивања са Директивом о услугама; (iv) законодавства о рачуноводству; (v) усклађивања са правним тековинама у области права интелектуалне својине и (vi) транспарентности државне помоћи и наређивања повраћаја незаконите државне помоћи. Напредовала је и стабилност банкарског сектора Црне Горе, као и усклађивање закона о заштити потрошача и усвајање спроведбеног закона о заштити здравља.

Кластер **конкурентности и инклузивног раста** и предметне реформе имају значајне везе са програмом економских реформи у Црној Гори. Отворено је свих осам поглавља, са мерилима за затварање дефинисаним у свим осим у два, и то у поглављу 25 (наука и истраживање) и 26 (образовање и култура), од којих су оба привремено затворена. Мерила за затварање и даље треба да се задовоље у сваком од преосталих шест поглавља. Постигнут је одређени напредак у различитим областима, а то су усклађивање са Директивом о смањењу трошкова широкопојасног интернета, пореско законодавство и административна сарадња и узајамна помоћ. Такође је постигнут напредак у даљој примени ревидиране индустријске политике. С друге стране, постигнут је спор напредак у припремама за приступање Конвенцији о заједничком транзитном поступку, у спровођењу мера предвиђених стратегијом за олакшавање трговине за период 2018-2022, као и у спровођењу

акционог плана за усклађивање са правним тековинама ЕУ у области економске и монетарне политике.

Кластер **зелене агенде и одрживе повезаности** је у центру Зелене агенде за Западни Балкан и уско је повезан са програмом економских реформи у Црној Гори и Економским и инвестиционим планом Комисије. Сва четири поглавља су отворена, са мерилима за затварање поглавља која остају да се испуне у сваком поглављу. Постигнут је одређени напредак у стварању функционалног енергетског тржишта „дан унапред,“ и у припреми за чланство у Париском меморандуму о разумевању у погледу државне контроле луке. Ограничен је напредак у преиспитивању и спровођењу стратегије развоја саобраћаја; у управљању водама и побољшањем извештавања о климатским променама.

Кластер о **ресурсима, пољопривреди и кохезији** обухвата политике повезане са структурним фондовима ЕУ и изградњом капацитета за преузимање одговорности будуће државе чланице. Он такође обухвата неке од суштинских области политике које су кључне за обезбеђивање одрживих система у области производње хране и помоћи руралним заједницама зарад њиховог развитка и економске диверзификације. Свих пет поглавља су отворена, са мерилима за затварање поглавља која остају да се испуне у сваком поглављу. Постигнут је напредак у различитим областима, посебно у пољопривреди, прехранбеној индустрији и рибарству, где је постојала додатна подршка пољопривредним газдинствима и руралним прехранбеним друштвима да се ускладе са стандардима ЕУ, као и у спровођењу ИПАРД-а. Када је реч о финансијским и буџетским резервисањима, напредак је постигнут кроз побољшану координацију и управљање сопственим средствима.

Када је у питању кластер **спољних односа**, Црна Гора је привремено затворила Поглавље 30 и мора да испуни једно мерило за затварање Поглавља 31. Црна Гора наставља потпуно усклађивање са заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ, укључујући рестриктивне мере ЕУ након ничим изазване агресије Русије на Украјину. Она такође усклађује своје ставове са ставовима ЕУ, укључујући и ставове у оквиру Светске трговинске организације, и одржава добру сарадњу са међународним организацијама. Може се приметити напредак у доношењу Закона о контроли извоза робе са двоструком наменом, у складу са правним тековинама ЕУ, и ратификацији Додатног протокола о Централноевропском споразуму о слободној трговини (ЦЕФТА) 6. Црногорски обрасци гласања о високотехнолошком криминалу у Уједињеним нацијама у потпуности су усклађени са ставом који су заузеле ЕУ и њене државе чланице. У области **миграција**, Црна Гора је потписала план сарадње са Европском канцеларијом за подршку азилу (сада Агенција ЕУ за азил) и придружила се Европској миграционој мрежи, мрежи експерата за миграције и азил у ЕУ, као чланица посматрач. Време обраде захтева за азил је скраћено. Визна политика Црне Горе није у потпуности усклађена са визном политиком ЕУ и Црна Гора још увек није прекинула свој програм за држављанство на основу инвестиција, упркос претходним препорукама и обавезама. Црна Гора је партнер Западног Балкана који је пропорционално примио највећи број украјинских држављана који су побегли из рата. Усвојила је одлуку о одобравању једногодишње привремене заштите људима који беже из Украјине, на основу које је до сада регистровано више од 5.552 Украјинаца, углавном жена и деце.

Србија

Када је реч о **политичким критеријумима**, сви релевантни политички актери учествовали су на ванредним парламентарним изборима 3. априла 2022. године, чиме је добијена скупштина израженијег плурализма. Међутим, политички и медијски пејзажи остали су поларизовани и у њима су и даље доминирали Српска напредна странка (СНС) и садашњи председник. Увредљиви језик се и даље користи против политичких противника, како у скупштини, тако и током изборне кампање. Пре избора, широк спектар политичких актера учествовао је у међустраничком дијалогу, који је омогућио Европски парламент.

Председнички и ванредни парламентарни избори који су одржани у априлу 2022. године генерално су спроведени у мирној атмосфери уз поштовање основних слобода. Међутим, међународни посматрачи су приметили низ недостатака. Према коначном извештају Међународне изборне посматрачке мисије, ови недостаци су довели до неуједначених услова игре у корист актуелних носилаца функција. Кључно је да се у потпуности спроведу преостале и нове препоруке Канцеларије за демократске институције и људска права (КДИЉП) и тела Савета Европе, у транспарентном процесу, много пре свих нових избора и уз укључивање и консултације са експертским организацијама цивилног друштва.

Нови, у већој мери плуралистички парламент конституисан је 1. августа 2022. године. Због значајних кашњења у финализацији изборних резултата, није било парламентарних активности, осим инаугурације председника, у периоду од преко пет месеци. Претходни парламент се конструктивно ангажовао у међупартијском дијалогу и спровођењу донетих мера. Примена хитних процедура остала је на око 9%. Кодекс понашања и даље треба ефикасније користити у спречавању и санкционисању употребе увредљивог и неприкладног језика у парламенту.

Потребни су даљи напори како би се осигурала системска сарадња између Владе и цивилног друштва. И даље треба створити подстицајно окружење за развој и финансирање организација цивилног друштва на терену, док се настављају вербални напади и прљаве кампање против таквих организација.

Србија је умерено припремљена у погледу **реформе јавне управе**. Све у свему, остварен је ограничен напредак у овој области током периода извештавања, када се започело са имплементацијом новог стратешког оквира. У области управљања људским ресурсима, отприлике половина попуњених радних места на високом положају су у својству вршиоца дужности. Што се тиче развоја и координације политика, још увек није успостављен механизам за проверу да ли су коментари Секретаријата за јавне политике укључени у коначне нацрте закона и документе политика поднетих на одобрење Владе. Што се тиче управљања јавним финансијама, и даље је потребно предузети акцију како би се у потпуности применила препорука за јединствени механизам за одређивање приоритета свих инвестиција без обзира на врсту и извор финансирања.

Када је у питању **правосудни систем** у Србији, постоји одређени ниво припреме. Свеукупно, током извештајног периода остварен је изванредан напредак. Србија је направила важан корак ка јачању независности и одговорности правосуђа усвајањем релевантних амандмана на Устав у фебруару 2022. године, заједно са уставним законом којим се утврђују кораци и рокови за њихову примену. Венецијанска комисија је консултована два пута током процеса израде. Закључено је да је процес јавних консултација био довољно инклузиван и транспарентан. Већина конкретних препорука Венецијанске комисије је узета у обзир.

Амандмани предвиђају да ће сва именована у судству (са изузетком будућег врховног тужилоца) бити у надлежности или будућег Високог савета судства или Високог савета тужилаца, чиме се повећавају гаранције против потенцијалног политичког утицаја. Да би се уставним амандманима дао практичан ефекат, потребно је да следећи корак буде усвајање релевантног спроведбеног законодавства. Према уставном закону, правосудни закони треба да буду усвојени у року од 1 године а у року од 2 године треба да се изврши усклађивање свих осталих релевантних закона. Две експертске радне групе (једна за тужилоце, једна за судове) основане у априлу 2022. године задужене су за израду нацрта спроведбеног законодавства. Први сет нацрта правосудних закона финализиран је у септембру 2022. године и прослеђен Венецијанској комисији на мишљење. Нова стратегија људских ресурса и имплементациони акциони план усвојени су у децембру 2021. године. Њихова имплементација се чека.

Србија је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против корупције**. Све у свему, остварен је одређени напредак током периода извештавања, укључујући и прошлогодишње препоруке. Препорука о спречавању корупције је даље спроведена, а Група држава за борбу против корупције Савета Европе (GRECO) је у марту 2022. године закључила да су усвајањем измена и допуна Закона о спречавању корупције отклоњени претходно уочени недостаци и да је то довољно да се ојача оквир за спречавање и борбу против сукоба интереса посланика, судија и тужилаца. Србија тек треба да припреми нову стратегију за борбу против корупције и акциони план и да успостави делотворан механизам координације за операционализацију циљева политике спречавања и сузбијања и за темељно решавање питања корупције. Број оптужница и првостепених пресуда за случајеве корупције на високом нивоу благо се повећао. Србија треба да додатно појача превенцију и сузбијање корупције. Конкретно, требало би да повећа коначну конфискацију имовине у вези са овим случајевима. Они сектори који су најподложнији корупцији захтевају циљану процену ризика и посвећену акцију.

У **борби против организованог криминала**, Србија је остварила изванредан ниво припремљености. Постигнут је ограничен напредак током извештајног периода. Број нових истрага и правоснажних пресуда повећан је у 2021. години у односу на 2020. годину, али је смањен број оптужница и првостепених пресуда. Број предмета који укључују заплону и коначну конфискацију имовине је и даље ограничен. Проширена конфискација се не примењује систематски. Међутим, ниво разумевања и приступ истрази су побољшани, што би требало да доведе до бољих резултата у будућности. Србија би требало да замени приступ 'од случаја до случаја' стратегијом против криминалних организација, као и фокусирање на случајеве ниског или средњег значаја на случајеве високог профила, у циљу разбијања великих међународно распрострањених организација и заплене имовине.

Законодавни и институционални оквир Србије за заштиту **основних права** је у великој мери успостављен. Србија је усвојила нове стратегије за борбу против дискриминације и инклузију Рома, као и акционе планове за родну равноправност и инклузију Рома. Акциони планови и сродна финансијска средства у другим областима су доспели у јулу 2021. (насиље над женама) и априлу 2022. (против дискриминације; деинституционализације) и сада касне. Потребно је уложити више напора да се усклади са Законом о систему планирања, који захтева да се акциони планови донесу у року од три месеца од усвајања одговарајућих стратегија. Србија треба да ојача институције за заштиту људских права издвајањем неопходних финансијских и људских ресурса и успостављањем процедура које ће

обезбедити поштовање мера Европског суда за људска права, укључујући привремене мере. У септембру 2022. године, Европрајд је први пут био одржан на Западном Балкану, у Београду. Рута Европрајда је била забрањена, а одржавање шетње било је неизвесно до последњег тренутка. Власти су као основу за своју одлуку навеле забринутост за безбедност у вези са претњама екстремних десничарских група. Такође су забрањене демонстрације против Европрајда и Запада. Коначно, марш је краћом рутом одржан 17. септембра 2022. године, без већих инцидената. Велики број припадника полиције га је заштитио, али су пријављени случајеви насиља над учесницима. Период пре марша обележила је правна и политичка неизвесност. Комуникација надлежних је била контрадикторна, са најавама на високом нивоу да ће марш бити потпуно забрањен и накнадном забраном трасе марша коју је издало Министарство унутрашњих послова. Други високопозиционирани политичари су се обратили присутнима на Конференцији о људским правима у оквиру Европрајда и организовали пријем пре шетње. Иако су власти одржавале контакте са организаторима како би пронашли решење, они су остали необавезни да се парада одржи уз званичну дозволу.

Што се тиче **слободе изражавања**, у извештајном периоду није постигнут напредак. Настављени су састанци две радне групе за безбедност новинара. У неколико случајева напада и претњи полиција и тужилаштво су реаговали брзо, такође захваљујући координацији коју су омогућиле те групе. Међутим, случајеви претњи и насиља над новинарима и даље су забрињавајући, а целокупно окружење за несметано остваривање слободе изражавања и даље треба додатно ојачати у пракси. Имплементација медијске стратегије све више касни, што је утицало и на најважније мере као што су измене Закона о јавном информисању и медијима и Закона о електронским медијима. У јулу 2022. године, Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ) доделило је све четири националне фреквенције, на период од осам година, истим телевизијским каналима као и у претходном периоду, током којег су сви добијали опомене од РЕМ-а због кршења својих законских обавеза. Позив за пету лиценцу објављен је у августу 2022. године; процес треба да се води на транспарентан начин, поштујући принцип медијског плурализма утврђен у Директиви о аудиовизуелним медијским услугама. У свом коначном извештају од 19. августа 2022. године о априлским изборима, КДИЉП је утврдио да су „национални јавни емитери равноправно покривали активности свих учесника током кампање, али су у вестима у великој мери некритички извештавали о јавним званичницима који су такође били кандидати. Приватни електронски медији са националном покривеношћу представили су изборну кампању без значајног уређивачког доприноса и фокусирали су своје вести на државне званичнике.“ КДИЉП је такође утврдио да „упркос свом мандату да надгледа електронске медије, РЕМ је у целини остао пасиван у периоду кампање“.

Србија се по **економским критеријумима** налази између доброг и умереног нивоа припремљености и остварила је одређени напредак у развоју функционалне тржишне привреде. Након релативно благог пада у 2020. години, српска привреда се снажно опоравила у 2021., што је било праћено извесним успоравањем у првој половини 2022. године. Након што су се смањиле у 2020, спољне неравнотеже су почеле да се шире у другој половини 2021. године, посебно због великог увоза енергије. Инфлација мерена индексом потрошачких цена је порасла у другој половини 2021. године, углавном због цена енергије и хране, што је довело до тога да централна банка почне да поштрава свој политички став. Стабилност банкарског сектора је очувана, а раст кредитирања је и даље снажан упркос постепеном укидању мера за повећање ликвидности. Економски опоравак и смањење мера

фискалне подршке помогли су да се значајно побољша буџетски биланс у 2021. години, упркос даљем повећању капиталне потрошње. Благо повећање стопе незапослености у 2021. години посебно се одразило на све веће учешће на тржишту рада као део опоравка од кризе изазване пандемијом COVID-19.

Постигнут је изванредан напредак у реформама пореске управе и у приватизацији предузећа у државном власништву. Међутим, друге велике структурне реформе јавне управе и предузећа у државном власништву наставиле су да напредују споро, што је продужило њихову дугогодишњу неефикасност и повећало фискални притисак. Није било напретка у јачању фискалних правила која би учврстила фискалну политику. Држава и даље има велики утицај на привреду, а приватни сектор је недовољно развијен и спутан услед слабости у владавини права, нарочито корупције и неефикасности судства, као и спровођења лојалне конкуренције. Препоруке из прошле године су делимично спроведене.

Србија је умерено припремљена и постигла је одређени напредак у **суочавању са притисцима конкуренције и тржишним силама унутар ЕУ**. Структура привреде се побољшала и економска интеграција са ЕУ је остала на високом нивоу. Међутим, упркос извесном напретку, квалитет и релевантност образовања и обука не испуњавају потребе тржишта рада у потпуности. Јавне инвестиције су наставиле да расту са циљем решавања озбиљних инфраструктурних недостатака након много година недовољног улагања. Мала и средња предузећа (МСП) се и даље суочавају са бројним изазовима, укључујући неједнаке услове у поређењу са великим компанијама и страним инвеститорима. Препоруке из прошле године су делимично спроведене.

Што се тиче **добросуседских односа и регионалне сарадње**, Србија је и даље у потпуности посвећена унапређењу билатералних односа са другим земљама кандидатима, потенцијалним кандидатима и суседним државама чланицама ЕУ. Међутим, односи са Хрватском су све затегнутији, уз повремене политичке сукобе. Односи са Црном Гором и даље су пуни изазова, али су обе стране наговестиле већу спремност за ресетовање односа и напоре на решавању отворених питања. Генерално, Србија активно учествује у регионалној сарадњи.

Дијалог о **нормализацији односа са Косовом** уз посредовање ЕУ настављен је током периода извештавања редовним месечним састанцима на нивоу главних преговарача и састанком на високом нивоу у Бриселу 18. августа 2022. године. Још увек није постигнут даљи конкретан напредак у преговорима о свеобухватном и правно обавезујућем споразуму о нормализацији, док су на састанку на високом нивоу председник Вучић и премијер Курти договорили редовне састанке на нивоу лидера како би преговори кренули даље. Косово и Србија се сада позивају да се конструктивно ангажују и унапреде преговоре о свеобухватном, правно обавезујућем споразуму о нормализацији без даљег одлагања. Постизање таквог споразума је хитно и пресудно како би Косово и Србија могли да напредују на својим европским путевима.

Што се тиче **способности Србије да преузме обавезе из чланства у ЕУ**, земља је наставила рад на усклађивању са правним тековинама ЕУ у многим областима, посебно у области права компанија, права интелектуалне својине, истраживања и иновација и финансијске контроле.

Кластер **унутрашње тржиште** је кључан за припреме Србије за захтеве унутрашњег тржишта ЕУ и од велике је важности за рану интеграцију и развој Заједничког регионалног

тржишта. Напредак је постигнут у неколико области унутар кластера, посебно у областима усклађивања законодавства о праву компанија, слободе кретања радника кроз координацију система социјалне сигурности и слободном кретању робе.

Кластер о **конкурентности и инклузивном расту** има значајне везе са Програмом економских реформи Србије. Напредак је постигнут у неким областима у оквиру овог кластера, посебно: социјалне политике и запошљавања кроз кораке ка успостављању програма Гаранција за младе; економске и монетарне политике кроз унапређење буџетског процеса; индустријске политике предузећа кроз акциони план за стратегију државног власништва и управљања привредним субјектима у власништву Републике Србије и креирање портала за е-консултације; научног и технолошког развоја кроз нову стратегију развоја старт-ап екосистема; и образовања кроз кораке ка обезбеђивању усклађености система осигурања квалитета у високом образовању уз препоруке Европске асоцијације за осигурање квалитета у високом образовању (*ENQA*).

Кластер о **Зеленој агенди и одрживом повезивању** је у самој сржи Зелене агенде за Западни Балкан²⁴ и блиско је повезана са Програмом економских реформи Србије и Економским и инвестиционим планом Комисије²⁵. Овај кластер и сва повезана поглавља отворени су у децембру 2021. године, након што је Србија испунила преостале услове, односно усвајање акционих планова о залихама нафте и раздвајању делатности у области гаса. Ограничени напредак је постигнут у целини са изузетком трансевропских мрежа, где је Србија напредовала у унапређењу своје инфраструктуре, при чему су почели радови на гасном интерконектору Србија-Бугарска, стратешки веома важном пројекту за Србију и Европу.

Кластер о **ресурсима, пољопривреди и кохезији** обухвата политике повезане са структурним фондовима ЕУ и изградњом капацитета за преузимање одговорности будуће државе чланице. Он такође обухвата неке од суштинских области политике које су кључне за обезбеђивање одрживих система у области производње хране и помоћи руралним заједницама зарад њиховог развоја и економске диверзификације. Два од пет поглавља су отворена (Поглавље 13 и 33), са мерилима за затварање поглавља која остају да се испуне у сваком поглављу. Комисија је оценила да су почетна мерила испуњена за поглавља 11 и 22, док Србија још увек мора да испуни сва три мерила за отварање поглавља 12. Ограничен напредак је постигнут у неким областима, нпр. у областима подношења ИПАРД III програма за 2021-2027; доношења и спровођења закона о средствима за заштиту биља; класификације прехранбених објеката и објеката који рукују нуспроизводима животињског порекла; финансијских и буџетских одредби у вези са основним областима политике које утичу на правилно функционисање система сопствених ресурса; и регионалне политике у погледу финансијског управљања.

Што се тиче кластера о **спољним односима**, Србија тек треба да финализује приступање Светској трговинској организацији, што је једно од почетних мерила за отварање поглавља 30. Србија такође треба да се уздржи од увођења једностраних трговинских рестриктивних мера без претходне консултације са Комисијом, у складу са обавезама које је преузела потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП). Након ничим изазване и неоправдане агресије Русије на Украјину, Србија се није ускладила са рестриктивним

²⁴ SWD(2020) 223 коначна верзија.

²⁵ COM(2020) 641 коначни.

мерама ЕУ против Русије и већином декларација Високог представника у име ЕУ о овом питању. Стопа усклађености Србије са релевантним изјавама високог представника у име ЕУ и одлукама Савета је стога опала са 64% у 2021. години на 45% у августу 2022. године. Бројне акције и изјаве Србије биле су против спољнополитичких ставова ЕУ. Од Србије се очекује да приоритетно испуни своју обавезу и постепено се усклади са Заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ, укључујући и рестриктивне мере ЕУ, у складу са преговарачким оквиром ЕУ и Србије.

Србија је наставила да доприноси управљању мешовитим **миграционим** токовима ка ЕУ ефикасном сарадњом са својим суседима и државама чланицама ЕУ. Настављени су напори за смештање и прихватање значајног броја држављана трећих земаља, уз подршку ЕУ. Србија је 17. марта 2022. године одлучила да украјинским држављанима који су побегли од рата Русије против Украјине одобри привремену заштиту на годину дана. Такође је наставила делотворно спровођење стратегије интегрисаног управљања границама и одговарајућег акционог плана. Србија није предузела никакве кораке да се усклади са листом ЕУ која обухвата треће земље чијим држављанима је потребна виза за улазак у земље чланице ЕУ, посебно оне треће земље које представљају ризик за ЕУ у погледу нерегуларне миграције или безбедности, као што је препоручено у извештају Комисије о механизму за суспензију виза из августа 2021. године.

Северна Македонија

Период извештавања карактеришу интензивни напори, који су довели до почетка процеса преговора о придруживању. Одржавање прве Међувладине конференције у јулу 2022. године био је историјски тренутак и означио је нову фазу процеса придруживања Северне Македоније ЕУ. То је било јасно признање одлучности Северне Македоније да спроведе реформе у вези са ЕУ.

Када је реч о **политичким критеријумима**, Северна Македонија је наставила своје напоре на јачању демократије и владавине права, упркос одређеним изазовима. Земља је показала посвећеност наставку остваривања резултата у кључним областима основних принципа. Локални избори одржани су у октобру 2021. године. Канцеларија за демократске институције и људска права Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС/) оценила је да су били компетитивни и да су у највећем делу испоштоване основне слободе. Међутим, током извештајног периода остварен је ограничен напредак у сагледавању текућих препорука ОЕБС-а/КДИЉП-а и Венецијанске комисије. Као што је поменуто у претходним извештајима, изборно законодавство треба свеобухватно преиспитати како би се одговорило на постојеће неусаглашености, а релевантни закони морају да се усвоје благовремено, инклузивно и транспарентно, много пре следећих избора. У том смислу, власти треба да појачају своје напоре и покажу политичку вољу за даље унапређивање изборног процеса.

Рад **скупштине** пореметила је политичка поларизација, која је одложила усвајање многих закона. Након интензивних расправа, скупштина је усвојила закључке о датом предлогу који су отворили пут отварању преговора о придруживању. Скупштина треба да има активну и позитивну улогу у процесу преговора о придруживању ЕУ. Приоритетно су потребни заједнички и брзи напори свих странака за јачање улоге скупштине као форума за конструктиван политички дијалог, посебно о реформској агенди ЕУ. Скупштина и влада су

се обавезале да приоритетно покрену и остваре релевантне уставне промене, како би се у Устав укључили грађани који живе у границама државе. Неопходно је правилно планирање и расправе како би се ограничила примена брзих процедура и омогућио ефикасан надзор законодавства и расправе о законима. Требало би редовније да се спроводи надзор извршне власти путем посланичких питања министрима. Предлоге за унутрашњу реформу скупштине, усаглашене током трећег круга „Дијалога Жан Моне“ почетком 2020. године, треба спровести без даљег одлагања. Кривична одговорност за оне који су организовали или починили насиље у нападу на скупштину 27. априла 2017. године и даље се утврђује, укључујући и другостепене пресуде. Влада је наставила да ради на реформском програму ЕУ и на решавању последица пандемије COVID-19 и рата у Украјини. Потребни су одлучни напори за стварање замаха за реформе и напредак у процесу преговора о придруживању ЕУ. Посебан фокус је потребан на обезбеђивању ефикасне примене постојећег законодавства уместо покретања ad hoc иницијатива. Међуетнички односи остали су стабилни а Охридски оквирни споразум се и даље примењује.

Организације цивилног друштва (ОЦД) и даље раде у повољном окружењу, укључујући усвајање стратегије сарадње са цивилним друштвом и развоја цивилног друштва у периоду 2022-2024. Цивилно друштво је наставило да игра важну улогу у процесима доношења одлука и у праћењу активности државе. Међутим, потребни су напори за побољшање транспарентности у креирању политика и инклузивности расправа. Правни и финансијски оквири још увек треба да се унапреде и спроведу у пракси.

Северна Македонија спровела је свеобухватну реформу својих **обавештајних служби**. Међутим, земља треба да ојача своје капацитете за парламентарни надзор над обавештајним службама

Северна Македонија је и даље умерено припремљена у погледу реформе јавне управе. Остварила је ограничен напредак у спровођењу прошлогодишњих препорука. Усвојила је нови програм реформе управљања јавним финансијама за период 2022-2025. године. Међутим, усвајање закона о организацији и раду државних органа управе и новог законског оквира за управљање људским ресурсима (ревизија Закона о административним службеницима и Закона о запосленима у јавним службама и новог Закона о највишем руководству) је одложено. Нови оквир има за циљ да унапреди управљање људским ресурсима у целој управи и обезбеди запошљавање на основу квалитета кандидата, унапређење и отпуштање на основу критеријума, укључујући на вишем нивоу управљања. Нови конститутивни закон о буџету усвојен је у септембру 2022. године. Државна комисија за превенцију корупције била је проактивна у решавању случајева непотизма, кронизма и политичког утицаја у процесу запошљавања запослених у јавном сектору и именовању чланова надзорних и управних одбора.

Правосудни систем Северне Македоније је постигао одређени ниво припремљености / умерено је припремљен. Одређени напредак је постигнут у области правосуђа, кроз стабилно спровођење стратегије реформе правосуђа, чиме се примењују препоруке Венецијанске комисије и Групе виших експерата о системским питањима владавине права. На инклузиван начин започела је припрема нове стратегије реформе правосуђа, надовезујући се на лекције научене из претходне. Спровођење ажурираног акционог плана стратегије реформе правосуђа је настављено, али треба да буде систематичније. Правосуђе је показало посвећеност заштити свог интегритета и независности. Темпо спровођења стратегије људских ресурса за правосуђе и тужилаштво треба убрзати. Правосудне

институције доследно примењују нова правила за именовање, унапређење, дисциплину и разрешење судија и тужилаца. Напредовања у вишим судовима су каснила, а пензионисања су додатно смањила број судија и тужилаца. Судски савет и Веће јавних тужилаца су наставили са спровођењем стратешких планова. Сваки нови нацрт закона о Академији за судије и тужиоце треба да задржи Академију као једину улазну тачку у правосуђе и тужилаштво и треба да обезбеди да приступ овим професијама буде правичан и транспарентан. Радило се на надоградњи софтверског система у циљу спровођења у пракси одредаба Закона о управљању протоком предмета за аутоматску и случајну расподелу предмета у судовима путем аутоматизованог информационог система за управљање судским предметима (ACCMIS).

Држава је постигла одређени ниво припремљености / умерено је припремљена у области спречавања и **борбе против корупције**. Одређени напредак је постигнут јер је држава наставила да консолидује свој учинак у истрази, кривичном гоњењу и суђењу у неколико случајева корупције, укључујући и на високом нивоу. Предмети које је покренуло бивше Специјално тужилаштво (СТ) наставили су да напредују, чиме је успостављена одговорност за незаконита прислушкивања. У одређеном броју предмета су изречене првостепене пресуде. У складу са препорукама из претходних година, Државна комисија за спречавање корупције (ДКСК) је била проактивна у пружању смерница о спречавању корупције јавним институцијама и отворила је неколико предмета, укључујући предмете против високих званичника. Закључци њених редовних извештаја треба да буду размотрени у потпуности. Напори на побољшању функционисања ДКСК треба да се наставе даљом расподелом финансијских и људских ресурса. Додатни људски и финансијски ресурси треба да буду доступни Државном тужилаштву, истражним центрима и јединицама за спровођење закона који су задужени за истрагу корупције. За секторе у којима је корупција најраспрострањенија потребне су циљане процене ризика и наменске акције.

Северна Македонија је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против организованог криминала**. Постигла је одређени напредак, углавном у оперативној сарадњи са међународним партнерима, као и у побољшању координације активности у борби против организованог криминала. Потребно је учинити више на побољшању ефикасности органа за спровођење закона у борби против одређених облика криминала, као што су прање новца и финансијски криминал. Треба ојачати истражне центре у Основном јавном тужилаштву како би постигли своје циљеве повећања ефикасности истрага и побољшања координације између тужилаца, полиције и других релевантних органа.

Постигнут је одређени напредак у **борби против тероризма и спречавању / супротстављању насилном екстремизму** у складу са циљевима утврђеним у заједничком акционом плану за борбу против тероризма за Западни Балкан и билатералним договором о спровођењу. Национална стратегија за спречавање прања новца и финансирања тероризма (2021–2023) усвојена је 2021. године. Требало би наставити рад на реинтеграцији и ресоцијализацији повратника, као и на дерадикализацији у затворима.

Правни оквир о заштити **основних права** је у великој мери у складу са европским стандардима. Процес деинституционализације напредује уз пресељење особа са инвалидитетом у установе за бригу у заједници. Министарство рада и социјалне политике наставља да улаже у услуге у заједници, укључујући подршку жртвама родно заснованог насиља. Од посебног значаја је спровођење свих одредби Закона о спречавању и заштити од насиља над женама и насиља у породици. Континуирана побољшања могу се приметити

у областима родне равноправности и поштовања права жена. Препоруке Европског Комитета за спречавање мучења у погледу поступања са притвореним и осуђеним лицима нису адекватно уважене. Треба побољшати спровођење закона о говору мржње и националног акционог плана за спровођење одредби Истанбулске конвенције. Механизам цивилног спољног надзора над полицијом још увек није у потпуности функционалан и недостају му представници организација цивилног друштва.

Северна Македонија је постигла одређени ниво припремљености / умерено је припремљена у области **слободе изражавања**. Све у свему, остварила је ограничен напредак у решавању претходних препорука током периода извештавања. Општи контекст је повољан за слободу медија и дозвољава критичко медијско извештавање, иако је било извесних тензија током локалних избора 2021. године. Акција саморегулације медија треба да се настави и да се добију практични резултати у унапређењу професионалних стандарда новинарства. Потребна је већа транспарентност државних институција и политичких партија у погледу медијског оглашавања. Власти треба да појачају своје напоре да реформишу јавни сервис, обезбеђујући његову независност, професионалне стандарде и финансијску одрживост. Процес реформе јавног сервиса, у складу са његовом петогодишњом стратегијом развоја, ограничен је кашњењем у именовану чланова његовог програмског савета. Савет Агенције за аудио и аудио-визуелне медијске услуге и даље треба да се именује. На радним правима новинара тек треба да се поради.

Што се тиче **регионалне сарадње**, држава је одржала добре односе са другим земљама у процесу проширења и наставила свој ангажман у регионалним иницијативама. Постојеће билатералне споразуме, укључујући Преспански споразум између Северне Македоније и Грчке и Уговор о пријатељству, добросуседству и сарадњи са Бугарском, све стране морају да спроводе у доброј вери.

Што се тиче **економских критеријума**, Северна Македонија је постигла одређени напредак и добар ниво припремљености у развоју функционалне тржишне економије. У току 2021. године привреда се углавном опоравила од пандемије COVID-19. Влада је наставила да спроводи мере фискалне подршке како би помогла у опоравку. Уз помоћ опоравка пореских прихода, 2021. године је фискални дефицит пао на 5,4% БДП, док су се нивои дуга стабилизовали након значајног раста у 2020. години. Уз убрзавање раста цена хране и енергије почетком 2022. године, влада је усвојила нови сет фискалних мера за сузбијање негативног утицаја на привреду, иако су фискалне мере могле бити боље усмерене. Централна банка је поштрила свој политички став с обзиром на растуће инфлаторне притиске. Важне реформе политике за побољшање фискалног управљања и одрживост јавних финансија су заустављене. После дугог одлагања, нови органски закон о буџету, којим се предвиђају фискална правила и фискални савет, Скупштина је усвојила средином септембра. Управљање јавним инвестицијама треба додатно да се унапреди. Банкарски сектор је остао јак. Регулаторне мере за ублажавања услова кредита постепено су укинуте 2021. године. Пословно окружење је и даље ометано великом количином неформалне економије и спорим напретком у рационализацији парафискалних намета.

Северна Македонија је остварила извештајан напредак и умерено је припремљена да се носи са притиском конкуренције и тржишним снагама унутар ЕУ. Интеграција са ЕУ у трговини и инвестицијама остала је на високом нивоу 2021. године, упркос блокадама и прекидима у ланцима снабдевања у земљи и земљама трговинским партнерима. Удео производа високе вредности у извозу је додатно повећан. Остварен је даљи напредак ка побољшању стручног

образовања, али и даље постоји велики недостатак вештина да се задовоље потребе тржишта рада, што подразумева дугу транзицију школа–посао. Ова питања, као и велики недостаци у транспортној и енергетској инфраструктури, ниска потрошња на инвестиције и иновације коче потенцијали раст земље. Дигитализација привреде напредује, али би конкурентност домаћих предузећа могла да се побољша кроз ширу понуду јавних е-услуга.

У погледу способности да преузме обавезе чланства, Северна Македонија је умерено припремљена у већини области које покрива **кластер 2 о домаћем тржишту**, а то су слободно кретање роба, услуга и капитала, интелектуална својина, политика конкуренције, финансијске услуге и заштита потрошача и здравља. Земља је постигла добар ниво припремљености у вези са законом о привредним друштвима, иако је још увек у раној фази у погледу слободе кретања радника. У извештајном периоду, Северна Македонија је остварила добар напредак у слободном кретању капитала и одређени напредак у областима закона о привредним друштвима и финансијских услуга. Није постигнут напредак у области политике конкуренције. Све у свему, потребно је више напретка у наредној години у областима које покрива овај кластер, јер ће он бити укључен у припреме Северне Македоније да испуни захтеве унутрашњег тржишта ЕУ. Рад на овом Кластеру је од изузетног значаја за развој Заједничког регионалног тржишта.

Све у свему, Северна Македонија је умерено припремљена у већини области које покрива **кластер 3 о конкурентности и инклузивном расту**, укључујући дигиталну трансформацију и медије, опорезивање, предузетничку и индустријску политику, образовање и културу и економску и монетарну политику. Постигла је добар ниво припремљености у областима науке и истраживања и царинске уније. Одређени напредак је постигнут у већини области које покрива овај кластер. Добар напредак је постигнут у области економске и монетарне политике, након усвајања Органског закона о буџету у септембру 2022. године. Међутим, потребно је више напора, посебно у областима у којима је остварен ограничен напредак, као што су дигитална трансформација и медији, као и образовање и култура.

Што се тиче **кластера 4 о Зеленој агенди и одрживом повезивању**, Северна Македонија је постигла добар ниво припремљености у трансевропским мрежама. Земља је умерено припремљена по питању транспортне политике и енергетике и достигла је одређени ниво припремљености у области животне средине и климатских промена. Одређени напредак је постигнут у областима животне средине и климатских промена. Потребни су значајни напори у областима у којима је постигнут ограничен напредак, као што су енергетика, транспортна политика и трансевропске мреже. Земља треба у наредном периоду да убрза спровођење Економског и инвестиционог плана и Зелене агенде за Западни Балкан.

Северна Македонија је умерено припремљена у већини области **кластера 5 о ресурсима, пољопривреди и кохезији**. Постигла је добар ниво припремљености у области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике и налази се у раној фази припреме финансијских и буџетских одредби. Током извештајног периода, одређени напредак је постигнут у области пољопривреде и руралног развоја и у области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике. Међутим, потребни су даљи напори, посебно у областима у којима је постигнут ограничен или никакав напредак, као што су рибарство, финансијске и буџетске одредбе, као и регионална политика и координација структурних инструмената.

Што се тиче **кластера 6 о спољним односима**, Северна Македонија је умерено припремљена у области спољних односа и достигла је добар ниво припремљености у погледу заједничке спољне и безбедносне политике. Земља је остварила ограничен напредак током периода извештавања о заједничкој комерцијалној политици. Северна Македонија је постигла веома добар напредак потпуним усклађивањем са заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ, након агресије Русије на Украјину. Тиме је Северна Македонија показала да може да буде поуздан партнер.

Северна Македонија остаје на једној од главних транзитних рута за кретање миграција. Земља наставља да игра конструктивну улогу у управљању **мешовитим миграционим токовима**. Ефикасно сарађује са суседним земљама и државама чланицама ЕУ, укључујући гостујуће службенике из држава чланица ЕУ на терену. Настављени су напори да се обезбеде основни животни услови и услуге за све мигранте који бораве у земљи. Регистрација миграната и адекватно профилисање осетљиво на заштиту остаје приоритет и треба да се спроводи на систематичнији начин. У августу 2022, Комисија је преговарала о споразуму о статусу са Северном Македонијом који би омогућио Европској агенцији за граничну и обалску стражу (*Frontex*) да распореди стални корпус Европске граничне и обалске страже у земљи. Очекује се да ће споразум бити потписан до краја године. Земља би требало да систематичније приступи борби против кријумчарења миграната.

Албанија

У погледу политичких критеријума, у новом сазиву, који је резултат избора 2021. године, који су одржани након међустраничног споразума од 5. јуна 2020. године, изабрани чланови највећих опозиционих странака заузели су своја места у скупштини. Парламент је изабрао новог председника Републике. Унутрашњи сукоб унутар највеће опозиционе странке (ДС) утицао је на парламентарни живот. У вези са реформама усмереним на ЕУ, Парламент је донео временски ограничено уставно продужење мандата органа за проверу и девет закона који имају за циљ усклађивање са правним тековинама ЕУ. Влада је задржала фокус на реформама које се односе на пут земље према ЕУ и ојачала је своју координациону структуру за интеграцију у ЕУ, али треба даље да настави са реформском агендом ЕУ, заједно са опозицијом и свим сегментима друштва. Оснивање неколико владиних агенција око кабинета премијера, без свеобухватног управљачког оквира и без систематске пажње дате линијама надзора и извештавања, отвара питања у вези са стандардима јавне управе. Остаје да се усвоји нова стратегија децентрализације након 2022. године, а консултације на локалном нивоу ће бити од суштинског значаја. Упркос побољшању финансирања, остварен је ограничен напредак у спровођењу мапе пута за стварање повољног окружења за цивилно друштво.

Албанија је умерено припремљена у области **реформе јавне управе**. Постигла је ограничен напредак у јачању капацитета ресорних министарстава за спровођење процена утицаја прописа и одржавање јавних консултација. Започела је припреме за реформу плата и проширила аутоматизовани систем обрачуна плата. Настављено је спровођење стратегије реформе јавне управе за период 2015-2022 и реформе управљања јавним финансијама за период 2014-2022. ИТ системи за интегрисано планирање још увек нису у потпуности функционални. Међутим, органи подређени министарствима (агенције) и даље се оснивају без свеобухватног управљачког оквира, систематске пажње дате надзору или јасних линија извештавања. Такође су додатно погоршали питање задатака који се поверавају особљу запосленом према Закону о раду, уместо државним службеницима. Остаје да се у

потпуности спроведу одредбе о запошљавању на основу заслуга у закону о државној служби, посебно за позиције на вишим нивоима. Број пружених онлајн услуга је наставио да расте, али то такође отвара питања о једнаком приступу за грађане са ограниченим дигиталним вештинама.

Правосудни систем Албаније је остварио умерени ниво припремљености. Настављена је свеобухватна реформа правосуђа, што је резултирало добрим напретком у целини. Двоје нових судија је именовано у Уставни суд у марту и септембру 2022. године, чиме је додатно побољшана способност суда да обавља своја задужења. Напредак је постигнут и са Вишим судом, који сада има 15 судија, чиме му је омогућено да по први пут у последњих шест година смањи број нерешених предмета, започне уједначавање судске праксе и именује судије у Уставни суд. Очекују се даља именовања у Виши суд. Међутим, дуготрајни поступци, ниска стопа решених предмета и велики број нерешених предмета и даље негативно утичу на ефикасност правосудног система. Да би се решили ови проблеми, након консултација усвојена је нова правосудна мапа. И даље су потребни додатни напори да се она спроведе, као и да се унапреди систем управљања предметима и систем обуке за судије.

Привремена поновна евалуација свих судија и тужилаца (**процес провере**) је наставила стабилно да напредује. Под окриљем Европске комисије, Међународна надзорна операција је наставила да независно надгледа процес. До 12. септембра институције за проверу су завршиле 554 првостепена предмета. Око 64% до сада обрађених досијеа за проверу резултирало је разрешењем, оставком или престанком мандата проверених судија. Институције за проверу морају да наставе да упућују предмете тужилаштву тамо где постоје назнаке кривичних дела.

Специјализована структура за борбу против корупције и организованог криминала (СПАК), коју чине Специјално тужилаштво (*PP*) и Национални истражни биро (*BKH*), наставила је са радом. Након повећања буџета 2021. године, *PP* сада има 17 тужилаца, у току је запошљавање осам финансијских истражитеља, а *BKH* је достигао свој пуни оперативни капацитет од 60 истражитеља након другог круга запошљавања.

Албанија је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против корупције**. Наставила је са напорима у надограђивању својих резултата у истрагама, кривичном гоњењу и осуђујућим пресудама у борби против корупције и дала је неке резултате. Ови напори треба да се наставе. Међутим, и даље су неопходни већа политичка воља, додатни структурирани напори и одговарајући ресурси и вештине. Суд *СПАК*-а је донео неколико важних коначних одлука о високим државним функционерима, укључујући бившег министра унутрашњих послова и бившег генералног тужиоца. Иако је провера чланова правосуђа административни процес, он и даље даје резултате у борби против корупције у правосуђу. У Министарству правде формирана је нова Генерална управа за борбу против корупције. Све у свему, упркос одређеном напретку, корупција и даље представља озбиљан разлог за забринутост. Повећање броја правоснажних пресуда високим званичницима остаје важан приоритет за даље суочавање са културом некажњивости. Сектори у којима је корупција најзаступљенија захтевају циљану процену ризика и наменске мере.

Албанија је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против организованог криминала**. Постигла је одређени напредак у испуњавању прошлогодишњих препорука. Снажна и плодносна сарадња са државама чланицама ЕУ, Европолем и Евројустом довела је до опипљивих резултата. Албанија је наставила да показује посвећеност сузбијању

производње и трговине канабиса. Добар напредак је постигнут у области заплене и одузимања имовине повезане са организованим криминалом. Овај напор мора да се настави и у будућности. Такође треба наставити са напорима да се обезбеди повећан број кривичних гоњења и правоснажних пресуда, посебно на високом нивоу. Борба против сајбер криминала, трговине људима и прања новца остају области у којима су потребни додатни резултати. Појава сексуалног злостављања деце на интернету и даље изазива забринутост. Земља је стабилно напредовала у спровођењу Акционог плана Радне групе за финансијску мере (*FATF*) ради побољшања ефикасности у области борбе против прања новца, али је Албанија остала на листи јурисдикција под појачаним надзором. Финансијске истраге треба да прате систематски кривични поступак. Албанија је усвојила нову међусекторску **стратегију за борбу против тероризма** и акциони план у децембру 2020. године.

У погледу **основних права**, Албанија је, уопштено гледано, усклађена са међународним инструментима људских права и ратификовала је већину међународних конвенција о заштити основних права. Постигнут је одређени напредак у коришћењу алтернатива за притвор, а нарочито у развоју пробационе службе, која остаје у потпуности оперативна, између осталог за малолетне преступнике. Албанија је усвојила нови акциони план за лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, интерсексуалне и квир особе (*LGBTIQ*), који укључује мере за борбу против дискриминације, побољшање приступа услугама и одобравање закона о признавању рода и национални акциони план за једнакост, инклузију и учешће Рома и Египћана. Потребни су појачани напори за консолидацију имовинских права кроз регистрацију и дигитализацију катастарских података, а сектор је и даље подложен корупцији, док је процес компензације заустављен. По питању заштите националних мањина, Албанија је усвојила нове спроведбене правне прописе којима се ствара фонд за пројекте цивилног друштва којима се подржавају мањинска права. Међутим, још увек се чека усвајање преосталих спроведбених правних прописа, укључујући законе о слободи самоидентификације као припадника националне мањине и о употреби мањинских језика. Настављене су припреме за дуго очекивани попис становништва и домаћинства, укључујући пилот пописе у областима мањинског становништва, међутим попис је одложен за 2023. годину. Потребно је спровести додатне мере за јачање заштите података и усклађивање националног законодавства са Општом уредбом о заштити података о личности (*GDPR*).

Албанија је постигла изврстан ниво припремљености / умерено је припремљена у области **слободе изражавања**. Није постигнут напредак током извештајног периода. Преплитање пословних и политичких интереса је наставило да омета независност медија и квалитет новинарства. Дезинформације, укључујући клеветничке кампање, се понављају, нарочито у онлајн медијима чију саморегулацију је потребно обезбедити. Атмосфера вербалних напада, клеветничких кампања и застрашивања новинара се није побољшала. Све измене Закона о медијима морају бити у складу са мишљењем Венецијанске комисије и морају се поднети на консултације са медијским организацијама. И даље је важно да се осигура да медији имају директан и транспарентан приступ владиним институцијама и њиховим активностима. Регулаторни учинак Тела за аудио-визуелне медије (*АМА*) треба побољшати и треба ојачати независност и ресурсе јавног сервиса.

Албанија је усвојила нову и боље буџетирану националну стратегију о **родној равноправности** и наставља са напорима да обезбеди адекватно државно финансирање за

њено спровођење на централном и локалном нивоу. Неопходни су напори да се осигура да све националне стратегије на централном и локалном нивоу буду родно интегрисане и да се буџет троши на начин који узима у обзир родну равноправност. Што се тиче држављанства, Албанија би требало да се уздржи од развоја шеме доделе држављанства инвеститорима (златни пасоши) јер би то представљало ризик у погледу безбедности, прања новца, пореске евазије, финансирања тероризма, корупције и инфилтрације организованог криминала и не би било у складу са правним тековинама ЕУ.

Што се тиче **миграција**, правни оквир о миграцијама је у великој мери усклађен са правним тековинама ЕУ, али га је потребно ажурирати и мора да обезбеди јасан оквир за управљање миграцијама и њихову координацију. Број ухапшених нелегалних миграната у Албанији 2021. године смањен је за око 15% у поређењу са 2020. годином. Није постигнут напредак у упућивању на поступак азила и спровођењу поступака повратка у складу са законским оквиром. Визна политика Албаније треба да буде усклађена са политиком ЕУ.

Број **албанских држављана који су поднели захтеве за азил** у државама чланицама ЕУ остаје нижи у односу на врхунац из 2015. године, али се значајно повећао у лето 2021. године и стога и даље захтева континуиране и трајне напоре. Настављен је дијалог и сарадња са земљама које су највише погођене, поред темељних граничних провера и подизања свести о правима и обавезама у оквиру безвизног режима. Албанија треба да настави да се бави појавом малолетника без пратње. Комисија веома пажљиво прати кретања у оквиру механизма праћења након либерализације визног режима.

У погледу **економских критеријума**, Албанија је остварила добар напредак и умерену припремљеност у развоју функционалне тржишне привреде. Утицај пандемије вируса COVID-19 на економију, буџетски дефицит и однос јавног дуга били су нижи него што се очекивало, али је рат Русије против Украјине изазвао повећање цена и смањење трговине. Фискални простор остаје ограничен. Реформе које се односе на приходе су напредовале, али инвестициони расходи су и даље слаби. Честе ревизије буџета слабе фискални кредибилитет. Инфлација је порасла изнад циљне вредности. Повећана дигитализација јавних услуга, финансијска укљученост и инспекције рада погодовали су пословном окружењу и формализацији привреде, али неформална економија је и даље значајно заступљена. Јавне консултације су и даље слабе. Албанија је остварила изванредан напредак и у извесној мери је припремљена да се носи са притиском конкуренције и тржишним снагама унутар ЕУ. Енергетска и транспортна инфраструктура, дигитализација и образовање су побољшани, али предузетничка и технолошка знања и вештине су и даље на ниском нивоу, са неиспуњеним потребама за улагање у људски и физички капитал, недостацима у вештинама и образовању и ниском потрошњом за истраживање и развој. Ниска диверзификација извоза повећава подложност екстерним шоковима. Регионална интеграција и извоз су порасли, али су и даље испод потенцијала.

Што се тиче **јавних набавки**, Албанија је умерено припремљена, нарочито добар напредак је постигла даљим усвајањем спроведбених правних прописа и покретањем електронског система жалби и приговора. Што се тиче **статистика**, Албанија је такође умерено припремљена, остварила је ограничен напредак у усклађивању са стандардима *ESA 2010*, брже објављује и преноси податке Евростату, али је Закон о попису становништва додатно одложен. Албанија је умерено припремљена у већини области у вези са **финансијском контролом**, где је земља постигла одређени напредак, посебно у погледу јавне интерне финансијске контроле и интерне ревизије.

Албанија је умерено припремљена у већини области **унутрашњег тржишта**, а то су слободно кретање робе, услуге и капитала, право привредних друштава и политика у области конкуренције. Исто важи и за финансијске услуге и право интелектуалне својине, што су поглавља у којима је земља добро напредовала захваљујући смањењу проблематичних кредита и усвајању правних прописа о ауторским правима и правима индустријске својине. Албанија је постигла одређени напредак усвајањем новог закона који се односи на странце, као и испуњавањем неких препорука из извештаја *Moneyval*-а. Међутим, када је у питању политика у области конкуренције, Орган за државну помоћ треба да буде независан и да има довољно ресурса. Припреме за заштиту потрошача и здравља су у раној фази и земља је остварила ограничен напредак у том погледу.

Албанија је постигла умерен ниво припремљености у многим областима повезаним са **конкурентношћу и инклузивним растом**, а то су дигитална трансформација и медији, опорезивање, економска и монетарна политика, предузетничка и индустријска политика, образовање и култура. Исто важи и за царинску унију, где се примењују пан-европско-медитеранска преференцијална правила о пореклу, а органи укључени у борбу против кријумчарења и фалсификовање робе су ојачани и боље сарађују. Усвајање пореске и кривичне амнестије у супротности са саветом ЕУ и *Moneyval*-а могло би да угрози напредак у овој области, као и у борби против прања новца. Албанија је постигла одређени ниво припремљености у социјалној политици и запошљавању, истраживању и иновацијама. Албанија је постигла одређени напредак у образовању, посебно усвајањем нове Националне стратегије за образовање и Акционог плана за период 2021-2026, али је напредак био ограничен на економску и монетарну политику.

Што се тиче **Зелене агенде и одрживе повезаности**, Албанија је умерено припремљена у областима енергетике, животне средине и климатских промена. Постигла је одређени ниво припремљености у областима транспортне политике и трансевропских мрежа и постигнут је одређени напредак у развоју транспортних и енергетских мрежа. Постигла је напредак у области цивилне заштите и спремна је да се придружи механизму Уније за цивилну заштиту. Земља је остварила ограничен напредак у другим областима које покрива овај кластер, а текући напори да се реше проблеми са контролом државе заставе пловила и усклади законодавство морају се наставити. Постигнут је ограничен напредак у даљем усклађивању правних тековина ЕУ које се односе на управљање водама, хемикалијама и еколошки криминал. Утицај стратешких инвестиција на биодиверзитет и заштиту природе изискује пажњу. Овај кластер и повезане реформе имају значајне везе са Програмом економских реформи Албаније, Економским и инвестиционим планом Комисије и Зеленом агендом за Западни Балкан коју је Албанија одобрила у децембру 2020. године.

Албанија је постигла одређени ниво припремљености у већини области повезаних са **ресурсима, пољопривредом и кохезијом**, а то су пољопривреда и рурални развој, безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика, рибарство и финансијске и буџетске одредбе. Албанија је умерено припремљена у области регионалне политике и координације структурних инструмената. Албанија је остварила одређени напредак у области пољопривреде и руралног развоја, а нарочито успостављањем регистра пољопривредних газдинстава и бољим административним капацитетима за рурални развој. Дobar напредак је примећен у рибарству, уз наставак операционализације Система за праћење пловила (*VMS*) и додељивање људских ресурса за праћење и извештавање о активностима рибарских пловила. Албанија, као уговорна страна Генералне комисије за

рибарство Медитерана (*GFCM*) у потпуности спроводи препоруке о риболовном напору. Одређени напредак је постигнут у вези са финансијским и буџетским одредбама. Међутим, напредак је био ограничен у погледу безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, регионалне политике и координације структурних инструмената. У том смислу, потребно је побољшати међуагенцијску координацију за претприступну помоћ, а потребно је позабавити се питањима у вези са стратешким планирањем, спровођењем и капацитетом праћења инфраструктурних пројеката у оквиру Економског и инвестиционог плана.

Албанија је достигла добар ниво припремљености у погледу **спољних односа, спољне безбедности и одбране**. Што се тиче преговарачког поглавља о спољним односима, Албанија је постигла одређени напредак јер је наставила са усклађивањем законодавства у области робе са двоструком наменом и спровођењем додатних протокола ЦЕФТА. Што се тиче заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ, Албанија је одржала потпуну усклађеност са свим релевантним одлукама и декларацијама ЕУ, укључујући рестриктивне мере ЕУ након ничим изазване агресије Русије на Украјину. Као нестална чланица од јануара 2022. године, Албанија је активно ангажована у Савету безбедности УН на унапређењу и одбрани међународног поретка заснованог на правилима.

Босна и Херцеговина

Што се тиче **политичких критеријума**, странке са седиштем у ентитету *Република Српска* блокирале су законодавне и извршне институције на државном нивоу до пролећа 2022. године, што је довело до скоро потпуног застоја реформи у том периоду. Ентитетска влада Федерација је остала на функцији током целог мандата 2018–2022. године у привременом својству. Током значајног дела извештајног периода, *Република Српска* је настојала да једнострано преузме државне надлежности (укључујући опорезивање, правосуђе, одбрану и безбедност) и расформира државне институције, чиме би се угрозила перспектива приступања земље ЕУ, како је наведено у Мишљењу Комисије. Предузети су одређени законодавни кораци да се ентитет *Република Српска* повуче из кључних државних органа и да се успоставе паралелни органи на нивоу ентитета; ови закони су суспендовани и у поступку су за оцену уставности.

Парламентарне странке нису могле да се договоре око решења за уставне и изборне реформе како би се Устав ускладио са Европском конвенцијом за заштиту људских права, у складу са пресудама у случају Сејдић–Финци и сродним пресудама, упркос интензивном олакшавању преговора од стране ЕУ и САД. Амандмани за побољшање изборних стандарда одбијени су у Скупштину. Неколико одлука Уставног суда тек треба да се у потпуности спроведе. Савет министара није предузео никакве кораке да изради национални програм за усвајање правних тековина ЕУ. Због политичке опструкције, Министарство финансија и трезора ометало је несметану организацију избора у октобру 2022. године ускраћивањем потребних средстава. Општи избори одржани су 2. октобра; према прелиминарним налазима ОЕБС/КДИЉП били су свеукупно конкурентни и добро организовани, али су обележени неповерењем у јавне институције и реториком етничких подела. Истог дана, Високи представник је наметнуо значајне измене устава ентитета Федерације и изборног закона Босне и Херцеговине, с циљем решавања низа функционалних питања и правовременог формирања власти. Није постигнут напредак у обезбеђивању повољног окружења за цивилно друштво. Власти и странке *Републике Српске* су се залагале за

неутралан став о агресији Русије на Украјину, оспоравајући усклађивање земље са изјавама ЕУ и опструишући потпуно спровођење рестриктивних мера против Русије. Председништво је ратификовало неколико међународних споразума, укључујући ИПА III, Хоризонт и Креативна Европа и Механизам Уније за цивилну заштиту.

Босна и Херцеговина је у раној фази припрема и остварила је ограничен напредак у **реформи јавне управе** (РЈУ). Конкретно, предузети су позитивни кораци у области управљања јавним финансијама: (i) усвојена је свеобухватна стратегија управљања јавним финансијама (УЈФ), која сада треба да се спроведе; (ii) сваки ниво власти је почео да спроводи стратегије УЈФ; (iii) државне институције су унапредиле неке стручне обуке; и (iv) ентитет Федерација је изменио своје административне процедуре. Међутим, недостатак политичког органа одлучивања које би управљало реформом јавне управе и недовољно спровођење акционог плана и капацитета за унапређење агенде реформе јавне управе подривају добро функционисање јавне управе на свим нивоима власти. Закони о државној служби нису усклађени једни са другима и са начелима заслуга, док праћење управљања људским ресурсима не дозвољава проверу било каквих неправилности. У складу са кључним приоритетом 14 из Мишљења, земља треба да доврши суштинске кораке у реформи јавне управе тако што ће обезбедити професионалну и деполитизовану државну службу и координисан приступ креирању политике широм земље, уз успостављање политичког тела за доношење одлука које ће управљати реформом јавне управе.

Босна и Херцеговина је у раној фази припрема у погледу **правосуђа**. Није постигнут напредак у овој области током извештајног периода. Независност и непристрасност правосуђа нису побољшани. Извршна и законодавна власт нису усвојиле додатне заштитне мере. Недоследност и преширока дискрециона права и даље постоје у примени правила о именовању, дисциплинској одговорности, напредовању у каријери и сукобу интереса судија и тужилаца. Главни тужилац Босне и Херцеговине и главни тужилац *Републике Српске* су у извештајном периоду смењени због дисциплинских прекршаја. Скупштина је одбацила измене и допуне Закона о Високом судском и тужилачком савету (ВСТС) о интегритету, којима би се створио кредибилан и ригорозан систем провере финансијских извештаја носилаца судијских функција. Ентитет *Република Српска* је покренуо законодавну иницијативу за успостављање посебног судског и тужилачког савета на нивоу ентитета; ако буде усвојена, нарушиће правни и уставни поредак. Потребне су хитне мере за враћање поверења јавности у правосуђе и јачање његовог интегритета. Недостатак политичке посвећености реформи правосуђа и лоше функционисање правосудног система и даље подривају уживање права грађана и борбу против корупције и организованог криминала.

Босна и Херцеговина је у раној фази/постигла је одређени ниво припремљености у превенцији и **борби против корупције и организованог криминала**. Није постигнут напредак у овој области током извештајног периода. Скупштина је одбацила закон који се односи на сукоб интереса. Политички лидери и правосудне институције нису успели да се изборе са широко распрострањеном корупцијом и активно су блокирали напредак, што је довело до дугорочног застоја и све већих знакова политичког интереса. Континуирано одсуство напретка на свим нивоима повећава ризик од назадовања.

Политички лидери и правосудне институције морају хитно да поправе ситуацију. Иако је у извештајном периоду подигнуто неколико оптужница које се односе на казне за корупцију на високом нивоу, укупни резултати у спречавању и сузбијању корупције (укључујући корупцију на високом нивоу) остају безначајни због оперативне неефикасности и

политичког уплитања. Постоје системски недостаци у оперативној сарадњи између органа за спровођење закона у борби против организованог криминала због неусклађеног кривичног законодавства, слабе институционалне координације и веома ограничене размене обавештајних података. Криминалне организације које делују у земљи користе рупе у закону и управи. Полиција је подложна политичком мешању. Финансијске истраге и заплена имовине су такође углавном неефикасни. Проактивни приступ је и даље од суштинског значаја за сузбијање криминалне инфилтрације у политичким, правним и економским системима. Контакт тачка за сарадњу са Европолом још увек није оперативна; у току су припремни кораци. Не постоји системска сарадња са Евројустом. Босна и Херцеговина треба да настави своје напоре у борби против тероризма и трговине дрогом и повећа своје капацитете за то. Хитно треба усвојити нови закон који се односи на борбу против прања новца и финансирања тероризма у складу са правним тековинама ЕУ.

Док је законодавни и институционални оквир везан за **основна права** углавном успостављен, не постоји свеобухватан стратешки оквир. Усвајање акционих планова за социјално укључивање Рома у априлу 2022. године и о правима *LGBTIQ* особа у јулу 2022. године су позитивни кораци у том погледу. И даље су потребне значајне реформе како би се осигурало да сви грађани буду у могућности да остварују своја политичка права и како би се осигурало недискриминаторно, инклузивно и квалитетно образовање за све, укључујући и превазилажење праксе „двје школе под једним кровом”. Није постигнут напредак у гарантовању слободе изражавања и медија кроз заштиту новинара од претњи и насиља и обезбеђивање финансијске одрживости система јавне радиодифузије. И даље постоје изазови у погледу слободе окупљања, посебно у ентитету *Република Српска*.

Босна и Херцеговина је предузела значајне кораке да побољша управљање **миграцијама**. Министарство безбедности наставило је са напорима да побољша координацију са локалним властима и подстицало је међународну сарадњу. Међутим, велике слабости и даље подривају пружање неопходне помоћи. Босна и Херцеговина треба хитно да усвоји стратегију и акциони план о миграцијама, појача напоре да се осигура приступ азилу и ојача управљање границама.

Што се тиче **економских критеријума**, Босна и Херцеговина је у раној фази успостављања функционалне тржишне привреде. Сарадња и координација у креирању економске политике на државном нивоу и међу ентитетима додатно су се погоршали. Као резултат тога, унутрашње тржиште земље остаје фрагментисано. Програм економских реформи земље не садржи довољно кредибилних мера на нивоу земље за решавање главних структурних економских изазова. Они се односе на пословно окружење, сиву економију, јавна предузећа, зелену и дигиталну транзицију и незапосленост. Уопштено гледано, економски учинак земље остаје испод свог потенцијала јер је креирање политике ометано политичким застојем, претерано краткорочном оријентацијом и недостатком усредсређености на мере политике за изградњу раста.

Босна и Херцеговина је и даље у раној фази у погледу **капацитета да се носи са притиском конкуренције и тржишним силама унутар ЕУ** и није постигла значајан напредак у овој области. Квалитет образовања је и даље низак, а недовољно је предузето да се побољша транспортна и енергетска инфраструктура. И сектор трговине и сектор транспорта су порасли у погледу релативног економског значаја (у смислу додате вредности) као одговор на снажну спољну потражњу, док је у истој мери величина јавног сектора у привреди била нешто мања.

Босна и Херцеговина је у раној фази/постигла је одређени ниво припремљености у погледу своје способности да преузме на себе **обавезе чланства у ЕУ**. Земља треба значајно да убрза усклађивање са правним тековинама ЕУ и да уведе и спроводи неопходне законе. Током периода извештавања постигнут је ограничен до никакав напредак у различитим поглављима правних тековина ЕУ.

Босна и Херцеговина је постигла одређени ниво припремљености и остварила је одређени напредак у области **јавних набавки** јер су амандмани усвојени у августу додатно ускладили законодавство са правним тековинама ЕУ. Ово је први важан корак према обавезама преузетим 12. јуна и доприноси решавању кључног приоритета 7. Постигнут је ограничен напредак у погледу **статистика**; припреме за следећи попис једва да су напредовале, а производња макроекономске статистике и даље одступа од правних тековина ЕУ. Одређени напредак је постигнут у погледу интерне **финансијске контроле** у јавном сектору, при чему су оба ентитета усвојила стратегије.

Потребно је предузети велике кораке да се законодавни оквир у целој земљи усклади са правним тековинама ЕУ у вези са **унутрашњим тржиштем** (слободно кретање робе, радници, услуге и капитал, право привредних друштава, интелектуална својина, политика у области конкуренције и финансијске услуге, заштита потрошача и здравља). Босна и Херцеговина је остварила ограничен или никакав напредак у овом кластеру. Процедуре и правни прописи који се разликују између ентитета стварају препреке за конкурентност и раст. Босна и Херцеговина би требало да ојача финансијску стабилност побољшањем координације између релевантних органа и успостављањем фонда за финансијску стабилност као дела оквира за санацију банака. Овај кластер је кључан за припреме Босне и Херцеговине да испуни захтеве јединственог тржишта ЕУ и веома је важан за рану интеграцију и развој Заједничког регионалног тржишта.

Босна и Херцеговина је остварила ограничен или никакав напредак у већини области **конкурентности и инклузивног раста** (опорезивање, дигитална трансформација и медији, социјална политика и запошљавање, предузетништво и индустријска политика, наука и истраживање, образовање и култура) и одређени напредак у области царинске уније. Земља је показала назадовање у другим областима (економска и монетарна политика) где је у раној фази или је постигла одређени ниво припремљености. Ове области су значајно повезане са Програмом економских реформи земље. Босна и Херцеговина треба да уведе социоекономске реформе како би се позабавила структурним слабостима (укључујући ниску конкурентност и високу незапосленост) и утицајем пандемије вируса COVID-19.

Босна и Херцеговина је постигла одређени или ограничен напредак у кластеру **Зелена агенда и одржива повезаност**, где је земља у раној фази по питању енергетике, животне средине и климатских промена. Земља је постигла одређени ниво припремљености у областима транспорта и трансевропских мрежа. Потребни су даљи кораци у погледу мера за реформу повезивања и усклађивања са прописима о Трансевропској транспортној мрежи (*ТЕН-Т*) и Трансевропској мрежи за енергију (*ТЕН-Е*). Зелена транзиција и одрживо повезаност су кључни за економску интеграцију унутар региона и са ЕУ. Спровођење Економског и инвестиционог плана²⁶ и Зелене агенде за Западни Балкан²⁷ треба да се убрза. Босна и Херцеговина је значајно унапредила свој систем цивилне заштите и показала је

²⁶ COM(2020) 641 коначна верзија

²⁷ SWD(2020) 223 коначна верзија

јасну опредељеност у области управљања катастрофама; у септембру 2022. године земља се придружила Механизму Уније за цивилну заштиту (*UCPM*) као пуноправна чланица.

Босна и Херцеговина није постигла никакав напредак у областима **ресурса, пољопривреде и кохезије** (пољопривреда и рурални развој, безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика, рибарство и финансијске и буџетске одредбе), где је припремљеност углавном у раној фази. Земља мора да појача своје напоре да припреми и усвоји стратегију руралног развоја на нивоу земље за период након 2021. године, усклади своје правне прописе о безбедности хране, ветеринарску и фитосанитарну политику и ојача своје административне капацитете. Такође је потребно уложити више напора да се припреми и усвоји државна стратегија о рибарству и аквакултури и да се усклади прикупљање података. Осим тога, Босна и Херцеговина би требало да започне са припремом стратегије регионалног развоја на нивоу земље.

Босна и Херцеговина је постигла одређени ниво припремљености и остварила је одређени напредак у кластеру о **спољним односима**, нарочито унапређењем своје усклађености са спољнополитичким изјашњењима ЕУ и њеним рестриктивним мерама, која је порасла на 81% крајем августа 2022. године. Земља треба да спроведе додатне протоколе уз Централно-европски споразум о слободној трговини (ЦЕФТА) о олакшавању трговине и трговини и услугама, и брзо да усвоји додатни протокол о решавању спорова. Босна и Херцеговина је наставила да активно учествује у регионалној сарадњи и одржава добросуседске односе.

Босна и Херцеговина је у 2021. години добила 73 милиона евра у оквиру **Инструмента за претприступну помоћ 2021–2027 (ИПА III)**, чиме је пружена подршка програмима у области миграција и управљања границама, изборном процесу, енергетици, транспорту, запошљавању и социјалној заштити, као и приватном сектору и регионалном развоју. Овај први сет програма, допуњен пакетом програма за више земаља, значајно доприноси покретању спровођења **Економског и инвестиционог плана за Западни Балкан и Зелене агенде**. Усвајање секторских стратегија на нивоу земље остаје кључни захтев за Босну и Херцеговину како би у будућности имала пуну корист од финансирања из ИПА.

Косово

Период извештавања се преклапао са првом пуном годином рада владе предвођене Самоопредељењем. Косово је уживало политичку стабилност, а влада је имала солидну већину у Скупштини.

На рад Скупштине и даље негативно утичу поларизована политичка атмосфера и тешкоће у постизању кворума за доношење одлука, иако се влада ослања на снажну већину. Ово је делимично због лошег управљања већине законодавном агендом, али и због тога што су опозициони посланици у Скупштини били уздржани од гласања како би спречили усвајање закона.

Општински избори 2021. године су били уопштено гледано добро организовани, транспарентни и конкурентни. Косовском изборном процесу и даље је потребно свеобухватно јачање како би се решиле дуготрајне слабости током изборног циклуса, као што је идентификовано у узастопним мисијама ЕУ за посматрање избора од 2014. године.

Ситуација на северу Косова остаје изазовна, посебно у погледу корупције, организованог криминала и услова за слободу изражавања.

Постоји одређени ниво припремљености у области реформе јавне управе, али је у овој области постигнут ограничен напредак. Конкретно, неки кључни позитивни кораци су предузети развојем свеобухватних стратегија о реформи јавне управе (РЈУ) и управљању јавним финансијама (УЈФ) за период 2022–2026, усвајањем закона за наставак првог таласа рационализације јавних агенција и покретањем израде новог закона који се односи на плате. Остварен је мали напредак у спровођењу постојећег законодавног оквира за реформу јавне управе.

Косово је још увек у раној фази развоја функционалног правосудног система. Иако је постигнут изванредан напредак, свеукупно спровођење правде и даље је споро, неефикасно и подложно неприменом утицају. Предузети су кораци за почетак спровођења стратегије владавине права и акционог плана, као и реформе законодавног оквира којим се регулише тужилачки систем путем измена и допуна Закона о Тужилачком савету Косова. Реформа правосуђа треба да се позабави пре свега унапређењем примене постојећих инструмената за очување интегритета, независности и ефикасности правосудног система. Посвећеност Владе да у потпуности примени мишљење Венецијанске комисије о концепт документу о проверама судија и тужилаца, у блиској сарадњи са ЕУ, је добродошла.

Косово је у раној фази, односно остварило је изванредан ниво припремљености у борби против корупције. Током извештајног периода, постигнут је одређени напредак по питању усвајања значајних правних прописа који се односе на борбу против корупције. Постоји потреба да се побољша спровођење свеукупног правног оквира. Потребни су трајни напори како би се постигле проактивније истраге, правоснажне судске одлуке и коначна конфискација имовине. Упркос напорима који су већ уложени, постоји потреба за снажном политичком вољом како би се наставило са ефикасним решавањем системских ризика корупције, као и снажним одговором кривичног правосуђа на корупцију на високом нивоу.

Косово је у раној фази у борби против организованог криминала и остварен је ограничен напредак у истрагама и кривичном гоњењу случајева организованог криминала. Моћни инструменти предвиђени Кривичним закоником и Законом о проширеним овлашћењима за одузимање имовине још увек нису у потпуности искоришћени. Дошло је до низа успешних операција усмерених на организовани криминал, укључујући међународну и прекограничну сарадњу. Борба против организованог криминала на северу Косова и даље представља изазов.

Постигнут је одређени напредак у борби против тероризма и превенцији и борби против насилног екстремизма, у складу са циљевима постављеним у аранжману ЕУ–Косово за спровођење Заједничког акционог плана за борбу против тероризма на Западном Балкану. Косовске власти треба да буду ефикасније у својим напорима у борби против прања новца, а важећи закон треба да се усклади са правним тековинама ЕУ и међународним стандардима. Правни оквир у великој мери гарантује заштиту људских и основних права у складу са европским стандардима. Косово је показало посвећеност решавању проблема родне неједнакости. Потребно је учинити више како би се ефективно гарантовала права припадника мањина, укључујући Роме²⁸ и Ашкалије и расељена лица, да се обезбеди родна равноправност у пракси и унапреди заштита културног наслеђа. Недостатак административних упутстава за спровођење закона о заштити деце кочи даљи напредак у

²⁸ Све ове групе обухваћене су ширим кровним термином „Роми” у складу са Оквиром ЕУ за националне стратегије интеграције Рома.

овој области. Што се тиче слободе изражавања, Косово је постигло одређени ниво припремљености и поседује плуралистичко и жустро медијско окружење. Ипак, и даље су присутни разлози за забринутост у вези са јавним клеветничким кампањама, претњама и физичким нападима на новинаре. Недостатак финансијске самоодрживости чини медије, укључујући и јавног емитера, осетљивим на политичке и пословне интересе.

Косовске власти су наставиле да напредују у управљању миграцијама. Управљање миграцијама и азил би требало додатно ојачати.

Косово је постигло одређени напредак у погледу економских критеријума и налази се у раној фази развоја функционалне тржишне привреде. Економија је показала отпорност током пандемије. Ипак, дуготрајни структурни изазови, као што су широко распрострањена сива економија, висока распрострањеност корупције и свеукупна слаба владавина права, и даље ометају приватни сектор.

Иако су фискална правила суспендована од 2020. године, економски опоравак, као и добици од формализације довели су до снажног повећања пореских прихода и ниског јавног дефицита у 2021. години. Подстакнута порастом цена робе, инфлација је значајно порасла. Финансијски сектор је остао стабилан, а кредитирање је наставило да се шири. Упркос снажном политичком противљењу, влада је заузела обазриве фискалне ставове у вези са пензијама ратних ветерана и Косовским пензионим штедним фондом.

Косово је остварило ограничен напредак и у раној је фази у погледу способности да се носи са притиском конкуренције и тржишним силама у ЕУ. Мали напредак је постигнут у побољшању квалитета образовања и решавању проблема недостатка вештина на тржишту рада. Косово је постигло одређени напредак у побољшању путне инфраструктуре и повећању инвестиција у обновљиве изворе енергије, али застарело и непоуздано снабдевање енергијом засновано на угљу и даље изазива забринутост. Косову још увек недостаје дугорочна енергетска стратегија. Косово је постигло одређени напредак у дигитализацији економије.

Што се тиче добросуседских односа и регионалне сарадње, Косово наставља да учествује у већини регионалних форума. Косово одржава уопштено гледано добре односе са Албанијом, Црном Гором и Северном Македонијом. Није било промена у формалним односима Косова и Босне и Херцеговине, која не признаје независност Косова и ове две земље одржавају строг визни режим.

У погледу нормализације односа са Србијом, дијалог у којем посредује ЕУ, наставио се редовним месечним састанцима на нивоу главних преговарача и састанком на високом нивоу од 18. августа 2022. Стране су усвојиле Мапу пута за примену енергетских споразума у јуну 2022., а у августу 2022. договориле путовања између Косова и Србије само са личним картама. Косово треба да се конструктивно ангажује и да предузме додатне значајне напоре у примени свих претходних споразума и да допринесе постизању свеобухватног правно обавезујућег споразума о нормализацији односа са Србијом. Такав споразум је хитан и кључан да би Косово и Србија могли да напредују на својим европским путевима.

Током извештајног периода остварен је одређени напредак у усклађивању са европским стандардима у области статистика и финансијске контроле, док је ограничен напредак остварен у усклађивању са европским стандардима у области јавних набавки. У већини области које се односе на унутрашње тржиште, Косово је постигло изванредан ниво

припремљености, укључујући и конкуренцију. Током извештајног периода, Косово је остварило одређени напредак у свим областима, осим у политици заштите потрошача и заштите здравља, где је остварен само ограничен напредак.

Косово је остварило одређени напредак у областима конкурентности и инклузивног раста (царине, опорезивање, економска и монетарна политика, дигитална трансформација и медији, предузетничка и индустријска политика, социјална политика и запошљавање, образовање и култура) и ограничен напредак у области истраживања.

Косово је постигло изванредан напредак у погледу Зелене агенде за Западни Балкан и одрживе повезаности у области транспорта и ограничен напредак у областима енергетике, животне средине и климатских промена.

У области ресурса и пољопривреде, Косово је постигло изванредан напредак на пољу безбедности хране, ветеринарским и фитосанитарним политикама, али само ограничен напредак у пољопривреди.

У спољним односима и трговинској политици, Косово је постигло ограничен напредак током извештајног периода и налази се у раној фази припреме. Косово још увек није ратификовало додатне протоколе споразума ЦЕФТА о трговинским олакшицама и трговини услугама. Косово је увело ограничење извоза на одређени број пољопривредних прехранбених производа без оправдања, или претходне консултације са Комисијом.

Уопштено гледано, Косово треба да унапреди административне капацитете и координацију у свим секторима да би се постигла делотворна примена правних тековина ЕУ.

Турска

Постоје озбиљни недостаци у функционисању **демократских институција** Турске. Демократско напредовање се наставило током извештајног периода. Структурални недостаци председничког система су и даље присутни. Још увек нису реализоване кључне препоруке Савета Европе и његових тела. Скупштина и даље нема неопходна средства да владу позове на одговорност. Уставна архитектура наставила је да централизује овлашћења на нивоу Председништва без обезбеђивања здраве и делотворне поделе власти између извршне, законодавне и судске власти. У недостатку делотворног механизма провере и узајамне контроле, демократска одговорност извршне власти остаје ограничена на изборе.

Упркос укидању ванредног стања у јулу 2018. године, одређене законске одредбе које дају ванредна овлашћења државним званичницима и задржавају неколико рестриктивних елемената ванредног стања, остале су на снази. Истражна комисија за ванредно стање још није завршила испитивање предмета у вези са државним службеницима који су отпуштени законодавним декретима током ванредног стања. У јулу 2021. године, турски парламент усвојио је нацрт закона којим се продужава трајање неких од рестриктивних елемената ванредног стања за још годину дана.

Правосуђе је наставило да систематски напада чланове опозиционих партија у Скупштини, у вези са наводним кривичним делима у вези са тероризмом. Правни оквир за изборе и политичке партије је још увек проблематичан. Изборни праг је снижен са 10% на 7%. Турска још није усвојила преостале препоруке Канцеларије за демократске институције и људска права при ОЕБС-у и Венецијанске комисије.

Притисак владајуће коалиционе владе на градоначелнике из опозиционих партија додатно је ослабио локалну демократију. Градоначелници из опозиционих партија суочени су са административним и судским истрагама. Локална демократија на југоистоку и даље је озбиљно отежана. На југоистоку, настављена је замена присилно отпуштених градоначелника повереницима које је именovala влада.

Ситуација на југоистоку и даље је веома забрињавајућа. У октобру 2021. године, турски парламент је продужио војни мандат за покретање прекограничних антитерористичких операција у Сирији и Ираку за још две године. Турска влада је наставила своје унутрашње и прекограничне безбедносне и војне операције у Ираку и Сирији. Безбедносна ситуација је остала несигурна у пограничним подручјима са континуираним терористичким активностима које је починила Радничка партија Курдистана (*РКК*), која се и даље налази на листи ЕУ лица, група и ентитета умешаних у терористичке активности. ЕУ је недвосмислено осудила нападе *РКК*-а и изразила солидарност са породицама жртава. Влада има легитимно право и одговорност да се бори против тероризма, али је од суштинског значаја да то чини у складу са владавином права, људским правима и основним слободама.

Мере против тероризма морају бити пропорционалне. Није било помака у вези са наставком кредибилног политичког мировног процеса за постизање одрживог решења.

Настављено је озбиљно назадовање у вези са питањима **цивилног друштва**. Организације цивилног друштва суочиле су се са повећаним притиском и наставило се смањивање њиховог простора за слободно деловање, ограничавајући њихову слободу изражавања, удруживања и окупљања. Примена закона који се односи на спречавање финансирања ширења оружја за масовно уништење, наметнула је додатна ограничења организацијама цивилног друштва.

Цивилни надзор над безбедносним снагама није консолидован. Одговорност војске, полиције и обавештајних служби остала је веома ограничена. Потребно је ојачати парламентарни надзор над безбедносним институцијама. У јулу је Скупштина продужила старосну границу за пензионисање начелника Генералштаба са 67 на 72 године, омогућавајући на тај начин садашњем начелнику Генералштаба да служи још годину дана док команданти ваздухопловства и морнарице оду у пензију.

Турска је остварила изврстан ниво припремљености/умерено је припремљена у области **реформе јавне управе**. Није остварен никакав напредак у периоду извештавања. Земљи и даље недостаје свеобухватна реформа јавне управе и управљања јавним финансијама, а влада није започела никакву свеобухватну реформу јавне управе. Одговорност управе је недовољна, а њено управљање људским ресурсима треба побољшати. У креирању политике недостају методе засноване на доказима и механизми учешћа. Настављена је политизација управе. Заступљеност жена на руководећим позицијама у државној служби остала је ниска.

Турски **правосудни систем** је у раној фази припрема. Озбиљно назадовање које је уочено 2016. године, настављено је током извештајног периода. Још увек су присутни разлози за забринутост, посебно због системског недостатка независности правосуђа и неоправданог притиска на судије и тужиоце. Нарочито је порасла забринутост у вези са поштовањем међународних и европских стандарда од стране правосуђа, пре свега у вези са одбијањем спровођења пресуда Европског суда за људска права. Настављено је спровођење акционог плана за људска права за 2021. годину и стратегије реформе правосуђа из 2019. године. Међутим, ниједан од ових докумената није успео да се позабави великим недостацима у

турском правосуђу, јер им недостаје план за значајна побољшања свеукупног функционисања правосудног система у земљи. Само 515 судија или тужилаца отпуштених након покушаја државног удара враћено је на посао, упркос томе што је неколицина ослобођена оптужби. Недостатак објективних, заснованих на заслугама, стандардизованих и унапред утврђених критеријума за запошљавање и унапређење судија и тужилаца остаје извор забринутости.

По питању борбе против корупције, Турска је остала у раној фази припрема и није постигла напредак у извештајном периоду. Земља није успоставила антикорупцијска тела у складу са својим међународним обавезама. Правни оквир и институционалну архитектуру треба побољшати, како би се ограничио политички и недозвољени утицај у кривичном гоњењу и доношењу пресуда у случајевима корупције. Потребно је побољшати одговорност и транспарентност у раду јавних институција. Одсуство стратегије и акционог плана за борбу против корупције, указује на недостатак воље за одлучном борбом против корупције. Већина препорука Групе држава за борбу против корупције Савета Европе (*GRECO*) није спроведена. Уопштено посматрано, корупција је широко распрострањена, те је и даље питање које изазива забринутост.

Турска је остварила изванредан ниво припремљености у **борби против организованог криминала**, али је уопштено гледано остварила ограничен напредак. Склапање међународног споразума о размени личних података између Европола и турских власти надлежних за борбу против тешког криминала и тероризма још увек се чека, с обзиром на то да турско законодавство у области заштите података још није усклађено са правним тековинама ЕУ. Правни оквир који регулише борбу против прања новца и финансирања тероризма потребно је унапредити у складу са препорукама Радне групе за финансијске мере (*FATF*) и препорукама Венецијанске комисије које произилазе из закона који се односи на спречавање финансирања ширења оружја за масовно уништење.

Погоршање **људских и основних права** се наставило. Многе мере уведене током ванредног стања остале су на снази. Правни оквир укључује опште гаранције поштовања људских и основних права, али законодавство и његову примену треба ускладити са Европском конвенцијом за заштиту људских права (ЕКЉП) и судском праксом Европског суда за људска права (ЕСЉП). Парламентарна скупштина Савета Европе наставила је да прати поштовање људских права, демократију и владавину права у Турској. Континуирано одбијање Турске да спроведе одређене пресуде ЕСЉП, посебно у случајевима Селухатина Демирташа и Османа Кавале, изазива велику забринутост у погледу придржавања међународних и европских стандарда од стране правосуђа, и посвећености Турске да промовише владавину права и поштовање основних права. Поступак против кршења права, који је Савет Европе покренуо против Турске у фебруару 2022. године, због неспровођења пресуде у случају Кавала, означио је још једну референтну тачку удаљавања Турске од стандарда људских права и основних слобода које је прихватила као чланица Савета Европе. Суд је у јулу пресудио да Турска није спровела пресуду ЕСЉП из 2019. године у случају Кавала.

Настављено је спровођење акционог плана за људска права усвојеног 2021. године, али то не решава критична питања и не доводи до побољшања опште ситуације у вези са људским правима.

По питању слободе изражавања, настављено је озбиљно назадовање уочено последњих

година. Спровођење кривичних закона који се односе на националну безбедност и борбу против тероризма и даље је у супротности са ЕКЉП и другим међународним стандардима и одступају од судске праксе ЕСЉП. Рестриктивне мере које спроводе државне институције и све већи притисак судским и административним средствима, наставили су да подривају остваривање слободе изражавања. И даље се наставља кривично гоњење и доносе пресуде против новинара, бранитеља људских права, адвоката, писаца, опозиционих политичара, студената и корисника друштвених мрежа.

Дошло је до даљег назадовања у области слободе окупљања и удруживања. Било је континуираних забрана, прекомерне употребе силе и интервенција током мирних демонстрација, у истрагама, судским споровима и доношења административних казни против демонстраната због оптужби за активности повезаних са тероризмом, или за кршење закона о демонстрацијама и маршевима.

Права најугроженијих група и припадника мањина захтевају бољу заштиту. Популација Рома је остала углавном искључена из формалног запошљавања, а животни услови ове популације су се озбиљно погоршали. Родно засновано насиље, дискриминација и говор мржње против мањина (посебно против лезбејки, геј, бисексуалних, трансродних, интерсексуалних и квир особа (*LGBTIQ*)) и даље изазивају озбиљну забринутост.

У погледу **политике миграција и азила**, Турска је постигла одређени напредак. Заједничко саопштење ЕУ и Турске остало је главни оквир за сарадњу између ЕУ и Турске, а ангажовање ЕУ са Турском по питању миграција је интензивирано. Постигнут је одређени напредак у даљем јачању капацитета за надзор и заштиту копнене границе са Ираном. Повратак нерегуларних миграната са грчких острва у складу са Заједничким саопштењем ЕУ и Турске и даље је обустављен, као што је то случај од марта 2020. године. У 2021. години, број долазака нерегуларних миграната порастао је на већини рута у односу на 2020. годину. Повећање би делимично могло бити резултат укидања мера које су земље у региону увеле у 2020. години за обуздавање пандемије вируса COVID-19.

Иако се број нерегуларних долазака у Грчку смањило у поређењу са цифрама пре COVID-а, нерегуларни доласци у Италију, и у подручја на Кипру под контролом владе, значајно су порасли у протеклој години и успостављене су нове руте кријумчарења. Турска још увек није применила одредбе које се односе на држављане трећих земаља у Споразуму о реадмисији између ЕУ и Турске, који је ступио на снагу у октобру 2017. године. Уопштено гледано, број илегалних граничних прелаза између Турске и Грчке знатно је мањи него што је био пре усвајања Заједничког саопштења ЕУ и Турске.

Турска је наставила са значајним напорима да угости и задовољи потребе највеће избегличке заједнице на свету. Од целокупног оперативног буџета од 6 милијарди евра у оквиру Фонда за избеглице, преко 4,7 милијарде евра потрошено је до јуна 2022. године. Неопходне су ефикасне мере интеграције да би се решило продужено присуство избеглица у земљи. Приступ јавном здравству за мигранте и избеглице треба побољшати. Није испуњено ниједно од преосталих мерила за либерализацију визног режима. Турска тек треба да додатно усклади своје законодавство са правним тековинама ЕУ у области визне политике.

Једнострана **спољна политика** Турске и даље је у супротности са приоритетима ЕУ у оквиру заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), посебно због њених војних акција у Сирији и Ираку и неусклађености са рестриктивним мерама ЕУ против Русије.

Турска је задржала веома ниску стопу усклађености са ставом ЕУ по питању спољне и безбедносне политике од 7% (од августа 2022.). Турска војна подршка Либији, укључујући распоређивање страних бораца на терену, и њена упорна критика и недостатак сарадње са операцијом *IRINI*, штетни су за делотворан допринос ЕУ спровођењу ембарга УН-а на оружје, и довели су до супротстављених ставова према Либији. Турска остаје изузетно важан актер у сиријској кризи и дели са ЕУ циљ стабилне и просперитетне Сирије. Међутим, њене трупе су задржале значајно присуство у региону и другим деловима северне Сирије. Забринутост Турске по питању безбедности у вези са северном Сиријом, треба да се решава политичким и дипломатским средствима, а не војном акцијом, и уз пуно поштовање међународног хуманитарног права.

Турска је признала агресорски рат Русије против Украјине као ратно стање, и осудила је руску агресију. Турска је спровела Конвенцију из Монреа, по којој је пролаз ратних бродова био ограничен на оне који су се враћали у своје базе. Турске компаније наставиле су да продају војну опрему Украјини. Турска је имала за циљ да олакша разговоре између Украјине и Русије и да ради на деескалацији и постизању примирја. Такође је предузела дипломатску иницијативу да олакша извоз украјинског жита; договор који су Украјина и Русија постигле 22. јула у Истанбулу, уз посредовање УН-а и Турске, не би био могућ без конструктивне улоге Турске, која је такође укључена у олакшавање примене споразума. Ипак, Турска се уздржала од усклађивања са санкцијама ЕУ против Русије. Турска је потписала Меморандум о разумевању за развој економских и трговинских односа са Русијом.

Побољшана динамика у односима између ЕУ и Турске која је примећена од децембра 2020. године, након деескалације у источном Медитерану, трајала је неколико месеци пре него што су тензије на Егејском мору настављене у априлу 2022. године. У новембру 2021. године, након другог прегледа оквира за рестриктивне мере, Савет је продужио режим за још годину дана, до 12. новембра 2022. године. Тренутно су два лица под санкцијама. Иако није било неовлашћених активности бушења од стране Турске у источном Медитерану током извештајног периода, тензије су расле. Турски ратни бродови су незаконито ометали активности истраживања у ексклузивној економској зони Кипра. Настављене су војне вежбе Турске у морским зонама Кипра. Упркос томе што је међународна заједница, а посебно ЕУ, осудила једностране кораке Турске, Турска је наставила са својим акцијама на даљем отварању ограђеног града Вароша на Кипру.

Турска треба да се недвосмислено посвети добросуседским односима, међународним споразумима и мирном решавању спорова у складу са Повељом Уједињених нација, обраћајући се, ако је потребно, Међународном суду правде.

Европски савет је у јуну 2022. године изразио дубоку забринутост због недавних поновљених акција и изјава Турске. Подсетио је на своје претходне закључке и изјаву из марта 2021. године и поновио да Турска мора поштовати суверенитет и територијални интегритет свих држава чланица ЕУ. Наглашено је да Европски савет очекује од Турске да у потпуности поштује међународно право, деескалира тензије у интересу регионалне стабилности у источном Медитерану, промовише добросуседске односе на одржив начин и у потпуности поштује међународно право. Европски савет је више пута подсећао на стратешки интерес Европске уније за стабилно и безбедно окружење у источном Медитерану и за развој односа сарадње и обострано корисних односа са Турском. Европски савет је такође потврдио своју спремност да се постепено, пропорционално и реверзибилно

ангажује са Турском у бројним областима од заједничког интереса, под условом да Турска испуни утврђене услове наведене у претходним закључцима Европског савета, под условом одрживе деескалације у источном Медитерану.

Што се тиче **економских критеријума**, турска привреда **добро напредује**, али **није постигла напредак** у извештајном периоду. Постоји озбиљна забринутост око наставка правилног функционисања турске тржишне привреде, јер је дошло до назадовања важних елемената, као што су вођење монетарне политике и институционално и регулаторно окружење. Привреда се снажно опоравила од кризе изазване вирусом COVID -19, са растом од 11,4% у 2021. години и више од 7% у првој половини 2022. године, упркос последицама руске инвазије на Украјину. Претерано лабава монетарна политика земље и недостатак кредибилитета политике, ослабили су лиру и довели званичну инфлацију до највишег нивоа у последњих двадесет година који износи више од 80%. Више цене увезене робе су повећале екстерне неравнотеже, које остају велика слабост у ситуацији повећане неизвесности и ниског нивоа међународних резерви. Извршење буџета је надмашило планове, али је државни дуг порастао, а фискална политика је све више под притиском, оптерећена неуспешним покушајима да се обузда растућа инфлација и подржи домаћа валута.

Институционално и регулаторно окружење остаје слабо, нарочито у вези са предвидљивошћу, транспарентношћу и применом прописа. Предузети су неки важни кораци за побољшање решавања трговинских спорова. Упркос постепеном паду, неформални сектор и даље чини значајан удео привредне делатности. И даље постоји интервенција државе у механизмима одређивања цена. Додели државне помоћи недостају одговарајућа правила за спровођење, извршење и транспарентност. Банкарски сектор је у великој мери остао стабилан, а адекватност капитала изнад регулаторних захтева. Проблематични кредити су се смањили, а профитабилност се побољшала, али су се повећали ризици доларизације и угрожавања финансијске стабилности. Тржиште рада опоравило се од пандемије, али и даље остају дубоко укорењени структурни изазови, као што су веома значајан јаз међу половима, висока стопа незапослености младих и велики регионални диспаритети.

Турска је постигла добар ниво припремљености и остварила је ограничен напредак током извештајног периода у развоју своје способности да се носи са притиском конкуренције и тржишним силама у ЕУ. Упркос одређеном напретку у побољшању стручног оспособљавања, и даље постоји неусклађеност између образовног система и потреба тржишта рада. Издаци за истраживање и развој су наставила да расту веома споро и остала су далеко испод владиног циља. Инвестициона активност се успорила у другој половини 2021. године. Настављен је напредак у погледу диверсификације снабдевања енергијом и повећања удела енергије произведене из обновљивих извора. Проширење праксе захтева за локални садржај и даље изазива забринутост. Турска је укинула неке од додатних царина које је увела у супротности са обавезама из Царинске уније ЕУ и Турске; међутим, велика одступања од њених обавеза према царинској унији ЕУ-Турска ометају билатералну трговину.

Турска је умерено припремљена у области **јавних набавки**, али није постигла напредак у извештајном периоду и остале су велике празнине у њеном усклађивању са правним тековинама ЕУ. Турска је наставила са својом дискриминаторном политиком давања предности домаћим ценама и праксом фаворизовања локалног садржаја. Турска је умерено припремљена у области **статистика** и остварила је ограничен напредак током извештајног

периода. Честе промене у руководству у Турском Институту за статистику током последњих неколико година, укључујући и извештајни период, значајно су нарушиле кредибилитет институције. Поузданост кључних економских података је више пута довођена у питање. Турска је постигла добар ниво припремљености за **финансијску контролу**, иако у извештајном периоду није постигнут напредак. Документ о политици интерне финансијске контроле у јавном сектору још увек није ажуриран и мрежа Организационе јединице за координацију борбе против превара (*AFCOS*) још увек није поново успостављена.

Што се тиче њене **способности да преузме обавезе чланства**, усклађивање Турске са правним тековинама ЕУ било је веома ограничено и спроводило се на прилично *ad hoc* основи.

Кластер **унутрашњег тржишта** је кључан за добро функционисање Царинске уније ЕУ и Турске, и за интеграцију Турске у јединствено тржиште ЕУ. Припреме у областима слободе кретања радника и права оснивања и слободе пружања услуга су у раној фази, пошто су многе професије недоступне за држављане ЕУ. Турска је постигла добар ниво припреме за слободно кретање робе. Техничке препреке у трговини и даље постоје. Турска је умерено припремљена за слободно кретање капитала, јер се настављају ограничења у погледу страног власништва и кретања капитала. Турска треба да настави да се бави отвореним питањима у свом правном оквиру који регулише борбу против прања новца и финансирања тероризма.

Турска је добро напредовала у области закона о привредним друштвима, и потребно је да оствари даљи напредак у усклађивању са правним тековинама ЕУ. Турска је остварила добар ниво припремљености у области права интелектуалне својине, али треба да побољша његову примену. Турска је остварила изванредан ниво припремљености у погледу политике у области конкуренције. И даље постоји озбиљна забринутост у вези са законодавним оквиром, капацитетом за спровођење и транспарентношћу у области доделе државне помоћи. Турска је постигла добар ниво припремљености у области финансијских услуга где је остварила одређени напредак, укључујући развој нових алтернативних финансијских инструмената. Постоји добар ниво припремљености у погледу законодавног усклађивања заштите потрошача и здравља, уз одређени напредак, посебно у погледу усклађивања са правним тековинама ЕУ и јачања међусекторске сарадње.

У оквиру кластера о **конкурентности и инклузивном расту**, Турска је постигла одређени ниво припреме у области дигиталне трансформације и медија, иако је наставила назадовање. Припреме Турске у области науке и истраживања су унапредовале и Турска је постигла добар напредак током периода извештавања, посебно са закључивањем споразума о придруживању за програм Хоризонт Европа за период 2021-2027. Турска је умерено припремљена у погледу образовања и културе и остварила је одређени напредак, посебно у стручном образовању, националним системима квалификација и у погледу учешћа Турске у програмима ЕУ.

У поглављима која се односе на економију, настављено је назадовање економске и монетарне политике, што је одраз неефикасне политике осигурања стабилности цена и учвршћивања инфлаторних очекивања. Централна банка је и даље под значајним политичким притиском и њена функционална независност треба да се врати. Турска је остварила ограничен напредак у предузетништву и индустријској политици, а главни

изазови у вези са мерама које нису у складу са начелима индустријске политике ЕУ остају нерешени. Током извештајног периода није постигнут напредак у области социјалне политике и запошљавања, а постоје и разлози за забринутост око синдикалних права, непостојања истинског социјалног дијалога и сталних нивоа неформалне економске активности.

Иако је Турска умерено припремљена за опорезивање, није остварила напредак током периода извештавања и остаје потреба за јасном стратегијом, избегавањем честих промена пореских стопа и омогућавањем размене пореских информација са свим државама чланицама ЕУ. Турска одржава добар ниво припремљености за царинску унију, али је остварила ограничен напредак, пре свега укидањем неких додатних дажбина које се примењују на увоз производа пореклом из трећих земаља. Међутим, одступања Турске од њених обавеза у оквиру царинске уније ЕУ и Турске се настављају, што доприноси великом броју трговинских иритација.

Што се тиче **кластера о Зеленој агенди и одрживом повезивању**, Турска је умерено припремљена у саобраћајној политици. Постигла је ограничен напредак током периода извештавања, углавном везан за усвајање плана за значајно повећање коришћења железничког саобраћаја. Турска је умерено припремљена у области енергетике и остварила је ограничен напредак уопштено гледано. Настављен је напредак у примени обновљиве енергије, у реформама у сектору природног гаса и у усклађивању законодавства о нуклеарној безбедности. Турска је добро напредовала у трансевропским мрежама и постигла је одређени напредак, углавном у енергетским мрежама, захваљујући несметаном раду трансанадолског гасовода. Настављена је изградња железничке пруге Халкали-Капикуле која повезује бугарску границу са Истанбулом. Турска је постигла одређени ниво припремљености у области животне средине и климатских промена, али није забележен никакав напредак током периода извештавања. Турска се суочава са критичним еколошким и климатским изазовима, како у погледу ублажавања тако и прилагођавања. Потребно је изградити и имплементирати амбициозније и боље координисане политике животне средине и климе. Турска још треба да повећа и примени свој допринос Париском споразуму о климатским променама и да заврши своје усклађивање са правним тековинама које се односе на климатско деловање.

Што се тиче **кластера који покрива ресурсе, пољопривреду и кохезију**, Турска је достигла одређени ниво припремљености у области пољопривреде и руралног развоја. Назадовање се наставило током периода извештавања, јер се њена пољопривредна политика удаљава од главних принципа заједничке пољопривредне политике ЕУ, а Турска је наставила да ограничава увоз пољопривредних производа из ЕУ. Турска је велики извозник прехранбених производа у ЕУ и остварила је ограничен напредак током периода извештавања у области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике. Потпуна имплементација правних тековина ЕУ у овој области захтева значајан даљи рад. Турска је умерено припремљена у области рибарства и наставила је да остварује добар напредак, посебно у погледу имплементације новог закона о рибарству, управљања ресурсима и флотом, као и инспекције и контроле. Турска је умерено припремљена у области регионалне политике и координације структурних инструмената и наставила је да остварује одређени напредак у убрзавању коришћења ИПА II фондова. Турска је постигла одређени ниво припреме у области финансијских и буџетских одредби, али није постигла напредак током периода извештавања.

У кластеру о спољним односима, Турска је умерено припремљена у области спољних односа и остварила је ограничен напредак у извештајном периоду, посебно због континуираног одступања од Заједничке царинске тарифе. Одступање од Генерализоване шеме преференцијала ЕУ се задржало што представља кршење царинске уније ЕУ и Турске. Званична развојна помоћ Турске углавном је била усмерена на хуманитарну подршку активностима у вези са Сиријом на територији Турске. Турска је остварила одређени ниво припремљености у области спољне, безбедносне и одбрамбене политике. Све у свему, спољна политика Турске и даље је у супротности са приоритетима ЕУ у оквиру заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСПБ). Неусклађивање Турске са рестриктивним мерама ЕУ против Русије посебно забрињава због слободног промета производа, укључујући робу двоструке намене, унутар царинске уније ЕУ и Турске. Ово ствара ризик од подривања рестриктивних мера ЕУ. Да би Царинска унија наставила да функционише, стране морају у потпуности да поштују постојећа правила и да избегавају подривање међусобног поверења.

Све у свему, у многим областима, потребан је значајан даљи рад на усклађивању законодавства са правним тековинама ЕУ. У свим областима, имплементација и спровођење захтевају значајно побољшање. Обезбеђивање независности регулаторних органа и развој административних капацитета су кључни за постизање даљег напретка Турске.

Анекс 2. Спровођење Економског и инвестиционог плана за Западни Балкан (*EIP*)

Година 2021. је била прва пуна година имплементације Економског и инвестиционог плана за Западни Балкан усвојеног 6. октобра 2020. године. План има за циљ ближу интеграцију и премошћавање социо-економског јаза између региона и ЕУ, помажући његовом зеленом и дигиталном пост-COVID опоравку и приближавање Западног Балкана Заједничком тржишту ЕУ. То је такође прави оквир за подршку Западном Балкану у суочавању са енергетском кризом и последицама руског рата у Украјини. Фокусира се на водећа улагања и политичке иницијативе које су у складу са приоритетима и одговорима политике ЕУ. Подржава повезаност унутар региона и ка ЕУ у енергетици, транспорту и дигиталној економији. Подржава приватни сектор и развој људског капитала, укључујући иновације. Изграђен је на пакету од 9 милијарди евра бесповратних средстава ЕУ и Гарантног фонда ЕУ за Западни Балкан како би се прикупило до 20 милијарди евра инвестиција.

Очекује се да ће утицај ових инвестиција на економију региона бити појачан опипљивим напретком у имплементацији пројекта заједничког регионалног тржишта и програма економских реформи, као и континуираним напретком у областима владавине права, управљања јавним финансијама и реформом државне управе.

Имплементација приоритета *EIP*-а одвија се кроз појачани политички ангажман и политички дијалог у овим областима, као и кроз циљану финансијску помоћ ЕУ која се пружа путем Инструмента за претприступну помоћ (ИПА III). У контексту руске агресије на Украјину, *EIP* такође пружа одговарајућа средства за помоћ региону у суочавању са својим економским утицајем, посебно кроз унапређење енергетске транзиције и омогућавање веће диверзификације извора енергије.

Практична имплементација плана почела је у фебруару 2022. године усвајањем укупно 1,3 милијарде евра инвестиционих бесповратних средстава у оквиру Инвестиционог оквира за западни Балкан (*WBIF*), за финансирање 24 водећа инвестициона пројекта укупне вредности улагања од 3,3 милијарде евра²⁹. Ово је поврх допуне регионалног програма енергетске ефикасности (*REEP+*) од 100 милиона евра у наредним годинама како би се „талас обнове ЕУ“ проширио на Западни Балкан. Комисија је такође усвојила допринос ЕУ од 560 милиона евра током седмогодишњег периода за ИПАРД програме за Албанију, Северну Македонију, Црну Гору и Србију. Ови програми подржавају агробизнис и фарме у њиховој зеленој и дигиталној транзицији и имплементацији одрживијих модела производње хране у оквиру *EIP*-а. ИПА III доприноси имплементацији *EIP*-а билатералним и регионалним програмима са свим економијама Западног Балкана.

Повезивање у транспорту се фокусира и на развој неопходне инфраструктуре за друмски, железнички и водни саобраћај у складу са приоритетима трансевропских мрежа, као и на надоградњу и озелењавање постојеће инфраструктуре како би се допринело решењима паметне мобилности у складу са Зеленом агендом. Приоритет се спроводи кроз водеће иницијативе 1, 2 и 3 *EIP*-а, фокусирајући се на повезивање севера и југа, истока и запада и на повезивање приобалних региона.

У извештајном периоду настављен је рад на свим инвестиционим пројектима за повезивање који су усвојени у оквиру агенде повезивања претходних година, при чему је неколико пројеката завршено, посебно дуж медитеранског друмског коридора, железничког коридора

²⁹ <https://www.wbif.eu/wbif-investments>

Оријент – Источни Медитеран и два прекогранична моста (Свилај и Градишка). Оперативни одбор *WBIF*-а је такође одобрио финансирање за 13 нових инвестиционих пројеката у саобраћајној инфраструктури са средствима ЕУ која прелазе милијарду евра.

Важна прекретница за регион било је усвајање пет секторских акционих планова (железничког, путног, путне безбедности, олакшавања транспорта и водног транспорта и мултимодалности) и стратегије одрживе и паметне мобилности за Западни Балкан, који су припремљени у координацији са Уговором о Сталном секретаријату Транспортне заједнице. Петогодишњи текући план рада који је подржало шест партнера служи као додатни алат за планирање реформских мера и инфраструктурних инвестиција којима регион мора дати приоритет у наредним годинама.

Комисија, заједно са ЕИБ и ЕБРД, развија програм безбедног и одрживог транспорта од 80 милиона евра за подршку паметним и одрживим решењима мобилности кроз декарбонизацију и дигитализацију. Подршка ће бити обезбеђена за пројекте за нпр. унапређење безбедности на пружним прелазима, модернизацију одабраних граничних прелаза, побољшање ризичних деоница путева, увођење интелигентних транспортних система и инфраструктуре за алтернативна горива, као и за мере везане за прилагођавање клими, заштиту биодиверзитета и смањење загађења.

Након успешног увођења „зелених коридора“ у региону у време пандемије вируса COVID-19, у току је рад на пилотирању зелених трака и између Западног Балкана и ЕУ као део мера за олакшавање транспорта. У пракси, зелени коридори доводе до краћег времена чекања на прелазима, поједностављења инспекција и смањења формалности и трошкова. Меморандум о разумевању о постављању функционалног зеленог коридора између Северне Македоније и Грчке потписан је 7. јула 2022. године.

У току је и рад на ремонту *TEN-T* мреже на Западном Балкану, који ће вероватно бити завршен крајем 2022. године, у циљу ажурирања листе основних и свеобухватних транспортних мрежа.

Што се тиче финансијских обавеза у оквиру билатералних и вишедржавних програма ИПА 2021, укупно је 350 милиона евра посвећено транспорту и паметној мобилности.

Енергетско повезивање и транзицију подржавају три водеће иницијативе, које се односе на улагање у обновљиве изворе енергије, „талас обнове“ енергетске ефикасности и олакшавање транзиције са угља. Енергетска сигурност и диверсификација снабдевања такође су подржани у контексту текућег рата у Украјини.

У извештајном периоду одобрено је шест пројеката обновљиве енергије за финансирање у оквиру *WBIF*-а, укључујући рехабилитацију хидроелектране Фиерза у Албанији, три пројекта соларних електрана у Северној Македонији и Албанији и пројекат напредног мерења у систему дистрибуције електричне енергије у Србији. Средства су одређена и за изградњу дела трансбалканског електроенергетског коридора.

Да би промовисала обновљиве изворе енергије и енергетску ефикасност и подржала напредак у реновирању јавних и приватних зграда, Комисија је допунила регионални програм енергетске ефикасности за 100 милиона евра, са споразумом о имплементацији који ће бити потписан са ЕБРД и *KfW*-ом до краја 2022. Финансирање наменског гарантног фонда за пројекте који се углавном односе на енергетску ефикасност и обновљиве изворе енергије у износу од 45 милиона евра добило је позитивно мишљење Оперативног одбора

WBIF-a у априлу 2022. године.

Према Уговору о формирању енергетске заједнице, до краја 2022. године од Западног Балкана ће се тражити да се обавезе на циљеве декарбонизације до 2030. године. На основу тога, затим ће бити развијене стратегије за њихово постизање кроз појединачне интегрисане енергетске и климатске планове. Прелазак са угља у региону, чији је највећи део у великој мери завиштан од фосилних горива, биће велики друштвено-економски изазов. Комисија стога подржава успостављање и рад платформе за сарадњу за регионе угља у транзицији на Западном Балкану и Украјини, одражавајући сличну иницијативу ЕУ. Већ је обављен читав низ билатералних размена са регионима ЕУ, а планирају се и друге. Пленарна конференција платформе планирана је за крај 2022. године.

Што се тиче финансијских обавеза у оквиру програмирања ИПА 2021, Комисија је издвојила 114 милиона евра за пројекте чисте енергије на регионалном и билатералном нивоу.

Дигитална транзиција подржава регион у његовој дигиталној трансформацији – кроз техничку помоћ и кроз улагања. Фокусира се на регулаторне реформе које доприносе развоју тржишта дигиталних услуга и на промовисање улагања у иновативна дигитална решења и дигиталну инфраструктуру. У последњем аспекту, приоритет подржава водећа иницијатива 8 *EIP*-а: дигитална инфраструктура.

У погледу реформи правног оквира, Комисија одржава годишњи регулаторни дијалог о дигиталној политици са регионом и подржава годишње дигиталне самите Западног Балкана на високом нивоу. Шест економија је потписало **Декларацију о будућности интернета** од 28. априла 2022. године³⁰. Декларација коју је до данас потписало више од 60 међународних партнера, поставља визију и принципе интернета од поверења. Регион је такође у потпуности повезан са радом Тела европских регулатора за електронске комуникације. Комисија је, заједно са Саветом за регионалну сарадњу, била кључна у обезбеђивању регионалног споразума о ромингу, који је донео шему „роминг као код куће“ у региону почевши од 1. јула 2021. године. Након успостављања плана за постепено смањење накнаде за роминг између региона и ЕУ 2021. године, тренутно су у току преговори са Западним Балканом и телекомуникационим оператерима ЕУ за добровољно смањење ових накнада, са могућим првим смањењем које почиње 2023. године.

Паралелно, ЕУ промовише развој нових дигиталних решења у различитим аспектима привреде Западног Балкана, укључујући транспорт, енергетику, логистику, владу, трговину, итд. Важна иницијатива која промовише таква решења је годишњи Балкатон, који додељује награде за иновативне пројекте из области дигиталне транзиције. ЕУ подједнако подржава развој дигиталних вештина у друштвима у региону. Тренутно се завршава процена јаза у дигиталним вештинама за свих шест економија.

WBIF подржава бројне студије изводљивости и инвестиције у дигиталној сфери. У фебруару 2022. године завршена је студија изводљивости развоја широкопојасног приступа у Црној Гори, док су покренута два нова пројекта: инвестициона бесповратна средства Србији за увођење широкопојасног приступа у руралним подручјима и бесповратна средства техничке помоћи Албанији за студију изводљивости за успостављање рачунарства високих перформанси за податке државних институција.

³⁰ [Декларација о будућности интернета | Обликовање дигиталне будућности Европе \(europa.eu\)](#)

Сајбер безбедност остаје важан елемент *EIP*-а. Процена потреба за сајбер безбедност је завршена за регион и низ догађаја техничке помоћи се одржава кроз *TAIEX* инструмент, чиме се изграђује спремност за сајбер инциденте. Разматрају се даља издвајања за ову сврху у оквиру различитих инструмената Комисије.

Укупно, у оквиру билатералних и вишедржавних програма ИПА 2021, Комисија је посветила преко 50 милиона евра за пројекте дигиталне транзиције, за које се очекује да ће подстаћи значајна улагања из међународних финансијских институција и приватних извора.

Приоритете *EIP*-а у области транспорта, енергетике и дигиталне технологије такође подржава Зелена агенда за западни Балкан³¹. Ово је усвојено заједно са *EIP*-ом и подржано је од стране лидера Западног Балкана кроз Софијску декларацију о Зеленој агенди у новембру 2020. године. Агенда од пет стубова ослања се на регулаторне реформе у региону како би је ускладила са амбицијама Европског зеленог договора, као и са инвестицијама које се односе на управљање отпадом и отпадним водама, енергетском транзицијом и одрживим транспортом. Имплементацију агенде помаже првих седам од десет водећих иницијатива *EIP*-а, које се односе на транспорт, енергетску транзицију и управљање отпадом и отпадним водама.

У извештајном периоду, регион је, уз помоћ Савета за регионалну сарадњу (*RCC*), израдио детаљан акциони план за спровођење агенде, који су подржали лидери Западног Балкана на самиту у Брду у октобру 2021. године. Док *RCC* задржава кључну улогу у координацији регионалних иницијатива у оквиру Зелене агенде, Комисија је такође закључила регионални програм *EU4Green* од 11 милиона евра са Аустријском агенцијом за животну средину како би помогла сваком партнеру у региону да ради на сопственим стратегијама и реформама. Програм је покренут почетком 2022. године.

У инвестиционом пакету *WBIF*-а из фебруара 2022. године, Комисија је одобрила финансирање два пројекта директно везана за агенду у вези са постројењима за пречишћавање отпадних вода у Подгорици и Скопљу (поред пет пројеката за енергетску транзицију о којима се говори у наставку). Ови пројекти покрећу имплементацију водеће иницијативе 7 *EIP*-а: управљање отпадом и отпадним водама.

Тренутно се ради на мапирању свих планираних и текућих интервенција релевантних за Зелену агенду у региону, као и на развоју инструмента за праћење за њено спровођење. У плану је и припрема регионалних инструмената за зелену инфраструктуру и спречавање загађења пластиком и морским смећем. Крајем 2022. године, партнери ће бити позвани да објаве своје циљеве декарбонизације у оквиру Енергетске заједнице и да их накнадно прикажу у националним енергетским и климатским плановима.

Што се тиче финансијских обавеза у оквиру програмирања ИПА III 2021, укупно је 165 милиона евра опредељено за подршку имплементацији Зелене агенде у билатералним и вишедржавним пројектима.

Подршка приватном сектору се спроводи кроз водећу иницијативу 9 *EIP*-а, фокусирајући се на циљано финансирање кроз наменски гарантни фонд за мала и средња предузећа како би се покренула, иновирала и постала конкурентна. Слична подршка се такође пружа руралном агробизнису кроз ИПАРД програм.

³¹ [SWD\(2020\) 223 коначна верзија](#)

Стварање одговарајућих услова за развој и раст приватног сектора, посебно ММСП, је у средишту дијалога о економској политици који се води са партнерима са Западног Балкана сваке године кроз вежбу Програма економских реформи (*ERP*) и резултирајућих препорука економске политике. Процес је ажуриран у извештајном периоду како би боље одражавао приоритете *EIP*-а, као и изазове после кризе изазване вирусом COVID-19 и утицаја недавних геополитичких догађаја. Политички дијалог се такође информише кроз публикацију Индекса политике МСП *OECD*-а, коју је финансирала ЕУ 2022. године.

Подршка приватном сектору, посебно усмерена ка подстицању иновација и јачању двоструке зелене и дигиталне транзиције, пружа се кроз наменске гарантне шеме припремљене 2021/2022. године као наставак економског пада изазваног утицајем вируса COVID-19. Средства из *Growth4All* и Средства за поделу ризика у пољопривреди су два примера таквих гаранција. Комисија је такође одобрила пакет од 40 милиона евра за финансијско спајање за иновативне пројекте приватног сектора у областима као што су зелена транзиција и социјална инклузија.

Комисија такође подржава рад Инвестиционог форума комора WB6 ради промовисања економских интереса региона унутар и изван Западног Балкана. Посебно финансира нови регионални програм развоја добављача, који има за циљ да олакша стварање веза/могућности за домаће добављаче.

Коначно, Комисија се припрема за покретање Гаранције за Западни Балкан у оквиру ширег Европског фонда за одрживи развој плус (EFSD+). Гаранција ће подржати институције које дају кредите приватном сектору у региону у областима друштвено-економског развоја и климатских промена. Очекује се да ће ова гаранција обезбедити до 20 милијарди евра инвестиција у региону Западног Балкана како би се подстакло његов економски развој.

У погледу програмирања ИПА 2021, Комисија је посветила близу 148 милиона евра за подршку развоју приватног сектора, укључујући агробизнис на Западном Балкану.

EIP такође подржава развој људског капитала и иновација у региону, укључујући младе, образовање и прихватање иновација. На министарском састанку Брдо 8. јула 2021. године, министри и представници за запошљавање и социјална питања региона усвојили су декларацију којом се њихове привреде обавезују на принципе европског стуба социјалних права и на имплементацију водећег модела гаранције за младе *EIP*-а. На Самиту ЕУ-Западни Балкан у октобру 2021. године покренута је свеобухватна агенда за Западни Балкан о иновацијама, истраживању, образовању, култури, омладини и спорту, док је састанак лидера у јуну 2022. године био прилика да се сагледају различите акције усмерене на младе.

Гаранција за младе се примењује у ЕУ од 2014. године и појачава се од 2020. године. Сада као *EIP* водећи модел, Гаранција за младе на Западном Балкану је шема за активацију како би се осигурало да млади људи на Западном Балкану добију квалитетну понуду запослења, наставља се образовање, приправништво или обука у одређеном периоду након што останете незапослени или напустите формално образовање. Шема укључује широк спектар заинтересованих страна, укључујући организације младих и социјалне partnere. Комисија је успоставила средства за Техничку помоћ у сарадњи са Међународном организацијом рада и Европском фондацијом за обуку како би подржала partnere са Западног Балкана у овом подухвату. Гаранција за младе има потенцијал да подстакне реформу јавних служби за запошљавање у економијама Западног Балкана, и да смањи одлив мозгова који доживљава регион. То захтева реформе и изградњу капацитета у бројним областима, од образовања и

стручне обуке до запошљавања, служби рада и социјалне заштите. Сви партнери са Западног Балкана осим Босне и Херцеговине (где се ради) успоставили су механизме координације за Гаранцију за младе, у процесу су израде детаљних планова имплементације, а неки су већ почели да их спроводе у дело.

У области образовања и културе, спроводи се детаљна дијагностика сектора образовања, а две земље (Србија и Северна Македонија) су повезане са Еразмус+, док је процес придруживања преосталих партнера у току. Регион је такође сада у потпуности повезан са програмом Креативна Европа, иако су потребни напори да се усклади са *AVS* директивом. Проглашењем 2022. година Европском годином младих, Западни Балкан се укључује у различите догађаје и иницијативе ЕУ, а Тирана заузима централно место као Европска престоница младих 2022. године.

Када је реч о социјалној агенди, завршена је детаљна ситуациона анализа социјалне заштите у региону, са закључцима који су укључени у смернице политике економских и реформских програма. Акциони план ЕУ за социјалну економију за 2021. годину прилагођава се као паралелна иницијатива која ће бити покренута и на Западном Балкану. Пет партнера у региону (сви осим Косова) такође је усвојило нове стратегије и акционе планове за РOME како би се ускладили са оквиром ЕУ за период 2020-2030. Од 2022. године, *SOCIEUX+*, установа за техничку помоћ специјализована за запошљавање и социјалну заштиту, биће доступна за западни Балкан. Подржаће јавне институције на националном, регионалном и локалном нивоу ојачаће институционалне и индивидуалне капацитете кроз размену са колегама из држава чланица ЕУ.

Помоћ ЕУ у овој области такође укључује блиску сарадњу са Западним Балканом у области здравства, посебно у контексту пандемије вируса COVID и донације вакцина (око 6,5 милиона доза које су државе чланице ЕУ донирале или препродале региону) и повећану подршку од стране Европског центра за превенцију и контролу болести (*ECDC*). Регион је и даље блиско повезан са радом Одбора ЕУ за здравствену безбедност и *ECDC*-а и има приступ заједничкој набавци медицинског материјала. ЕУ финансира пројекат отпорности на здравствене кризе на Западном Балкану који се спроводи уз помоћ Светске здравствене организације, а усвојен је и нови инвестициони пројекат у оквиру *WBIF*-а за проширење Универзитетске дечје клинике у Београду.

Кључни инструмент имплементације иновацијске агенде је програм Хоризонт Европа, са свих шест партнера са Западног Балкана који су сада повезани. Регион такође има приступ Средствима за политику истраживања и технолошког развоја и активно се подстиче да учествује у истраживачким иницијативама ЕУ као што су *COST* и *ЕУРЕКА*. Стратегије паметне специјализације сада су усвојиле Србија и Црна Гора, док остали партнери добијају техничку помоћ ЕУ да их финализују (Северна Македонија) или да их развију (Албанија, Косово и Босна и Херцеговина). Фонд за економски развој и иновације Западног Балкана је до сада пружио техничку помоћ за до 50 пројеката у оквиру шеме доказа о концепту, а тренутно је у евалуацији нови позив за исказивање интересовања.

Коначно, ЕУ намерава да у потпуности повеже Западни Балкан са иницијативом Нови европски *Bauhaus*, промовишући иновације, одрживост, инклузију и естетику у инфраструктурним и другим пројектима, посебно у вези са спровођењем Зелене агенде. Намера је да се годишња *Bauhaus* награда, планирана у оквиру иницијативе, прошири на Западни Балкан од 2023. године.

ИПА обавезе за 2021. годину у оквиру билатералних и вишедржавних програма у области развоја људског капитала и иновација износе 62 милиона евра.

Ових шест приоритета је подржано – а њихов утицај је појачан – посвећеношћу региона (и подршком ЕУ) у успостављању **заједничког регионалног тржишта** на Западном Балкану³², заснованог на четири слободе кретања. Све стране морају играти конструктивну улогу у покретању иницијативе регионалног тржишта. Успех Економског и инвестиционог плана је такође условљен напретком свих партнера у успостављању најбољих пракси у области **владавине права, јавних финансија и управљања инвестицијама** и неговања професионалне и ефикасне **јавне управе**. Напредак у оба ова аспекта разматран је у одговарајућим одељцима овог Саопштења.

³² Софијска декларација од 6. новембра 2020.године

Анекс 3.
СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ (од 01.09.2021.)

Демографија	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Укупно становништво (у хиљадама)		622 s	622 s	2 077 s	2 076 s	2 862 s	2 846 s	6 964 s	6 927 s	82.004 bs	83.155 s	3 492 ps		1 796 s	1 782 s	446.559 bs	447.485 s
Удео лица старости од 15-64 у укупном становништву (%)		66,9 s	66,5 s	69,6 s	69,3 s	68,7 s	68,4 s	65,3 s	64,8 s	67,8 s	67,8 s			67,1 s	67,1 s	64,6 beps	64,3 eps
Груба стопа природне промене становништва (на 1 000 становника)		1,0.	- 0,3	- 0,3	- 3,2	2,3.	0,2.	- 5,3	- 8,0	9,1 be				6,9		- 1,1 bep	- 2,5 ep
Очекивани животни век на рођењу, мушкарци (у годинама)		74,0.	73,2.	74,7.	72,2.	77,6.	75,2.	73,4.	71,6.	76,4.						78,5 bep	77,5 ep
Очекивани животни век на рођењу, жене (у годинама)		79,5	78,8.	78,6.	76,7.	80,7.	79,6.	78,6.	77,5	81,8						84,0 bep	83,2 ep

Тржиште рада	Напомена	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Стопа привредне активности за лица старости од 20 до 64 година: удео становништва старости од 20 до 64 година које је економски активно (%)																	
Укупно	1)	71,8	67,2	71,5	70,5	75,9 ew	75,3 ew	72,9.	72,5.	62,2.	58,7.	59,0 w	62,3 bw	45,2 w	42,9 w	78,2	77,6
Мушкарци	1)	79,2	74,6	83,4	82,5	84,4 ew	83,9 ew	80,1.	79,9	83,3	79,8	71,3 w	75,4 bw	67,3 w	63,0 w	84,2	83,6
Жене	1)	64,4	59,9	59,3	58,2	67,6 ew	66,9 ew	65,6.	65,2.	41,1.	37,5	46,9 w	49,1 bw	23,2 w	23,1 w	72,2	71,7
Стопе запослености, лица старости 20-64 (% становништва)																	
Укупно	1)	60,8	55,2	59,2	59,1	67,1 ew	66,3 ew	65,2.	65,9.	53,8.	51,0.	49,7 w	52,5 bw	34,2 w	32,3 w	73,1	72,2
Мушкарци	1)	67,5	61,7	69,7	68,9	74,7 ew	74,0 ew	72,1.	72,9.	73,2.	70,1.	61,6 w	64,9 bw	53,0 w	48,8 w	78,9	78,0
Жене	1)	54,2	48,8	48,4	49,0	59,7 ew	58,8 ew	58,2.	58,9.	34,4.	32,0.	38,0 w	40,0 bw	15,6 w	16,0 w	67,2	66,5
Лица старости 15-24 која нису запослена, на школовању или усавршавању, % становништва у старосној групи	1)	17,3	21,1	18,1	19,6	25,5 w	26,6 w	15,3	15,9	26,0	28,3	21,0 w	21,6 w	32,7 w	33,6 w	10,1	11,1

Тржиште рада (наст.)	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Лица старости 15-29 која нису запослена, на школовању или усавршавању, % становништва у старосној групи	1)	21,3	26,6	24,5	26,2	26,6 w	27,9 w	19,0	20,0	29,5	32,0	25,0 w	25,9 w	39,9 w	40,4 w	12,6	13,8
Запошљавање по главним секторима																	
Пољопривреда, шумарство и рибарство (%)	1)	7,1 s	7,5 s	13,9 s	12,0 s	36,4 ew	36,1 ew	15,6 s	14,6 s	18,1 s	17,6 s	18,0 w	12,0 bw	5,2 w	4,8 w	4,3 s	4,3 s
Индустрија (%)	1)	9,5 s	10,1 s	24,1 s	23,9 s	13,1 ew	13,4 ew	22,6 s	22,6 s	19,8 s	20,5 s	23,8 w	33,4 bw	15,1 w	16,3 w	18,1 s	18,2 s
Грађевинарство (%)	1)	9,9 s	8,3 s	7,0 s	6,9 s	7,0 ew	7,0 ew	4,8 s	5,4 s	5,5 s	5,7 s	7,9 w	9,4 bw	12,6 w	11,1 w	6,7 s	6,6 s
Услуге (%)	1)	73,1 s	73,5 s	55,0 s	57,1 s	43,5 ew	43,5 ew	56,9 s	57,5 s	56,6 s	56,2 s	50,3 w	45,3 bw	67,1 w	67,9 w	70,1 s	70,1 s
Запослени у јавном сектору као удео укупне запослености, лица старости 20-64 (%)	2) 3) 4) 1)	29,3 w	30,5 w	23,2 w	24,4 w	15,3 ew	15,5 ew	26,6 w	26,4 w	16,8 w	17,7 w	17,2 w	19,1 bw	27,6 w	28,7 w		
Запослени у приватном сектору као удео укупне запослености, лица старости 20-64 (%)	5) 4) 1)	66,5 w	65,6 w	76,8 w	75,6 w	84,7 ew	84,5 ew	73,4 w	73,6 w	83,2 w	82,3 w	82,8 w	80,9 bw	72,4 w	71,3 w		
Стопе незапослености (% радне снаге)																	
Укупно	1)	15,2	17,9	17,3	16,4	11,5 ew	11,8 ew	10,5.	9,1.	13,7.	13,2.	15,9 w	15,9 bw	25,5 w	25,8 w	6,7	7,1
Мушкарци	1)	14,7	17,5	16,5	16,7	11,6 ew	11,6 ew	10,0.	8,8	12,4	12,4	13,8 w	14,2 bw	22,4 w	23,4 w	6,4	6,8
Жене	1)	15,7	18,4	18,4	15,9	11,4 ew	12,0 ew	11,2.	9,5.	16,5.	14,9	19,0 w	18,6 bw	34,4 w	32,2 w	7,1	7,4
Млади, узраста 15-24	1)	25,2	36,0	35,6	35,7	27,2 ew	26,5 ew	27,5.	26,6.	25,2.	25,1.	33,8 w	36,6 bw	49,4 w	49,1 w	15,1	16,8
Дугорочно (> 12 месеци)	1)	12,0	13,4	12,4	12,4	7,3 ew	7,0 ew	5,5.	4,5.	3,2.	3,3.	12,1 w	11,9 bw	16,2 w	18,4 w	2,7	2,5
Просечне номиналне месечне зараде и плате(EUR)	6) 7) 8) 9)	515 sw	524 sw	410 sw	441 sw	430 sew	434 sew	645 sw	706 sw	427 sw	384 sw	471 sw	489 sw	477 sw	466 sw		

Образовање	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Особе које рано напуштају школовање и усавршавање: удео становништва старости од 18 до 24 године с највише нижим средњошколским образовањем, без даљег образовања или усавршавања (%)	1)	5,0	3,6	7,1	5,7	16,3 w	15,6 w	6,6	5,6	28,7	26,7	3,8 w	4,7 w	8,2 w	7,8 w	10,2	9,9
Јавни расходи за образовање у односу на БДП (%)						3,3 psw	3,3 sw	3,6 sw	3,5 sw	4,4	4,0 sw	4,0 sw		4,6 sw	4,6 sw	4,7 d	
Процент становништва старости 20-24 са највише завршеном нижом средњом школом, укупно	1)	4,8		8,1	6,1			7,5	6,4	38,0	34,4		5,8 bw	8,6 w	10,2 w	16,5	15,7
Процент становништва старости 20-24 са највише завршеном нижом средњом школом, мушкарци	1)			6,4	5,9			7,3	6,0	39,5	36,7		5,8 bw	7,7 w	9,1 w	19,0	18,5
Процент становништва старости 20- 24 са највише завршеном нижом средњом школом, жене	1)			9,9	6,2			7,6	6,8	36,6	32,2		5,9 bw	9,6 w	11,5 w	13,8	12,9
Процент становништва старости 20-24 са вишим средњим или образовањем након средњошколског које није терцијарно образовање, укупно	1)	82,4	83,3	83,7	85,2			85,9	85,4	39,8	43,1	87,3 w	84,2 bw	78,9 w	78,8 w	66,6	66,8
Процент становништва старости 20-24 са вишим средњим или образовањем након средњошколског које није терцијарно образовање, мушкарци	1)	85,3	85,7	87,6	89,0			88,1	87,5	41,7	45,3	89,9 w	86,1 bw	83,3 w	83,1 w	67,3	67,5
Процент становништва старости 20-24 са вишим средњим или образовањем након средњошколског које није терцијарно образовање, жене	1)	79,3	80,6	79,4	81,1			83,7	83,2	37,9	40,8	84,1 w	82,3 bw	73,9 w	73,8 w	65,8	66,0
Процент становништва старости 30-34 са завршеним терцијарним образовањем, укупно	1)	36,8	38,4	35,7	39,7	31,3 ew	33,2 ew	33,5.	33,0.	31,4.	33,1.	22,5 w	28,4 bw	24,5 w	29,1 w	40,3	41,1

Процент становништва старости 30-34 са завршеним терцијарним образовањем, мушкарци	1)	35,4	35,1	32,1	34,3	27,1 ew	26,7 ew	26,9.	27,1.	32,7.	33,9.	17,3 w	23,2 bw	22,5 w	28,1 w	35,1	36,0
Процент становништва старости 30-34 са завршеним терцијарним образовањем, жене	1)	38,1	41,7	39,4	45,3	36,6 ew	40,0 ew	40,4.	39,1.	30,0.	32,2.	28,6 w	34,0 bw	26,8 w	30,3 w	45,6	46,2

Национални рачуни	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Бруто домаћи производ																	
У текућим ценама (у милионима EUR)		4 951	4 186	11.262	10.635	13.754	13.283	46.005	46.796	679.132	626.576	18.046	17.514	7 056	6 772	14.016	13.411
По глави становника (EUR)		7 960	6 740	5 422 sw	5 122 psw	4 820	4 680 p	6 620	6 780	8 220	7 510	5.168 ps		3 930 s	3 800 s	31.300	29.920
Према стандардима куповне моћи (СКМ) по глави становника		15.696	13.356			9 524	9 109 p	12.805	12.758	18.466	18.406	10.400	10.100			31.302	29.921
Према стандардима куповне моћи (СКМ) по глави становника, у односу на просек ЕУ (ЕУ-27 = 100)		50,1.	44,6.	38,1.		30,4.	30,4.	40,9.	42,6.	59,0.	61,5	32,5 s	33,0 s			100	100
Стварна (стварни обим) годишња стопа промене, у поређењу са претходном годином (%)		4,1.	- 15,3	3,9.	- 6,1 p	2,1.	- 3,5 p	4,3.	- 0,9	0,9.	1,8.	2,8.	- 3,1	4,8.	- 5,3	1,8.	- 5,9
Бруто додата вредност према главним секторима																	
Пољопривреда, шумарство и рибарство (%)		7,9	9,1	9,4	9,8 p	21,0	22,0 p	7,2	7,6	7,1	7,5	6,6	7,0	9,0	8,9	1,8	1,8
Индустрија (%)		11,9	13,5	20,8	19,7 p	13,8	12,6 p	24,0	23,4	24,2	25,6	23,1	23,0	23,4	24,1	19,9	19,5
Грађевинарство (%)		7,9	7,3	6,5	6,2 p	9,8	10,3 p	6,9	6,5	6,0	5,9	5,0	5,4	10,1	9,3	5,4	5,6
Услуге (%)		72,2 s	70,0 s	63,4 s	64,1 ps	55,4 s	55,2 ps	61,9 s	62,4 s	62,8 s	60,9 s	65,3 s	64,5 s	57,5 s	57,7 s	72,9 s	73,0 s

Платни биланс	Напомена	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Нето (унутрашње - спољашње) стране директне инвестиције (СДИ) (у милионима евра)	27)	345,0 s	467,5 w	363,3 w	154,7 w	1 037,1 s	893,6 w	3 551,1 w	2 938,5 w	5 639,8 s	4 009,8 s	277,8 w	296,8 w	188,4 w	286,6 w	- 51 947,3 s	77.731,3 s
Нето (унутрашње - спољашње) стране директне инвестиције (СДИ) (% БДП)	27)	6,97 s	11,17 sw	3,23 s	1,44 sw	7,54 s	6,84 sw	7,72 s	6,28 sw	0,83 s	0,64 s	1,54 sw	1,70 sw	2,67 s	4,23 sw	- 0,37 s	0,58 s
Нето (унутрашње - спољашње) стране директне инвестиције (СДИ) у односу на ЕУ-27 (у милионима евра)	15) 28) 29)	40,0 s	92,9 w	193,0 s	11,0 w	610,3 s	507,0 w	2 186,0 s	1 932,4 w	- 289,2 s	- 12,3 w	135,4 w	207,7 w	152,5 s	135,6 w	22 301,9 s	- 117 798,9 s
Нето (унутрашње - спољашње) стране директне инвестиције (СДИ) у односу на ЕУ-27 (% БДП-	30) 29)	0,81 s	2,22 sw	1,71 s	0,10 sw	4,44 s	3,88 sw	4,75 s	4,13 sw	- 0,04 s	0,00 sw	0,75 sw	1,19 sw	2,16 s	2,00 sw	0,16 s	- 0,88 s

a)																	
Дознаке као % БДП-а		4,83 s	6,26 s	1,74 s	2.66 ps	5,11 s	5.07 ps	5,83 s	4,81 s	0,02 s	0,02 s	8,54 s	7,36 s	12,07 s	14,47 s	0,15 s	0,14 s

Спољнотрговинска робна размена	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Удео извоза у земље ЕУ-27 у вредности укупног извоза (%)		37,0 s	37,7 s	78,5 s	77,5 s	76,4 s	74,7 s	66,3 s	66,2 s	42,2 s	41,1 s	72,3 s	72,4 s	33,2 s	34,5 s		
Удео увоза из земаља ЕУ-27 у вредности укупног увоза (%)		47,0 s	44,2 s	50,8 s	46,3 s	57,7 s	57,9 s	54,7 s	55,7 s	31,6 s	33,1 s	61,1 s	60,8 s	49,1 s	45,8 s		
Трговински биланс (у милионима EUR)		- 2 185	- 1 739	- 2 040	- 1 818	- 2 843	- 2 670	- 5 356	- 4 981	- 27 836	- 42 293	- 4 093	- 3 254	- 3 114	- 2 822	191.129	215.751
Међународна трговина робом и услугама у односу на БДП																	
Увоз (% БДП-а)		65,0.	61,0.	76,2.	71,9 p	45,0	37,2 p	60,9	56,5	30,0	32,5	55,2	48,5	56,4	53,9	45,9	42,9
Извоз (% БДП-а)		43,8	26,0	62,4	58,9 p	31,3	22,7 p	51,0	48,2	32,6	28,7	40,6	34,5	29,3	21,7	49,3	46,6

Јавне финансије	Напомена	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Јавни суфицит (+) / дефицит (-) (%)		- 2,0 w	- 10,7 ew	- 2,0 w	- 8,1 w	- 1,9 w	- 6,8 w	- 0,2 ew	- 8,0 w	- 4,4 w	- 4,7 w	1,9 w	- 5,3 w	- 0,5 w	- 5,2 w	- 0,6	- 6,8
Дуг опште државе (%)	10)	76,5 w	103,1 w	40,7 w	51,2 w	63,3 w	72,7 w	52,9 ew	57,7 w	32,7 w	39,8 w	32,7 w	36,6 w	17,5 w	21,8 w	77,5	90,0

Финансијски показатељи	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Годишња промена потрошачких цена (%)	11)	0,5 w	- 0,8 w	0,7 d	1,2 d	1,7 w	2,2 w	1,9 d	1,8 d	15,2 d	12,3 d	0,6 w	- 1,1 w	2,7 w	0,2 w	1,4	0,7
Дуговања приватног сектора, консолидовано, у односу на БДП (%)	12) 13)									3,3 w	10,3 w	3,8 w	- 1,2 w				
Укупан спољни дуг, у односу на БДП (%)	14) 15) 16)	169,0 sw	224,1 sw	72,4 s	80.3 ps	59,9 s	64.3 ps	61,4 sw	65,8 sw	54,8 sw	60,5 sw	63,6 sw	64,9 sw	31,2 sw	37,2 sw		
Укупан дуг у иностраној валути, у односу на БДП (%)	17)	15 w	17 w			60 w	66 w										
Активна каматна стопа (једногодишња), на годишњем нивоу (%)	18) 19) 20) 21) 22)	6,01 w	5,84 w	2,75 w	2,00 w	6,27 w	6,10 w	3,50 w	1,90 w	15,84 w	16,46 w	3,29 w	3,05 w	6,51 w	6,21 w		
Пасивна каматна стопа: (једногодишња), на годишњем нивоу (%)	18) 19) 23) 24) 25) 26)	0,40 w	0,40 w	0,15 w	0,15 w	0,49 w	0,40 w	1,00 w	0,10 w	14,56 w	13,51 w	0,06 w	0,07 w	1,46 w	1,49 w		
Вредност резерви (укључујући злато) (у милионима евра)	19) 15) 16)	1 366,8 w	1 738,5 w	3 262,6 w	3 359,9 w	3 359,6 w	3 942,4 w	13.378,5 w	13 491,7 w	94 413,6 w	81.664,3 w	6 441,1 w	7 091,0 w	863,7 w	900,8 w		
Међународне резерве - еквивалентност у месецима увоза	19) 15) 16)	5,1 sw	8,2 sw	4,6 sw	5,3 sw	6,5 sw	9,6 sw	5,7 sw	6,1 sw	5,6 sw	4,9 sw	7,8 sw	10,0 sw	2,6 sw	3,0 sw		

Пословање	Напомена	Црна Гора		Северна Македонија		Албанија		Србија		Турска		Босна и Херцеговина		Косово *		EU-27	
		2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Индекс индустријске производње (2015 = 100)	31)	106,7	105,6	113,2	102,4	95,5 w	89,5 w	111,3	111,0	113,6	115,4	103,5	96,7			106,2	98,5

Инфраструктура	Напомена	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Густина железничке мреже (пруге у функцији на 1000 км ²)	32) 33)	18,0 s		26,9 s	26,9 s	5,9 sw	7,8 sw	48,5 sw	43,2 sw	13,3 s	13,3 s	19,9 sw	19,9 sw	30,5 sw	30,5 sw		
Дужина аутопутева (у километрима)		z	z	335	335	z	22	928 w	928	3 060	3 523	208	218	137 w	137 w		

Енергетика	Напомена	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.	2019.	2020.
Нето увоз енергије у односу на БДП		4 s	3 s	7 s	5 ps	2 s	2 ps	5 s	3 s	1 s	1 s	5 s	3 s	6 s	4 s	2,6 s	1,6 s

Извор: Евростат и органи задужени за статистику на Западном Балкану и у Турској

: = није доступно

b = прекид у серији

d = дефиниција се разликује

e = процена, процењена вредност

p = привремено

s = Евростатова процена

w = подаци достављени од стране надлежног националног статистичког органа и објављени по начелу „какви јесу” и без икаквих гаранција у погледу њиховог квалитета и придржавања статистичке методологије ЕУ

z = није применљиво и стога је једнако 0

* = * Ова ознака не прејудуцира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом УНСЦП 1244/1999 и Мишљењем МСП о проглашењу независности Косова.

Фусноте:

- 1) Босна и Херцеговина: Од јануара 2020. године Анкета о радној снази у Босни и Херцеговини спроводи се континуирано, током целе године, уз квартално објављивање података. Такође, од 2020. године, спроводи се поступак калибрације пондера према проценама становништва по петогодишњим старосним групама и полу.
- 2) Црна Гора: Подаци се односе на број запослених у јавном сектору као удео у укупном броју запослених лица.
- 3) Северна Македонија: У јавном сектору укључени су следећи подаци: Остало (мешовито, колективно, државно, недефинисано)
- 4) Босна и Херцеговина: Јавни сектор укључује *NACE Rev. 2* Одељка *O, P i Q*, док приватни сектор укључује остале *NACE* одељке.
- 5) Црна Гора: Прекид у серији јер су раније на ово питање одговорали само запослени; од 2018. године сви запослени дају одговоре на ово питање.
- 6) Албанија: Извор информација: Генерална пореска управа, обвезници доприноса за социјално осигурање; *INSTAT*-ов прорачун
- 7) Турска: Извор: Анкета о приходима и животним условима.
- 8) Босна и Херцеговина: Нето зараде.
- 9) Косово: Подаци за плате 2012-2019 су ревидирани.
- 10) Босна и Херцеговина: Крај године (31. децембар).
- 11) Босна и Херцеговина: Инфлација потрошачких цена.
- 12) Турска: Подаци обухватају дужничке хартије од вредности и кредите.
- 13) Босна и Херцеговина: Подаци за монетарне финансијске институције.
- 14) Србија: Званични спољни дуг Републике Србије.
- 15) Турска: Просечан годишњи курс који се користи за конверзију у евре.
- 16) Босна и Херцеговина: На основу приручника о платном билансу ММФ-а, шесто издање.
- 17) Албанија: Спољни дуг (укључујући СДИ).
- 18) Црна Гора: Пондерисана просечна ефективна каматна стопа, ненаплаћени износи, на годишњем нивоу.
- 19) Северна Македонија: Крај године (31. децембар).
- 20) Албанија: Просечна пондерисана стопа примењена на нове 12-месечне кредите у току одговарајућег месеца, по основу 12-месечног доспећа.
- 21) Босна и Херцеговина: Краткорочне кредитне стопе у националној валути нефинансијским корпорацијама (пондерисани просек).
- 22) Босна и Херцеговина: Подаци се ревидирају због корекције код неколико банака.
- 23) Албанија: Каматна стопа на депозит представља просечну пондерисану стопу за новоприхваћене депозите у току одговарајућег месеца, по основу 12-месечног доспећа.
- 24) Турска: Просек месечних података. Преконоћне депозитне олакшице.
- 25) Босна и Херцеговина: Стопе на депозит по виђењу у националној валути од домаћинстава (пондерисани просек).
- 26) Босна и Херцеговина: Подаци из децембра 2018. године.
- 27) Босна и Херцеговина: На основу приручника о платном билансу ММФ-а, приступ активи и пасиви
- 28) Турска: На основу *BPM6*.
- 29) Босна и Херцеговина: На основу Приручника за израду платног биланса ММФ-а, шесто издање и *OECD*-ове референтне дефиниције страних директних инвестиција – 4. издање
- 30) Турска: Просечан годишњи курс који се користи за конверзију у евре. На основу *BPM6*.
- 31) Албанија: Активност *B_D*
- 32) Србија: Подаци за 31. децембар дате године, изузетак за 2021. годину где су подаци за 01.01.2021.

Подаци су преузети од Републичког геодетског завода.

33) Босна и Херцеговина: Унутрашње воде процењене на 210 км².

Индекси ³³	ИНДИКАТОРИ ТРЕЋЕ СТРАНЕ У ВЕЗИ СА СТАТУСОМ ДЕМОКРАТИЈЕ, ДОБРОГ УПРАВЉАЊА И ВЛАДАВИНЕ ПРАВА У ЗЕМЉАМА КАНДИДАТИМА И ПОТЕНЦИЈАЛНИМ КАНДИДАТИМА ³⁴						
	Албанија	Босна и Херцеговина	Косово	Северна Македонија	Црна Гора	Србија	Турска
Нације у транзиту 2022 – Оцена демократије, Freedom House https://freedomhouse.org/countries/nations-transit/scores	Укупна оцена: 46/100 (2021: 46/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	Укупна оцена: 38/100 (2021: 39/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	Укупна оцена: 38/100 (2021: 36/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	Укупна оцена: 47/100 (2021: 47/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	Укупна оцена: 47/100 (2021: 47/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	Укупна оцена: 46/100 (2021: 48/100) Статус: Прелазни или хибридни режим (2021: Прелазни или хибридни режим)	/
Слобода у свету 2022 – Глобална оцена слободе, Freedom House https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores	Укупна оцена: 67/100 (2021: 66/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 53/100 (2021: 53/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 56/100 (2021: 54/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 67/100 (2021: 66/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 67/100 (2021: 63/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 62/100 (2021: 64/100) Статус: Делимично слободна (2021: Делимично слободна)	Укупна оцена: 32/100 (2021: 32/100) Статус: Није слободна (2021: Није слободна)
Индекс демократије 2021 - The Economist Intelligence Unit https://www.eiu.com/n7campaigns/democracv-index-2021/	Укупна оцена: 6,11/10 (2020: 6,08/10) Ранг: 68/167 (2020: 71/167) Врста режима: Демократија са недостацима (2020: Демократија са недостацима)	Укупна оцена: 5,04/10 (2020: 4,84/10) Ранг: 95/167 (2020: 101/167) Врста режима: Хибридни режим (2020: Хибридни режим)	/	Укупна оцена: 6,03/10 (2020: 5,89/10) Ранг: 73/167 (2020: 78/167) Врста режима: Демократија са недостацима (2020: Хибридни режим)	Укупна оцена: 6,02/10 (2020: 5,77/10) Ранг: 74/167 (2020: 81/167) Врста режима: Демократија са недостацима (2020: Хибридни режим)	Укупна оцена: 6,36/10 (2020: 6,22/10) Ранг: 63/167 (2020: 66/167) Врста режима: Демократија са недостацима (2020: Демократија са недостацима)	Укупна оцена: 4,35/10 (2020: 4,48/10) Ранг: 103/167 (2020: 104/167) Врста режима: Хибридни режим (2020: Хибридни режим)
Светски индекс слободе медија 2022 - Репортери без граница https://rsf.org/en/index	Глобална оцена: 56,41/100 (2021: 69,41/100) Ранг: 103/180 (2021: 83/180)	Глобална оцена: 65,64/100 (2021: 71,66/100) Ранг: 67/180 (2021: 58/180)	Глобална оцена: 67,00/100 (2021: 69,68/100) Ранг: 61/180 (2021: 78/180)	Глобална оцена: 68,44/100 (2021: 68,33/100) Ранг: 57/180 (2021: 90/180)	Глобална оцена: 66,54/100 (2021: 65,67/100) Ранг: 63/180 (2021: 104/180)	Глобална оцена: 61,51/100 (2021: 67,97/100) Ранг: 79/180 (2021: 93/180)	Глобална оцена: 41,25/100 (2021: 50,21/100) Ранг: 149/180 (2021: 153/180)

³³ Не узимају се у обзир све земље кандидати и потенцијални кандидати у рангирању и индексима трећих страна који су наведени у табели.

³⁴ Табела представља најновије доступно рангирање и/или резултате трећих страна. Додатна упућивања на податке из претходне процене приказана су између заграда, када су доступна.

Индекс владавине права 2021 – Пројекат светске правде https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2021	Укупна оцена: 0,49/1. (2020: 0,50/1) Глобална оцена: 83/139 (2020: 78/128)	Укупна оцена: 0,52/1 (2020: 0,52/1) Глобална оцена: 72/139 (2020: 64/128)	Укупна оцена: 0,55/1 (2020: 0,54/1) Глобална оцена: 60/139 (2020: 54/128)	Укупна оцена: 0,53/1 (2020: 0,53/1) Глобална оцена: 64/139 (2020: 58/128)	/	Укупна оцена: 0,49/1 (2020: 0,50/1) Глобални ранг: 81/139 (2020: 75/128)	Укупна оцена: 0,42/1 (2020: 0,43/1) Глобална ранг: 117/139 (2020: 107/128)
Светски индикатори управљања 2021 – Владавина права, Група Светске банке http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Перцентилни ранг: 43,75/100 (2020: 40,87/100)	Перцентилни ранг: 42,79/100 (2020: 42,79/100)	Перцентилни ранг: 43,27/100 (2020: 39,42/100)	Перцентилни ранг: 52,40/100 (2020: 51,92/100)	Перцентилни ранг: 52,88/100 (2020: 54,33/100)	Перцентилни ранг: 50,96/100 (2020: 51,44/100)	Перцентилни ранг: 36,54/100 (2020: 38,46/100)
Светски индикатори управљања 2021 – Ефикасност управљања, Група Светске банке http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Перцентилни ранг: 53,37/100 (2020: 48,08/100)	Перцентилни ранг: 13,46/100 (2020: 12,98/100)	Перцентилни ранг: 42,79/100 (2020: 39,90/100)	Перцентилни ранг: 50,00/100 (2020: 55,29/100)	Перцентилни ранг: 53,85/100 (2020: 50,96/100)	Перцентилни ранг: 55,77/100 (2020: 52,88/100)	Перцентилни ранг: 49,52/100 (2020: 47,60/100)
Светски индикатори управљања 2021 – Контрола корупције, Група Светске банке http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Перцентилни ранг: 31,73/100 (2020: 31,73/100)	Перцентилни ранг: 28,85/100 (2020: 28,37/100)	Перцентилни ранг: 44,71/100 (2020: 37,02/100)	Перцентилни ранг: 43,27/100 (2020: 34,62/100)	Перцентилни ранг: 54,33/100 (2020: 55,77/100)	Перцентилни ранг: 36,06/100 (2020: 38,46/100)	Перцентилни ранг: 40,38/100 (2020: 43,27/100)
Индекс перцепције корупције 2021 – Transparency International https://www.transparencv.org/en/cpi/2021	Оцена: 35/100 (2020: 36/100) Ранг: 110/180. (2020: 104/180)	Оцена: 35/100 (2020: 35/100) Ранг: 110/180. (2020: 111/180)	Оцена: 39/100 (2020:36/100) Ранг: 87/180. (2020: 104/180)	Оцена: 39/100 (2020: 35/100) Ранг: 87/180. (2020: 111/180)	Оцена: 46/100 (2020: 45/100) Ранг: 64/180. (2020: 67/180)	Оцена: 38/100 (2020: 38/100) Ранг: 96/180. (2020: 94/180)	Оцена: 38/100 (2020: 40/100) Ранг: 96/180 (2020: 86/180)